özgür gelecek

SİYASAL ve KÜLTÜREL DERGİ

mayıs
haziran 1989

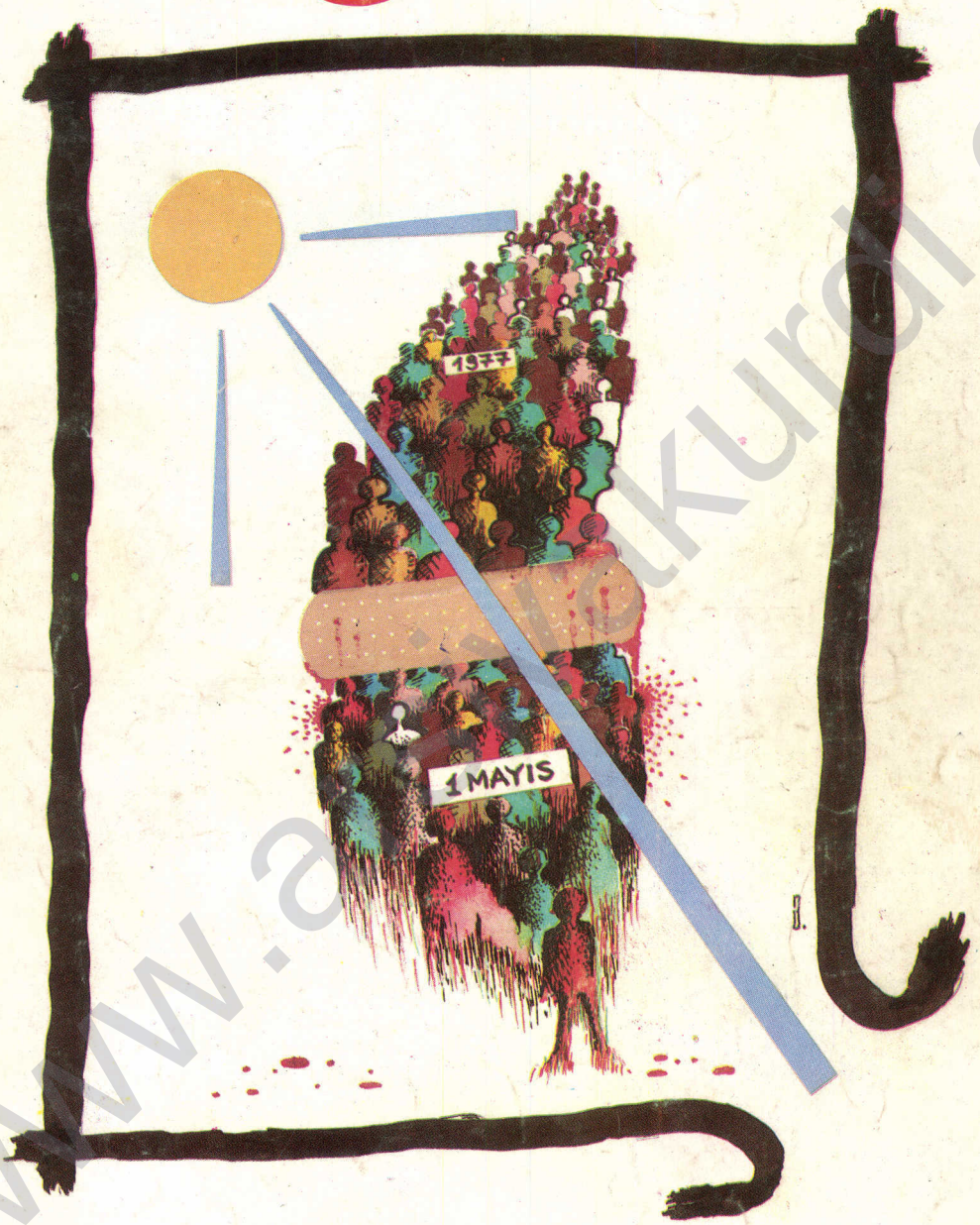

www.arsivakurdi.org

6-7

Fiyatı :
2000.TL

1Mayıs İşçi Bayramı

İnsan Hakları Uluslararası Konferansı

Dünü ve Bugünüyle "Geri Kalmışlık"Sorunu

Peşmerge Liderleriyle Görüşme

MERHABA özgür gelecek Adına

Geçtiğimiz aylar dergimiz açısından yoğun geçen aylar oldu. Genelde ilerici, demokrat basın, özelde dergimiz üzerindeki baskılar içerde ve dışarda önemli yankı yaptı ve büyük tepkiyle karşılandı.

Şimdiye kadar çıkan tüm sayıları toplatılan ve dava konusu edilen dergimizin Sahip ve Yayın Yönetmeni Mehmet Bayrak ile Yazıişleri Müdürümüz Bekir Kesen'in tutuklanmalarından sonra cezaevinde yaşanan insanlıkdışı olaylar iç ve dış kamuoyunca yakından izleniyor ve protesto ediliyor.

Bütün bunlar devam ederken dergimiz sahibi ile yazıişleri müdürü, DGM'deki duruşmaları bahane edilerek bir gün önceden keyfi olarak gözaltına alındılar. Duruşma sonrasında Yazıişleri Müdürümüz yeniden götürülerek 8 gün süreyle gözaltında tutuldu. Tüm bunların, bizi yıldırmaya ve dergimizi engellemeye dönük anti-demokratik, giderek yasadışı baskı yöntemleri olduğu ortadadır. Sanki duruşmadan kaçınan varmış gibi, yeri-yurdu belli kişiler hakkında "ihzar" çıkartılmasının ne anlama geldiği apaçık ortada değil mi?..

Cezaevinde yaşanan ve Ankara Cumhuriyet Başsavcısı tarafından ciddiyetle izleneceği ve sorumlularının cezalandırılacağı konusunda kesin güvence verilen olayla ilgili olarak "faillerin tespit edilemediği" gerekçesiyle "takipsizlik" kararı verildiğini öğrendik. Oysa tüm tutuklular, şikayet dilekçelerinde, olayın birinci derecedeki sorumluları ile operasyona katılan kimi gardiyanların adlarını açıkça belirtmişlerdi. Olaylar üzerine başlatılan açlık grevi de, Ankara Cumhuriyet Başsavcısı'nın verdiği güvence üzerine sona erdirilmiş; bu arada Avrupa Konseyi'nce Türkiye aleyhinde hazırlanan iki karar tasarısı da bu nedenle geri çekilmişti... Kuşkusuz konuyla ilgili bundan sonraki gelişmelerin de izleyicisi olacağız. Çünkü bu ve benzeri ilginç gelişmeler, işkenceye, kötü muameleye karşı ve kişisel şikayet hakkına ilişkin sözleşmelere imza atan Türkiye açısından önemli birer ölçüt oluyor... Ve tabii gelecek açısından da...

Dergimizin ilk sayısında "Özgür Gelecek İçin Öneriler" bölümünde yer alan görüşlerinden dolayı TCK'nun 142/3-6. maddesi gereğince Kürtçülük-bölücülük propagandası yaptığı iddiasıyla yargılanan değerli bilimadamı Dr. İsmail Beşikçi beraat etti. Konuyla ilgili belgeleri daha sonraki sayılarımızda değerlendirmeye çalışacağız. Bilindiği gibi Beşikçi, Türkiye'de Nazım Hikmet'ten sonra düşüncelerinden dolayı en uzun süre tutuklu kalanlardan biri.

★ ★ ★

Günümüzde insanımızın yaşadığı dramatik olayları ve önemli gelişmeleri daha yakından izlemek amacıyla Diyarbakır'da bir temsilcilik açtık. Bunu, İstanbul'da ve yurtdışında oluşturulacak temsilcilikler izleyecek. İnanıyoruz ki, temsilcilikler aracılığıyla toplumun nabzını daha iyi yakalayacak ve gelişmeleri daha canlı olarak yansıtabileceğiz.

★ ★ ★

"Güncel Gelişmeler" bölümünde, 26 Mart yerel seçimleri Diyarbakır örneğinden gidilerek irdeleniyor. Kapak konusunu oluşturan 1 Mayıs İşçi Bayramı Türkiye açısından dramatik özelliğini sürdürüyor. Ankara'da düzenlenen ve demokrasi mücadelesinin önemli halkalarından biri olarak nitelendirilen "Demokrasi Kurultayı" yer verilen konulardan bir başkası.

Derginin ana konularından birini de 14-16 Nisan tarihlerinde F. Almanya'nın Bremen kentinde Üniversite öncülüğünde düzenlenen ve Kürt halkı açısından büyük önem taşıyan "İnsan Hakları Uluslararası Konferansı" oluşturuyor. Bir başka ilginç yazı da arkadaşımız Yılmaz Odabaşı'nın peşmerge liderleriyle yaptığı görüşme. Irkçı Saddam yönetimince haritadan silinen Kürt köylerinin listesi de röportaja bir başka önem katıyor.

"İnceleme-Araştırma" bölümünün temel konularından biri, ilgiyle izlenen "Dünü ve Bugünüyle Geri Kalmışlık Sorunu". Bu bölümün bir başka incelemesi de "GAP Gerçeği".

Ünlü sanatçı Aramê Tikran ile yapılan söyleşi ile "Kürt Halk Müziği ve Sorunları", **"Kültür-Sanat"** bölümünün özgün konuları.

★ ★ ★

İnsanların düşüncelerinden dolayı suçlanmayacakları ve cezalandırılmayacakları bir **"özgür gelecek"** dileğiyle, hepinize dostça selamlar.

www.arsivakademi.org

özgür gelecek

SİYASAL ve KÜLTÜREL DERGİ

mayıs
haziran 1989

Gelecek Basın, Yayın Ltd. Şti. Adına
Sahibi ve Yayın Yönetmeni
Mehmet BAYRAK

■

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Bekir KESEN

■

Yazışma Adresi
Meşrutiyet Cad. No: 17/19,
Kızılay-ANKARA, Tel: 118 22 96

■

Banka Hesap No
Türkiye İş Bankası
Meşrutiyet Şubesi - 391137 nolu
hesap

■

Diyarbakır Temsilciliği
Yılmaz Odabaşı
Kıbrıs Cad. Önder Apt. Kat: 4
Darkapı-DİYARBAKIR

■

Abone Koşulları
Yıllık 15.000.- TL,
Altı Aylık 8.000.- TL,
Avrupa Yıllık 50 DM; ABD 35 Dolar;
Avustralya 40 Avustralya Doları

■

İlan Tarifesi
Arka Kapak: 400 bin;
İç Kapak: 300 bin;
İç Sayfalar: 200 bin;
Yarım Sayfa: 100 bin;
1/4 Sayfa: 50 bin TL.

■

Baskı:
SEÇENEK MATBAACILIK
VE YAYINCILIK LTD. ŞTİ.
TEL: 516 21 53

■

Dağıtım
GAMEDA

İÇİNDEKİLER

ÖZGÜR GELECEK ADINA (SUNU)

GÜNCEL GELİŞMELER

- 26 MART YEREL SEÇİMLERİ VE DİYARBAKIR ÖRNEĞİ..... 2
- 1 MAYIS İŞÇİ BAYRAMI..... 4
  Celal GÜL
- İŞÇİ SINIFI VE DEMOKRASİ..... 6
  Abdullah BAŞTÜRK
- DEMOKRASİ KURULTAYI..... 8
- İNSAN HAKLARI ULUSLARARASI KONFERANSI..... 12
- AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ KONFERANSI: DAĞ YİNE FARE Mİ DOĞURACAK?..... 19
- PEŞMERGE LİDERLERİNDEN EKREM MAİ İLE GÖRÜŞME.... 21
  Yılmaz ODABAŞI

İNCELEME - ARAŞTIRMA

- DÜNÜ VE BUGÜNÜYLE "GERİ KALMIŞLIK" SORUNU 26
  Mirzali ÇİMEN
- GAP GERÇEĞİ..... 35
  İbrahim YETKİN

KÜLTÜR - SANAT

- KÜRT HALK MÜZİĞİ VE SORUNLARI..... 37
  Nura CEWARİ
- ARAMÊ TİKRAN İLE SÖYLEŞİ..... 40

OLAYLAR VE GÖRÜŞLER *(Haber-Yorum-Belge)*

- Dergimiz Adına Yoğun AYlar ve Uluslararası Dayanışma..... 42
- Almanya'da Newroz Kutlamaları..... 42
- Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde Kürtçe Radyo Yayını..... 43
- 8 Mart ve Iraklı Kürt Ana..... 44
- F. Almanya'da Neonazi Partileri ve Yabancı Düşmanlığı..... 44
- Mektuplar ve Şiirler..... 46-47

Desenler/Fotoğraflar: Asaf, Y. Odabaşı, H. Elçi

www.arsivkurdi.org

26 Mart Yerel Seçimleri ve Diyarbakır Örneği

26 Mart yerel seçimlerinin, 12 Eylül rejiminin devamcısı ANAP iktidarı açısından bir "şamar" olduğu açık bir gerçektir. ANAP, aldığı yüzde 21,75'lik oyla büyük bir hezimete uğramış ve halk katında mahkûm olmuştur. Bu sonuca rağmen işi pişkinliğe vurup iktidarda kalma çabalarına girmesi kuşkusuz burjuvazinin demokrasiden ne anladığının da ilginç bir göstergesidir. Ancak giderek yoğunlaşan halk muhaletefi karşısında uzun süre iktidara asılıp kalması ise mümkün değildir.

Seçimlerin ANAP açısından tam bir yenilgi olduğu açıktır. Ancak bu seçimler muhalefet partileri, öncelikle de SHP açısından nasıl değerlendirilmelidir?

SHP, dış görüntüsüyle seçimlerden büyük bir başarıyla çıkmıştır. 67 belediye başkanlığının 40'ını alma başarısını göstermiştir. Bu, sayısal açıdan büyük başarıdır. Ancak hemen hatırlanması gereken şey, SHP'nin aldığı oy oranıdır. Bu oran yüzde 28 küsûrluk oyla geçen seçimlere göre yüzde 2'lik bir artıştır. Bu nedenle oy oranına göre bu seçimlerin bir "zafer" olarak ilan edilmesi son derece yanıltıcıdır, giderek sakıncalıdır. Daha da önemlisi, SHP'nin başarısı ANAP iktidarının başarısızlığı ve çöküntüsü üzerine kurulmuştur. ANAP çöküntüye uğrayıp, Doğru Yol Partisi bu çöküntüden önemli bir parsa toplamasa, SHP'nin bunca sayıyı elde etmesi mümkün değildir. Hele milyonlarla ifade edilen yeni genç seçmenin ilk kez bu seçimlerde oy kullandığı da unutulmamalıdır.

26 Mart yerel seçimlerindan çıkan başka bir sonuç ise, ANAP'ta daha önce başlamış olan çözülme sürecinin giderek yoğunlaşacağı ve ANAP'ın tükenişiyle noktalanacağıdır. ANAP'a değişik kesimlerden gelen oylar, eğilimlerine yakın partilere kayacak ve bu parti bir avuç insanla ortada kalacaktır.

Öte yandan, yerel seçimlerde Türkiye genelinde ilerici, demokrat, yurtsever adayların desteklenmesi; bağımsız sosyalist adayların kazanma şansının bulunduğu yerlerde ise bu adayların desteklenmesine ilişkin önerinin ne denli haklı olduğunu da seçim sonuçları ortaya koymaktadır.

Ve Diyarbakır Örneği

26 Mart Yerel seçimlerine bir ay kala, Diyarbakır'da demokratik güçlerce belediye başkanlığı için bağımsız

Diarbakır'da bağımsız aday Refik Karakoç için düzenlenen mitinglerden biri.

sosyalist bir adayın gösterilmesi, başlangıçta, birçok kişi ve çevre tarafından önemsenmemiş, ciddiye alınmamıştı. Olaya böyle bakanlar pek de haksız sayılmazlardı görünüşte.

Hiç olmazsa ilk bakışta haklı gibi görünen bazı gerekçeleri vardı ve şöyle sıralanıyordu:

— Dönem eski dönem (12 Eylül öncesi) değildi. 12 Eylül devrimci muhalefeti ezmiş, kitleleri sindirmişti.

— Devrimci yurtsever güçler dağınıktı ve henüz nefes alabilmek için bile toparlanmış değildi.

— Üstelik varlığını sürdüren demokratik güçler böyle bir çalışmada sonuna kadar birlikte gidemeyecek, gerekli dayanışmayı sürdüremiyeceklerdi.

— Kitleler bu tür bir çıkışa sıcak bakmıyacaklardı, çünkü hâlâ yılgınlık zırhını kıramamışlardı.

— Olağanüstü halin hüküm sürdüğü Diyarbakır'da egemen sömürgeci güçler sert tepki göstereceklerdi.

— Bazı iyi niyetli kişilere göre ise bağımsız sosyalist aday iki-üç bin oy alarak yurtsever güçleri düşman karşısında güçsüz gösterecek, prestij sarsıntısına yolaçacaktı.

Olaylar bütün hesapları alt-üst ederek gelişmeye başladı.

Kaybedilenlerin kazandırdıkları da vardı. 12 Eylül diktatörlüğünün ezdiği, işkence ettirdiği devrimci yurtsever güçler bu yenilgi sürecinde aralarında yeterli diyalog ve dayanışmayı kurmanın önemli bir etken olduğu gerçeğinden hareketle ülkedeki devrimci mücadele tarihinde ilk kez umulmadık bir dayanışma içine giriyorlardı. Ve en büyük kazanım da buydu kuşkusuz.

Dar bir zamanda başlanan seçim çalışmaları ve bu alanda ortaya konulan görünüm hemen halkın dikkatini çekiyor, bu girişim belki de halkın yıllardır özlemini çektiği birliği gerçekleştiriyordu.

Devrimci ve sosyalist güçlerin başını çektiği bu olay çok kısa bir sürede halkın kendi hareketine dönüşüyordu. Sanki insanlar yıllarca böyle bir olaya hazırlanmışlar da düdük çalınınca herkes işin başına koşmuştu.

Herbiri mitinge dönüşen kahve toplantıları ve yapılan iki büyük miting Diyarbakır'da hatta Türkiye'de 10 yıldır görünmeyen tablolardı. Her kahve toplantısına 2-5 bin arasında insan katılıyor, halkın sorunlarının tartışıldığı forumlara dönüşüyordu buralar. İlk seçim mitingine 10 bin, ikincisine 15 binden fazla insan katılarak dünyanın dikkatleri buraya çevriliyordu.

Bütün bu kitlesel çalışmalarda iki nokta dikkati çekiyordu:

Birincisi katılımın oranı ve bileşimiyle ilgiliydi. Daha önceki yıllarda bu tür toplantı ve mitinglere katılanların ezici çoğunluğu gençlik, özellikle öğrenci gençlik, öğretmen ve aydınlardı. Ve böyle katılımlar pek az olurdu. Oysa bu defa görülmedik bir katılımın yanı sıra ezici çoğunluk işçi, esnaf, orta kesimlerden oluşuyordu. Kadınların, özellikle de cezaevleri kapılarında yüreği yanan anaların, kızların, gelinlerin katılımı ayrı bir görünüm kazanıyordu.

İkincisi işlenen temalar yönündendi. On yıldır uygulanan baskı ve işkencelerin tek amacı Kürt halkının demokratik taleplerini dile getirenleri susturmak ve bu konuyu unutturmaktı. Oysa 12 Eylül süreci bütün kurumlarıyla varlığını sürdürürken miting ve kahve toplantılarında Kürt halkı üzerindeki baskı ve zulüm lanetleniyor, değişik yönleriyle Kürt sorunu tartışılıyordu. Bu da faşizmin açmazını ortaya koyuyordu. Gözlerden kaçırılmak istenen bir sorun, kitleleri sarmalıyor daha bir meşruluk kazanıyordu. Altı çizilmesi gereken bir konu da , Diyarbakır halkının sosyalizme gösterdiği sempatiydi. Sosyalizme dönük vurgular halkın ilgi noktaları arasındaydı.

Ancak bazı nesnel ve öznel koşullar kitleler düzeyinde kazanılan bu zaferin seçim sonuçlarına yansımasını engellemiş, kitlelerin desteği oya dönüştürülememiştir.

Bir kere seçim sistemi son derece zor ve içinden çıkılmaz bir karmaşıklıktaydı. Bağımsız adayların kazanmamaları için bütün olumsuzluklar mevcuttu.

Üç ayrı yerde kullanılması gereken muhtarlık, belediye başkanlığı ve il genel meclis üyeleri bağımsız aday oy pusulaları bir masanın üzerine karıştırılmış şekilde serpiştiriliyordu.

Okuma yazma bilmeyenlerin yoğun olduğu bu yörede seçmenlerin çoğu, masa üzerindeki oy pusulalarından hangisinin bağımsız adaya ait olduğunu bilmeden ya bağımsız aday pusulasını muhtarlık zarfına koyuyor ya da bağımsız aday diye bir muhtar adayının oy pusulasını belediye başkanlık zarfına bırakıyordu.

Bütün partili sandık görevlileri bağımsız adayın kazanmaması için ortak tavır içine girmişlerdi. Kimi güvenlik ekipleri de buna destek oluyorlardı. İçerdeki bağımsız aday oy pusulaları ya Yüksek Seçim Kurulu mührüyle damgalanmıyor ya da oylar çalınıyordu. Binlerce seçmen, bağımsız adaya oy kullanmak isterken içerde bağımsız adayın oy pusulasını bulamadığı için ya geri dönüyor ya da oyu boşa gitmesin diye başka partiye kullanıyordu.

Bu sonucun alınmasında demokratik güçlerin seçim günkü organizasyon eksikliği, oy kullanma için gerekli tedbirleri almama ve yeterince seferber olmama gibi subjektif olumsuzlukların payı da büyüktür.

Sandıklardan çıkan sonuç ilginçti: Bağımsız adaya 12.500 oy çıkmış, bağımsız adaya kullanılmış 7.500 oy iptal ediliyor, 2.500 oy da muhtarlık zarflarında çıkıyordu. Gerçekte 23.000'den fazla seçmen bağımsız aday yönünde oy kullanırken, 18.000 oy alan SHP adayı Turgut Atalay seçimi kazanmış sayılıyordu.

Diyarbakır'da bağımsız sosyalist aday olayının, ortaya koyduğu matematiksel sonuçların daha önemli bir anlamı vardır.

Zulüm tarihinde bugüne dek denenmiş denenmemiş bütün baskı ve işkence yöntemlerine rağmen, bu çıkışla, Kürt halkının ulusal-demokratik hakları uğrunda verdiği mücadelenin durdurulamıyacağı ortaya çıkmıştır. Faşizmin ve zulmün bir çıkış olmadığı ortaya çıkmıştır. Faşizm kendi açmazını kendi pratiği ile hazırlamış ve ektiklerinin içinde boğulmuştur.

Etki-tepki olayı bir daha somutlanmış, koyu bir baskı döneminden hemen sonra (ve tam sona ermeden) gelişmeler daha da yükselmiştir.

"Birlik"in gerekliliği, önemi ve sonuçları bu olayda bütün çıplaklığıyla ortaya serilmiştir.

Bütün baskı ve depolitizasyon politikalarına rağmen kitlelerin ürkek ve politikanın dışında değil, bizzat politika ve mücadelenin merkezinde olduğu anlaşılmıştır.

Korku çağı aşılmıştır. Ulusal demokratik bilinç aydın ve gençliği aşarak kitlesel bir tabanla bütünleşmiştir.

1 Mayıs İşçi Bayramı

Celâl GÜL

*1925 **"Takrir-i Sükûn"**u (Sus Yasası), bir yandan Kürt halkının demokratik haklarını bastırmaya çalışırken, bir yandan da işçi sınıfının siyasal ve sendikal örgütlenme haklarını gasbediyor, uluslararası birlik ve dayanışma bayramı **1 Mayıs'** ı da yasaklıyordu. Bu nedenle Takrir-i Sükûn, toplumsal gerileşme dönemeçlerinden biri olarak tarihe geçti.*

Ezilen halkın ve işçi sınıfının demokratik istemleri de bu tarihten sonra hep zorla bastırıldı. Bunun son örneği 1977'deki 1 Mayıs katliamıdır. Burjuvazinin yedeğindeki karanlık güçlerin tezgâhladığı bu katliam, açıktır ki toplum tarihine kara bir leke olarak geçecek ve unutulmayacaktır.

Öz-Ge

1 Mayıs, farklı aşamalardaki dünya ülkeleri işçi sınıflarının sömürüden kurtulma, kapitalizmden sosyalizme geçme ve sosyalizmi geliştirme yolunda verdikleri ortak mücadeleyi, kısaca işçi sınıfı enternasyonalizmini simgeleyen gündür.

Günümüz koşullarında 1 Mayıs, dünya işçi sınıfının ulusal ve toplumsal kurtuluş hareketleriyle dayanışmayı ve birlikteliği amaçlar. Çünkü bu hareketler dünya devrimci hareketinin bir parçasıdır.

Kapitalist ve sömürgeci ülkelerin burjuva sınıfları, aralarındaki çıkar çekişmelerine ve rekabete rağmen, gerektiğinde ortak çıkarları doğrultusunda işbirliğine girişir, yer yer bütünleşmeye yönelirler. Hele dünya sosyalist sistemine, işçi sınıfı hareketine ve ulusal bağımsızlık hareketine karşı birleşmekte, kolayca ortak hareket etmektedirler.

Tüm sömürülen, ezilen kitlelerin, demokratik hak ve özgürlüklerin, ulusal bağımsızlık ve çıkarların güçlü, tutarlı, yılmaz savunucusu işçi sınıfı ve ezilen halktır.

İşçi sınıfının uluslararası birlik ve dayanışma günü 1 Mayıs, Amerika işçi sınıfının 1880'lerde verdiği bir mücadelenin kazanımıdır.

TARİHTE 1 MAYIS

Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi işçilerin sendikalaşması Amerika'da sanayileşme ile birlikte başlamıştır.

Ancak sendikal yaşamın ilk yıllarında, işverenler mahkemelere başvurarak, girişim özgürlüğünü ihlal ediyor bahanesiyle sendikaların kapatılmasını istemişlerdir.

Mahkemeler, işçilerin sendikalar içinde örgütlenmelerini uzun süre kanunsuz saymış; ancak 1842 yılından itibaren sendikaların meşruluğu tanınmıştır.

Ülke sanayileşip işçiler çoğaldıkça kötü çalışma ve yetersiz ücret koşullarına karşı direniş giderek artmış, sendikalara duyulan gereksinim her gün biraz daha artmıştı.

1861-1865'teki iç savaştan sonra Amerika işçi sınıfı 8 saatlik iş günü için mücadeleye girişmeye karar vermişti. 1866 Baltimoore Kongresi'nde sorun ele alınmış, Hükümete başvurularak sekiz saatlik iş gününün yasallaşması istenmişti. Ancak Kuzeylilerin zaferiyle sonuçlanan iç savaştan sonra güneydeki köleler özgürlüğüne kavuşmuş ve yüzbinlercesi sanayileşmiş kentlere hücum etmişlerdi. Bu kentlerin aç ve işsiz insanlarla dolmuş olması, burjuvaziyi sevindirmiş, iş koşulları iyileştirileceği yerde, ücretlerin indirilmesine ortam hazırlamıştı. 1874 yılının ilk günlerinde dört eyalette ücretlerde kısıntıya gidilmişti. Bu karara karşı 13 Ocak'ta New York'ta on binlerce işçi miting yasağına rağmen kitlesel bir gösteri düzenlemişti. Gösteri atlı polis birlikleri ve milli muhafızlar tarafından bastırılmış, pekçok işçi yaralanmış ve tutuklanmıştı.

"Beklenen günler, güzel günler ellerinizdedir"

1877 yılında Missisipi

nehrinin doğusunda, ücretlerin yüzde on oranında düşürülmesini protesto eden gösterici işçilerin üzerine ateş açılmış yüzden fazla işçi ölmüş, ikiyüz kadarı da yaralanmıştı. Pennsylvania kömür işçileri hareketi de kanlı bir şekilde bastırılmış, tutuklanan 24 işçi önderinden onu asılmış diğerleri ağır hapis cezalarına çarptırılmıştı. Yine aynı yıl demiryolu işçileri direnişe başlamıştı. Giderek yaygınlaşan grevler kolluk kuvvetleriyle bastırılmaya çalışılmış, açılan ateş sonucunda 12 işçi öldürülmüştü.

1884 yılında Chicago'da toplanan işçi kongresi 8 saatlik iş günü için karar aldı. Karar 1885 yılında Washington Kurultayında da onaylandı. Sekiz saatlik iş gününün gerçekleşmesi için 1 Mayıs günü işçiler işi bırakacaklardı.

1 Mayıs 1886 günü ülke çapında greve gidildi. Chicago, San Francisco, Saint Louis, Cincinnati, New York gibi sanayi kentlerinde 5000'i aşkın iş yeri bir anda durmuştu. Grevin ilk günü olaysız geçti. Ancak egemen güçler boş durmayıp, *"fabrika polisi"* adı altında silahlandırılmış işsiz kitlesini patronların emrine vermişti. Chicago kentinde 80.000'i aşkın işçi genel greve katılmıştı. 3 Mayıs günü Mc Cormick-Harvester fabrikası önünde fabrika polisi işçilerin üzerine ateş açmış, 4 grevci ölmüş, çoğu da yaralanmıştı.

3 Mayıs kanlı olaylarını protesto amacıyla düzenlenen mitingde, kışkırtıcı ajanlar tarafından olaylar çıkartılmış, olaylar sonunda 7 polis, 4 işçi ölmüş, 67 polis, 50 kadar işçi yaralanmıştı. Geniş ölçüde yapılan tutuklanmalarda yargılanan 8 işçi liderinden 4'ü 11 Kasım 1887 günü idam edildi. Biri gördüğü işkenceler sonucu intihar etmiş, üçü ise ağır hapis cezasına çarptırılmışlardı.

Amerikan işçi sınıfı, asılan liderleri; *Albert Parsons, August Spies, Adolf Ficher* ve *George Engels*'in anısını yaşatmaya kararlıydılar. 1888 Aralık ayında Saint Louis'de toplanan *Amerikan Emek Federasyonu Genel Kurulu*'nda sekiz saatlik iş günü hakkı elde edilene kadar her yıl gösterilerin yapılması ve bu gösterilerin ilkinin 1 Mayıs 1890'da yapılmasına ve her yıl aynı gün yenilenmesine karar veriliyordu.

Friderich Engels'in önderliğinde gerçekleşen 2. Enternasyonal'de bütün dünya işçilerinin 1 Mayıs günü 8 saatlik iş günü ve diğer işçi hakları için dünya çapında greve gitmeleri kongrece karara bağlandı. Bundan böyle 1 Mayıslar işçi sınıfının ve tüm emekçi kesimlerin mücadele günü olarak benimsendi.

İşçi sınıfının sınıfsal ve siyasal uyanışı, tüm dünya emekçilerinin, sermayenin egemenliğine karşı giriştikleri başkaldırının bir simgesi olarak tarihe geçiyordu.

TÜRKİYE'DE 1 MAYIS

Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1909'dan itibaren işçi sınıfı, 1 Mayısları kutlamaya başladı. 1909, 1910, 1911, 1912 yılları Türkiye'de 1 Mayısların geniş emekçi kitlelere ulaşmaya başladığı yıllardır. Ancak Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı 1 Mayıs'ı 1920 yılına dek gündem dışı bıraktı.

1921 yılı 1 Mayıs'ında özünde emperyalistlere karşı bir başkaldırı niteliğinde greve gidildi. Yerli işbirlikçi burjuvazi ve işgal kuvvetlerinin 1 Mayıs gösterilerini engellemek için çok çaba harcamalarına rağmen, gösteriler yapılmıştı.

1922,1923, 1924 yıllarında yapılan 1 Mayıs gösterilerinden sonra, 1925 yılında *Şeyh Sait Ayaklanması* bahane edilerek çıkarılan *Takrir-i Sükûn Kanunu* ile 1 Mayıs gösterileri yasaklanmıştı.

1 Mayıs'ın "Bahar Bayramı" olduğuna ve bu yönde kutlanması için çaba harcanmış olmasına rağmen, emekçi kitlelerce 1 Mayıs'ın işçi bayramı olduğu unutulmamıştır. Buna rağmen eylemsizlik dönemi 1976 yılına kadar devam etti. Türkiye işçi sınıfı 1976 yılında ilk kez İstanbul'da egemen sınıflara karşı 1 Mayıs'ın işçi sınıfının mücadele günü olduğunu kanıtlayan görkemli kutlamalar gerçekleştirdi.

1977 1 Mayısı'nda daha görkemli ve katılımlı kutlamalardan ürken egemen güçler ajanları tarafından düzenli kitlelerin üzerine ateş açtı ve 36 kişi katledildi.

1 Mayıs 1977'yi kana boyayanlar 1979'da halkı evine hapsetmelerine rağmen Bitlis'te görkemli kutlamalar yapıldı. 1980'de İstanbul dışında kutlamaya zorlandı.

12 Eylül askeri darbesinden sonra 1 Mayıs tümden yasaklandı; işçi liderleri diğer demokratik kitle örgütleri liderleri ile birlikte tutuklandılar. Uzun yıllar hapis yattılar ve işkence gördüler.

12 Eylül 1980 sonrası işçi sınıfı açısından hak kayıplarının yığılması sonucunu getirdi. İşçilerin sorunları çoğaldı, yoksullaşma büyüdü. Ücretlerinin satın alma gücü akıl almaz biçimde hızla geriledi. Çarpık gelir dağılımının sonucu olarak yoksullaşma hat safhaya vardı.

Türkiye işçi sınıfının konumu, açıktır ki batı normlarına uymamaktadır. 1982 Anayasası'na konan sendika ve toplu pazarlık hakları, yine Anayasaya konan yasaklarla ve pratikte uygulamalarla fiilen işlemez hale getirilmiştir.

...VE 1989'DA 1 MAYIS

Türkiye, 1 Mayıs İşçi Bayramı'nın resmen yasak olduğu az sayıda ülkeden biri. Sermaye ve militarizm, 1 Mayıs'ı kitlesel olarak kutlamamak için her yola başvuruyor. Ancak emekçiler öteki demokratik hakları gibi bu hakkı da kullanmaya kararlı. Ayrıca yönetimin, bu konudaki olumsuz tutumu, yine kendisini uluslararası platformlarda yalnız bırakmaktan başka hiçbir şeye yaramayacak. Çünkü çağdaş insanlık, 1 Mayıs'larda insan öldürülmesine razı olamaz...

Türkiye işçi sınıfı ve emekçiler 1 Mayıs geleneğini yaşatacaklardır. Tekellere, emperyalizme, faşizme, ırkçı, şöven ve asimilasyoncu baskılara karşı yığınsal mücadeleyi yükselteceklerdir.

İşçi Sınıfı ve Demokrasi

Abdullah BAŞTÜRK
DİSK Genel Başkanı ve SHP İstanbul Milletvekili

DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk, "Demokrasi Kurultayı"nda işçi sorunları ve demokrasi üzerinde yoğunlaşan bir konuşma yaptı. İşçi sınıfının günümüzdeki çeşitli sorunlarına aydınlık getiren konuşmayı yayımlıyoruz.

Öz-Ge

Sayın Başkan,

Sayın Basın Emekçileri,

Demokrasi Kurultayının Mümtaz Konukları,

Sizleri Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına saygıyla selamlıyorum.

Demokrasiyi, insan hak ve özgürlüklerini işçi sınıfının ekonomik, demokratik ve siyasal haklarını, ülkemizin tam bağımsızlığını savunduğumuz için 12 Eylül darbecileri tarafından işkenceye tabi tutulan, yıllarca zindanlarda yatanlardan biri olarak Demokrasi Kurultayında sizlere seslenmekten kıvanç duyuyorum.

Militarizmin acımasız pençeleriyle zaman zaman yok edilen Demokrasinin yeniden yaşatılması, tüm kurum ve kurallarıyla yeniden ve bir daha kesintiye uğratılmadan inşası için verilecek savaşımda sizinle olmayı onurlu bir görev sayıyorum.

Bu onuru işçi sınıfıyla birlikte emekçi halkımız, aydınlarımız ve tüm demokratlarla paylaşmaktan ayrıca mutluluk duyduğumu belirtmek istiyorum.

Değerli Dostlarım,

Demokrasinin düşmanı militarizmden en çok zarar gören işçi sınıfının bir temsilcisi olarak demokrasi konusundaki düşüncelerimi kısaca sunmak istiyorum.

Genel olarak demokrasi, bütün özgürlüklerin somutlanabildiği insana kendini geliştirme olanaklarının sağlandığı, tüm halkın siyasi iktidarın kullanılmasına katılma hakkının bilinçli, sürekli ve etkin biçimde gerçekleştirildiği bir yaşam biçimidir.

Demokrasi tüm kurum, kural ve ilkeleri ile bir bütündür. Demokrasinin "Olmazsa olmaz" koşulları vardır. Demokrasinin koşullarından bazılarını kabullenmek, bazı kurumlarını ve ilkelerini, örneğin sendikaları ve özgür sendikacılığı eylemde değil, sözde kabul etmek, batı demokrasisinin inkârıdır.

Çağdaş Demokrasinin temel nitelikleri özgürlükçülük, çoğulculuk, eşitçilik, katılımcılık, diyalog ve demokratik uzlaşmadır.

Çağdaş batı demokrasisi farklı sosyal sınıf ve tabakalar arasında uzun yıllar süren ekonomik, sosyal ve siyasi ve ideolojik mücadele sonucunda oluşmuştur. Bu oluşumda işçilerin mücadelesinin son derece önemli bir payı vardır.

Batı demokrasisi kendini oluşturan farklı ya da karşıt toplumsal sınıflarının varlığını, hukuki eşitliğini ve birbirleri arasında özgürce mücadeleyi kabul eder.

Toplumsal sorunlar için farklı çözüm yolları öneren farklı ya da karşıt toplumsal sınıfların ve tabakaların varlığını; bunların iktidara gelmelerine, siyasi iktidarı etkilemelerine olanak sağlayan düşünce ve örgütlere yaşam hakkı tanımak, demokrasinin çoğunluk yanını oluşturur. Çoğulcu demokrasilerde tüm yurttaşlar kendilerini ilgilendiren kararların alınmasına ve uygulanmasına her düzeyde ve gerçek anlamda katılırlar. Bu demokrasinin katılımcılık ilkesidir.

Bir ülkenin demokratik olabilmesi o ülke yurttaşlarının siyasal katılım yoluyla yönetimi etkileyebilmesi ile mümkündür.

Çağdaş demokrasilerde toplumun yönetim üzerinde etki yapan araçları temelde siyasi partiler ve toplumsal çıkar örgütlenmeleridir. Toplumsal çıkar örgütleri yani baskı grupları ise sendikalar, odalar, birlikler, kooperatifler, derneklerdir. Yurttaşlar siyasi partiler aracılığı ile parlamentoyu ve siyasi iktidarı oluşturur ve baskı grupları aracılığı ile de siyasi iktidarı, onların karar alma sürecini ve kararların uygulanmasını etkilerler.

Türkiye'de karşıtlarını kabul etmeyi, çoğulculuğu, çok sesliliğe katılmayı hâlâ içine sindiremeyen işverenler, sermaye sınıfı, kendi toplumsal örgütlerine ya da kendi dümen sularındaki toplumsal örgütler dışındaki örgütlere hayat hakkı tanımak istememektedirler.

Çağdaş batı demokrasisi karşıt görüşlerin mücadelesine, rekabetine dayanır. Bu nedenle batı demokrasilerinde karşıtlarına katlananlar ve karşıtlarınca katlanılanlar vardır.

Farklı çıkar ve görüşlere sahip toplumsal sınıf ve tabakalar kendi görüş ve çıkarları yönünde yönetim üzerinde etkili olmak için mücadele ederler. Karşıt toplumsal güçler arasındaki sorunlar diyalog ve uzlaşma ortamında çözülür. Bu anlamıyla batı demokrasisi mücadele ve demokratik uzlaşma arasında bir dengedir.

İşte Türkiye'de tekellerin, holdinglerin, egemen sınıfların kabullenmek istemediği, batı demokrasisinin bu nitelikleridir. Demokrasiyi kabullenmek demek, temel hak ve özgürlükleri kabullenmek demektir. Çünkü demokrasi in-

san hakları ve temeli üzerinde yükselir. Özgürlük, kişinin insan olmasından gelen serbestçe davranma gücüdür. Hak ise özgürlüklerin yasalarca güvence altına alınan kısmıdır.

Temel hak ve özgürlüklerin bir parçası olan ve 1961 Anayasasınca teminat altına alınan sosyal haklar ise ekonomik ve toplumsal dengesizlikleri azaltmaya yönelmiş haklardır.

Sendika hakkı, toplu pazarlık hakkı ve grev hakkının oluşturduğu sendikal haklar da sosyal hakların bir parçasıdır. Bu üç temel hak sosyal hakların gerçekleştiricisi, güvencesi durumundadır. Bu haklar olmaksızın sosyal hakların yaşama geçirilmesi söz konusu olamaz.

Sendika özgürlüğü ve sosyal haklar, temel hak ve özgürlüklerin sınıfsal içeriğe sahip en önemli alanıdır. Temel hak ve özgürlüklerin gerçekten kullanılıp kullanılmadığının ana göstergesidir. Demokrasinin "olmazsa olmaz" koşuludur.

Demokrasinin temelini oluşturan hak ve özgürlükler bütünseldir. Temel hak ve özgürlükler olmazsa, sendikal hakların kullanılması söz konusu olamaz. Sendikal hakların olmadığı ya da kısıtlandığı yerde ise temel haklar da kısıtlanmış, dolayısıyla da demokrasi de rafa kaldırılmış demektir.

Bir ülkede demokrasinin ölçüsü sendikal hak ve özgürlüklerdir. Bir ülkede sendikal hak ve özgürlükler ne denli geniş ise demokrasi de o denli güçlüdür.

Türkiye'de bugün herkes "Demokrat" olduğunu iddia etmektedir. Demokrat olmanın ölçüsü nedir? 1982 Anayasındaki siyasi haklara karşı olmak mı demokratlığın ölçüsüdür? Yoksa miting meydanlarında konuşma hakkının verilmesi mi demokratlığın ölçüsüdür? Bence tutarlı demokrat olmanın ölçüsü işçi hakları ve genel grev konusundaki yaklaşımdır. Her kim ki, işçilere genel grev hakkının verilmesine karşı değildir; o gerçek bir demokrat olabilir. Çünkü sınıfsal nitelikli sosyal hakları gerçek anlamda tanıyanlar, demokrasinin tüm kurum ve ilkelerini de tanırlar.

İşçi sınıfının sorunları ile emekçi halkımızın sorunları arasında bir bağlantı vardır. Bu temel gerçek yadsınamaz.

Böyle olduğu içindir ki işçilerin sorunları, emekçi sorunlarının bir parçasıdır.

İşçiler için demokrasi sorunu iş sorunudur, aş sorunudur. İşçilerin sorunları ile emekçilerin sorunlarının bütünlüğü, en güzel ifadesini DİSK ilkelerinde bulmuştur. Bu nedenle DİSK yalnız işçilerin değil, aynı zamanda diğer emekçilerin de umudu haline gelmiştir.

Bugün demokrasinin *önemli ölçüde zedelendiği* bir yasaklar ülkesinde yaşıyoruz. Elbette bu noktaya kolay gelinmedi. Demokrasinin de bir tarihi olduğunu hatırlamakta yarar var; çünkü, demokrasi dünyamıza elini kolunu sallayarak gelip yerleşmemiştir. Demokrasinin karşıtları ve düşmanları vardır. Demokrasi bunları yenilgiye uğratarak ve ancak, uzun bir mücadele döneminden geçildikten sonra, insan değer yargılarının doruğuna yerleşmiş, insanların kafalarında ve gönüllerinde yer etmiş, toplumların yaşamlarında şu ya da bu ölçüde bir yaşama biçimi olarak benimsenmiş, gerçekleşmiş ve somutlaşmıştır.

Yine batı demokrasilerinin tarihine bir bakacak olursak, aydın kafalarda doğan demokratik düşünceler ve düşünce planında yürütülen mücadele ile emekçi sınıfların yaşama ve çalışma koşullarını düzeltmek için verdikleri hak ve özgürlük mücadelelerinin nasıl birbirini tamamladığını, soyut düşüncenin çalışan kitlelere dayanarak nasıl somut bir güç haline geldiğini açıkça görmekteyiz. Batının tarihi: Demokrasinin, toplumsal maddi temelinin, toplumun çalışan ve üreten insanları, sınıfları olduğunu kanıtlıyor. Demokrasinin asıl gücünün ve dayanağının gerçek sahibinin onlar olduğunu kanıtlıyor. Öyleyse batılı emekçilerin verdiği mücadeleyi, onların taleplerini ve kazanımlarını dikkate almadan batı demokrasisinden sözetmenin bir anlamı yoktur.

Aynı şekilde batı demokrasisinden söz edip, onu somutlaştıran evrensel hukuk kurallarını reddederek 141-142'lerin baskı ve terörünü savunarak zorba yasalarının geçici maddeleriyle DİSK'i faaliyetlerini yasaklıyarak, yönetici ve üyelerini cezalandırarak demokrat olunamayacağını belirtmek istiyorum. Diğer yandan militarizme karşı görünen ancak; demokrasiyi içi boş bir deyim veya kavram olarak gören inançsız, demokrasi madrabazları en az militarizm yanlıları kadar tehlikelidirler. Bu gerçeği gözardı etmemiz demokrasi mücadelemizi zaafa uğratmaktadır. Bu tür düşünce ve eylem sahiplerini saf dışı etmeliyiz.

Türkiye'de demokrasi olduğundan söz eden 12 Eylül darbecileri ve militarizmin uzantılarına sesleniyorum;

— İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin ilkelerini gözardı edeceksiniz....

— Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlal edeceksiniz....

— Ülkemizin de temsil edildiği Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın yan örgütü Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) nun aldığı ve uluslararası platformlarda bağlayıcı niteliği olan karar ve ilkeleri tanımayacaksınız, uygulamayacaksınız...

— Diğer taraftan sermaye sınıfını tüm örgütleri ile donatacak ve her türlü devlet olanaklarını emrine vererek halkı soyduracak, ekonomiyi talan ettireceksiniz....

— İşçilerin ve emekçilerin ve düşünenlerin ağızlarına bant, ellerine ve ayaklarına kelepçe vuracaksınız... 1 Mayıs'ları yasaklıyacaksınız. 1977 1 Mayıs'ında katledilen 36 yurttaşın sorumlularını koruyacaksınız. 1 Mayıs'a karşı yönetim ve işverenler, başta TRT olmak üzere her türlü araçla propaganda yapacak ve yaptıracaksınız...

Sonra da oluşan bu düzene demokratik düzen diyeceksiniz. Bunu Batı toplumuna, Avrupa'ya ve kurumlarına değil, demokrasiyi kavramış hiç kimseye kabul ettiremezsiniz. Ama şunu biliniz, halkımız demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimsemiştir. Bu yaşam biçimini silah zoruyla da olsa değiştiremezsiniz.

Böyle bir girişime başta Türkiye İşçi Sınıfı olmak üzere emekçi halkımız ve demokrasiye aşık demokrat insanlarımız izin vermeyecektir.

Sizleri ve demokrasi için savaşım verenleri coşkuyla selamlıyor ve saygılar sunuyorum.

Demokrasi Kurultayı

2 9-30 Nisan 1989 günleri arasında Ankara'da Aziz Nesin ve bir grup aydının öncülüğüyle bir *"Demokrasi Kurultayı"* düzenlendi.

Kurultay'a 1000'e yakın aydın ve kitle örgütü temsilcisi isim olarak çağrıldı. Dergimizi de, yayın yönetmenimiz Mehmet Bayrak temsil etti. Bayrak, Kurultay'da okunan mesajında şu görüşlere yer verdi:

"Demokratlık ve çağdaşlık adına Batı dünyasının kapısını çaldığımız bir aşamada bu Kurultayın düzenlenmiş olması büyük önem taşıyor. Ancak Türkiye'de hâlâ demokrasinin "olmazsa olmaz" ilkelerinden olan düşünce özgürlüğü gerçekleştirilememişse yani insanlar hâlâ düşüncelerinden dolayı yargılanıyor ve mahkûm oluyorsa; İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin yürürlüğe girdiği gün başkentin göbeğinde insanlar toplu dayaktan ve işkenceden geçiriliyorsa, demokrasiden sözedilemeyeceği açıktır.

Bu nedenle tüm bu olumsuzlukların ortadan kaldırıldığı, insanların gerçekten özgürce ve insanca yaşayacakları bir demokraside birleşmek durumundayız.

Katıldığımız Demokrasi Kurultayı'nın bu süreci hızlandırmasını diliyor, saygılar sunuyorum."

Özgür Gelecek Dergisi avukatlarından Serhat Bucak da, Kurultayda yaptığı konuşmada; önümüzdeki aylarda Diyarbakır'da **"Demokrasi ve Kürt Sorunu"** konusunda bir toplantı düzenlenmesini önerdi.

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün yanısıra Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel ile Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın da katıldığı Kurultaya, ANAP Genel Başkanı Turgut Özal ile Demokratik Sol parti Genel Başkanı Bülent Ecevit katılmadı.

12 Eylül'den sonra gerçekleştirilen en önemli toplantılardan biri olduğu kabul edilen Demokrasi Kurultayı'nın, büyük ilgi gördüğü dikkati çekti.

Toplantının açış konuşmasını **Aziz Nesin** yaptı.

Toplantının bir örgüt işi ve yeni bir partinin kuruluş öncesinde yapıldığı iddialarını reddeden Nesin, çağrılı oldukları halde Başbakan Özal ve Bülent Ecevit'in kurultaya katılmadıklarını söyledi. Türkiye'de demokrasi kurallarının hiçbir zaman uygulanmadığını söyleyen Aziz Nesin, ulusal bağımsızlık ve insan hakları konusunda bütün güçlerin birleşmesini istedi.

Komünist Partinin yasal olarak kurulabilmesi için engellerin kaldırılmasını isteyen Nesin, Kürt sorunu konusunda da şöyle konuştu:

"Kürt sorunu Türkiye'de demokratik bir şekilde çözümlenmedikçe demokrasiden söz edilemez. Zorlu tarihsel tezler çıkararak siz Türksünüz diyoruz. Yıllardan beri Irak'da, Bulgaristan'da yapılanlardan daha fazlası yapılıyordu, ama petrol için ses çıkarılmadı ve 2.5 milyon Türk'ün sayısı 500 bine indi."

İlhan Selçuk'un Konuşması

Cumhuriyet gazetesi yazarlarından İlhan Selçuk, Türkiye'nin demokratikleşmesi için anayasa ve yasalarda yer alan bütün anti-demokratik maddelerin tasfiye edilmesi gerektiğini ve bunun da bir iktidar sorunu olduğunu söyledi. Selçuk, Türkiye'de demokrasi mücadelesinin sol taban üzerinde yükseldiğini ve bu nedenle solun kendi içindeki tartışmaları erteleyerek demokrasi savaşımında ittifaklarını seçmesi gerektiğini belirtti.

İlhan Selçuk, Demokrasi Kurultayı'nın ikinci gününde yaptığı konuşmada "düşünce ve örgütlenme özgürlüğü"ne ilişkin görüşlerini açıkladı. Konuşmasında uygarlık tarihi ve demokrasi savaşının gelişimini anlatan Selçuk, özgürlüklerin tarihin ilk çağlarından bugüne hep devlete ve devleti elinde bulunduran iktidarlara karşı verilen mücadelelerle kazanıldığına dikkati çekti.

İlhan selçuk, günümüz dünyasında hızlı bir demokratikleşme görüldüğünü Sovyetler Birliği'nde glsnots ve perestroyka, Batı Avrupa'da ise sosyalist ve komünist partilerin daha yumuşak bir tutum almaya başladıklarına işaret ederek, "savaş, artık yerini barış sözcüklerine bırakıyor" dedi. 12 Eylül rejiminin ABD'nin Ortadoğu'daki "yeşil kuşak" teorisi doğrultusunda ve emperyalizmin amaçları için işbaşına geldiğini belirten Selçuk, son yerel seçimlerde halkın yüzde 80'inin 12 Eylül yönetimine hayır dediğini ifade etti. Özgürlükleri almak için kararlı olduklarını, bunu barış içinde yapmanın gerekli olduğunu söyleyen Selçuk, "ancak biz barış için ellerimizi önümüzde birleştirmeyeceğiz, gerekirse barış istemeyenlere karşı direnmesini bilmeliyiz, onursuz bir barış istemiyoruz" diye konuştu.

Demokrasi Kurultayı **"Sonuç Bildirgesi"**ni hazırlayan kurul.

İlhan Selçuk, bugün Türkiye'de halkın en az yüzde 40'ının demokratik yaşam biçimini istediğini ve bunun çok büyük bir taban olduğunu ifade ederken "demokrasiyi elle tutacağımız kadar yakın hissediyorum. Türkiye'de bugün, demokrasinin kurulması için, 12 Eylül devletine karşı bir yasal direniş gerekiyor, eğer, bugün halkın yüzde 80'i 12 Eylül yönetimine hayır diyorsa ve biz bunu sağlayamıyorsak, suç onlara doğru önderliği yapamayanlardadır" şeklinde konuştu.

İlhan Selçuk ABD'nin körfez güvenliği ve emperyalist çıkarları doğrultusunda 12 Eylül rejiminin işbaşına geldiğini ve bunun adının "12 Eylül faşizmi" olduğunu belirtirken, 12 Eylül rejiminin birbuçuk parti, ikibuçuk gazete ile Güney Kore tipi bir modelle ülkeyi vesayet altına almaya çalıştığını söyledi. Selçuk, "ancak bu program ve model 26 Mart'ta en büyük darbeyi yemiştir." dedi.

İlhan Selçuk, demokrasi mücadelesinde irticaya karşı çıkmak ve aynı zamanda da 141-142 ve 163'üncü maddelerin kaldırılmasını savunmak gerektiğini belirterek "ben 163'ün de kalkmasının hayırlı olacağını sanıyorum. Ortaya çıksınlar, hesaplaşma özgür ortamda olsun" dedi. Selçuk, asıl irticanın devletin içinde bulunduğunu ve devletin milli eğitim politikasının irticaya hizmet ettiğini söyledi, Selçuk, "askeri yönetimler kendi çıkarları için irticaya dur demiyor" dedi. İlhan Selçuk, konuşmasının sonunda son seçimlere değinerek, "eğer bir halk seçimle çoğunluğun diktasını iktidara getiriyorsa orada demokrasi yoktur" dedi.

DEMOKRASİ KURULTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

Demokrasi Kurultayı'nın sonuç bildirgesinde özet-le şu görüşlere yer verildi:

- Kurultayımız, amacı ne olursa olsun, kimler tarafından yapılırsa yapılsın, askeri darbelerin demokrasiyle bağdaşmadığını ve Türkiye'de demokratikleşme sürecini engellediğini bir kez daha ilan ve tescil etmiştir.

- Demokrasi savaşımının, bağımsız olgusunun yanısıra, ekonomik temellerden soyutlanamayacağı da kurultayımızca saptanmıştır. Özellikle 80'li yıllarda dışa bağımlılığı arttıran sosyo-ekonomik politikaların, yapay tüketim, dış borç ve haksız edinimlerle oluşturduğu yapının bedelinin başta emekçiler olmak üzere, köylüler, esnaf ve zanaatkârlar ile ulusal sanayiciler üzerine yüklendiği, anti-demokratik baskı ve düzenlemelerin bu yapının korunması için gündeme getirildiği belirtilmiştir. Bu durumda günün yakıcı sorunlarından biri olarak tüm çalışanlara, başta grev hakkı olmak üzere, sendikal hak ve özgürlüklerin eksiksiz verilmesi gereği dile getirilmiş, kapatılan sendikaların açılması ve 1 Mayıs'ın İşçi Bayramı olarak en kısa sürede yasallaşması istemi önemle vurgulanmıştır.

- *Ülkemizde egemen sınıfların tabulaştırdığı Kürt sorununun özgürce tartışılmasını engelleyen yasaların kaldırılması kurultayımızın ana istemlerinden biri olarak dile getirilmiştir.*

Yeni Bir Anayasa,

• 12 Eylül, demokratik kurum, kural ve gelenekleri, koyduğu yasaklarla ortadan kaldırdığı gibi, yaşama hakkıyla çalışma hakkına açıkça saldırmıştır. Bir yanda yüzlerce ölü ve kayıp, öteyanda güvenlik soruşturmaları ve çalışma hakkı elinden alınmış onbinlerce insan. Bu konu üzerinde de hasssiyetle duran Kurultayımız, bu sonuçlara ulaşılırken dayanılan sözde hukuk ilkelerinin "12 Eylül hukuksuzluğu"nu yarattığını bir kez daha belirlemiştir. Kurultayımız, söz konusu hukuksuzluğun silinip atılmasını demokrasiye geçişin en önemli adımı olarak gördüğünü açıklamayı temel bir görevi olarak kabul etmiştir.

• Özgürce eleştirisi yapılamayan kurumların yozlaşmasının ve giderek de demokrasinin karşısında aşılması gereken engellere dönüşmelerinin kaçınılmazlığı gözönüne alınarak, Türkiye'nin her alanda bir tabular ülkesi olmaktan çıkarılmasının demokratikleşmenin vazgeçilmez bir önkoşulu olduğu kurultayımızca genel kabul görmüştür.

• Kurultayımız, devlet güvenlik güçlerinin asli görevlerini başta parlamento olmak üzere yönetsel ve toplumsal denetim altında yerine getirmelerinin sağlanmasını, bunun için de yetişme kaynaklarından başlayarak eğitimlerinin ulusal iradenin ve demokratik organların üstünlüğü ile hukuk devletine, insan haklarına ve demokrasiye koşulsuz saygı ilkelerine dayandırılmasını zorunlu gördüğünü ilan etmeyi kararlaştırmıştır.

MİT ve Temel İnsan Hakları,

• Bu arada MİT'in temel insan haklarını çiğneyen, kişilerin can, mal, çalışma ve onur güvenceleriyle oynayan keyfi ve hukuk dışı yaklaşımları üzerinde de durularak, kamuoyunun aydınlatılmasının zorunluluğuna ve bütün bu olumsuzlukların ülke yaşamından tümüyle silinmesinin gereğine dikkat çekilmiştir.

• Hukuk ve yargı reformunun gerekliliği bu bağlamda da tartışılarak, yargının bağımsızlaştırılması, demokratikleşmesi ve çağdaşlaştırılmasının zorunluluğu saptanmıştır.

• Kurultayda, yaşam hakkının inkârı niteliğinde olan, caydırıcılığı bulunmayan çağdışı ölüm cezasının kaldırılması ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ek 6 no'lu protokolun onaylanmasının talep edilmesinde görüş birliğine varılmıştır.

• Ülkemizde sorgulama ve cezalandırma yöntemi olarak kulanılan insanlık dışı işkenceye son verilmesi, Birleşmiş Milletler Örgütünce kabul edilen ve ülkemizce de onaylanan işkenceye karşı sözleşme hükümlerinin bütünüyle uygulanması istemi uygulanmıştır. Kurultayımız, bu arada özellikle anılan sözleşmenin işkenceyle alınan ifadelerin kanıt olarak geçerli sayılamıyacağı yolundaki hükmünün yargı organlarınca uygulanması çağırısında bulunmaktadır.

• Kurultay, işkencenin önlenmesi için de bir ek önlem olarak, gözaltı süresinin kısaltılmasını ve savunmanın gözaltı haliyle birlikte başlamasınının temini için ilk sorgulamada avukatının sanığın yanında bulunabilmesinin sağlanmasını gerekli görmektedir.

• Türkiye'de doğal yargı ilkesine aykırı, siyasi iktidara bağımlı mahkemelerin işkence ile alınmış ifadelere de dayanarak verdikleri adeletsiz ve ağır cezaların gecikilmeden bir genel af ilanını zorunlu kıldığı gerçeğinden hareket eden Kurultayımız, bunun için 1982 Anayasası'nın "siyasal suçlar"ı af dışı bırakan 87. maddesinin derhal değiştirilerek olaganüstü yargılamanın doğurduğu adaletsiz sonuçların silinmesini istemeyi kararlaştırmıştır.

• Kurultayımız, cezaevlerindeki olumsuz uygulamaları şiddetle kınamayı temel görevi kabul etmiş, gözaltı yerleriyle cezaevlerindeki koşulların derhal uluslararası standart kurallarla uyumlu hale getirilmesini önemle vurgulayarak talep etmeyi kararlaştırmıştır.

TRT ve YÖK

• Kurultayımız, özerk kurumların demokrasinin temel taşlarını oluşturduğu düşüncesinden hareketle, TRT, Üniversiteler ve öteki bilim ve kültür kurumlarının özerklik güvencesine kavuşturulmasını gerekli gördüğünü belirtmektedir.

• Kurultayımız, eğitim ve öğretimin her aşamada laik, çağdaş, demokratik ve bilimsel bir temele oturtulmasını, bu arada, yüksek öğrenim kurumlarında özgür araştırma ve bilimsel çalışmayı engelleyici bir baskı aracı olan YÖK sisteminin bir an önce kaldırılmasını ve bilim yaşamının bu sisteminin tüm kalıntılarından arındırılmasını zorunlu gördüğünü açıklama kararı almıştır.

• Kurultayımız, kültür, düşün ve sanat yaşamı ile bütün iletişim araç ve kanallarının üzerine bir karabasan gibi çöken her türlü sansürün, yasakların, ürünleri yok etmeye kadar varan utanç verici eylemlerin karşısında olduğunu vurgulamış, bu barbarlığı kınayarak kültür yaşamımızdan tümüyle silinmesini temel bir talep olarak önermiştir.

• 1402 sayılı yasayla ya da başka mekanizmalar işletilerek kamudaki görevlerine keyfi bir biçimde son verilenlerin, özgür ve tazminat hakları saklı kalmak koşuluyla ve idareye hiçbir takdir hakkı bırakmayacak biçimde görevlerine geri döndürülmelerinin sağlanmasının demokratikleşmenin de temel bir unsurunu oluşturacağı düşüncesi kurultayımızca önemle vurgulanmıştır.

• Kurultayımız, ayrıca, bugünkü yasalar açısından bile hiçbir dayanağı bulunmayan güvenlik soruşturması uygulamasına derhal son verilmesini gerekli görmektedir.

• Kadın hareketinin demokrasi savaşımındaki saygın ve önemli yerini gözönüne alan Kurultayımız, özgür bir toplumun ancak eşit ve özgür bireyler temelinde kurulabileceğine olan inancıyla, toplumda, ikincil konuma itilmiş kadınlarımızın yasal ve toplumsal açıdan eşitlik için yürüttükleri savaşımı içtenlikle benimsemiş, bu çabanın sadece kadınların bir görevi olmayıp, kadın-erkek tüm insanlar için bir yükümlülük olduğunun altını çizmiştir. Kurultay, ayrıca, kadınlara karşı ayrımcılığa sonverilmesini öngören Birleşmiş Milletler kararlarının da tümüyle yaşama geçirilmesini talep etmektedir.

• 12 Eylül rejimi tarafından potansiyel suçlu gözüyle bakılan gençliğin iş, güvenli bir gelecek, eğitim ve siyasal yaşama etkin katılım ve özgürlük istemleri Kurultay'ımızca demokratikleşme savaşımının temel gerekleri arasında görülmüştür. Öğrenci gençlik üzerindeki polis, öğrenim kurumları ve yurt yönetimleri baskısının kaldırılması, öğrencilerin serbestçe dernek kurabilmelerinin sağlanması Kurultayımızın temel istekleri arasında yer almaktadır.

• 1. Demokrasi Kurultayı, yurt dışında yaşamakta olan üç milyonu aşkın yurttaşımızın durumunu da önemle dikkate almıştır. Kurultayımız, yurtdışındaki Türkiye'li toplumun bulundukları yerlerdeki saygn yerini alabilmesini Türkiye'nin çağdaş, insan haklarına saygılı ve demokratik bir ülke olmasına bağlı bulunduğunun altını çizmiştir. Kurultay, bu yurttaşlarımızın da ülke gelceğinde söz sahibi olabilmesi için, Türkiye'deki seçimlerde seçme ve seçilme hakkını kazanmalarının, oy haklarını bulundukları yerlerde kullanmalarının sağlanmasını zorunlu görmektedir.

• Politik görüşleri nedeniyle cezalandırılmak istenen ve bu nedenle yurtdışında yaşamak zorunda bırakılan yurttaşlarımızın ülkeye serbestçe dönmelerinin ve yurttaşlık haklarının tam güvenceye alınması kurultayımızın temel istekleri arasında yer almaktadır. Bu güvencenin özellikle, politik göçmenlerin ülkeye döndüklerinde haklarında bir adlî soruşturma varsa polis soruşturmasından geçirilmeden adlî makamlar önüne çıkarılmaları ile sağlanabileceği üzerinde görüşbirliğine varılmış, ancak politik göçmenlerin esas güvencesinin, başta TCK'nun 140.maddesi olmak üzere anti-demokratik hükümlerin kaldırılmasına, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün gerçekleştirilmesine bağlı olduğu da vurgulanmıştır.

• Uluslararası alanda barış ve yumuşamanın gelişmesinin her yerde olduğu gibi ülkemizde de demokrasinin yerleşmesine doğrudan katkıda bulunduğunu da gözönüne alan Kurultayımız, silahsızlanmayı, özellikle de nükleer silahların yeryüzünden silinmesini ve uluslarası ilişkilerde güç kullanmayı reddeden bir politik kültürün yerleşmesini insanlığın, yaşamsal çıkarlarının temeli olarak saptamış, bu yöndeki çağrısını da kamuoyuna sunmayı görevi kabul etmiştir.

Demokrasi Kurultayı Çalışma Programı

• Demokrasi Kurultayı'nın delegelerin mutabakatı ile oluşturulan ve yaşama geçirilmesi öngörülen Çalışma Programı, kısa ve uzun vadeli faaliyetleri kapsıyor.

• Kısa dönemde gerçekleştirilmesi öngörülen faaliyetler arasında, Türkiye'nin bütün yöreleri ve değişik toplum kesimleri ile ilişkiler geliştirilerek, bir *"demokrasi zinciri"* oluşturmak bu zinciri geliştirmek için dönemsel demokrasi toplantıları ve açık oturumlar düzenleme konusu yer alıyor.

Uzun Dönemli Faaliyetler

• Demokrasi Kurultayı'nın programında, son aşamada bir *"Demokrasi Araştırmaları Enstitüsü"* kurulması, bu kuruluşa verilecek görevlerin şimdiden yerine getirilmesi görevinin *Demokrasi İzleme Komitesi*'ne verilmesi öngörülüyor.

• Demokrasi İzleme Komitesinin uzun dönemli faaliyetleri arasında ise, demokrasi ile ilgili araştırmalar yapmak ve sonuçlarını kamuoyuna duyurmak, Türkiye'deki anti-demokratik yasaların, kararların bir dökümünü yapmak, öncelikle değiştirilmesi gerekenleri saptayarak bunlara karşı öneriler getirmek yeralıyor.

• Düşünce ve örgütlenme özgürlüklerine, geniş anlamıyla demokrasiye yönelik tüm karar ve eylemleri izleyecek, kamuoyuna anında bilgi verecek, bir izleme grubu oluşturulması da öngörülüyor. Bu grup başta Kutlu-Sargın davası olmak üzere tüm düşün ve siyasal davaları izleyecek, gelişmeleri değerlendirecek, bu konudaki dayanışma ilkelerini oluşturacak.

Diğer uzun dönemli faaliyetler ise şöyle:

• Kamuoyu oluşturma konusunda çalışacak bir iletişim alt grubu kurulacak.

• Uluslararası benzer örgütlerde, özellikle İnsan Hakları ve Demokrasi'ye yönelik faaliyetleri bulunan komitelerle ilişkiler kuracak olanlarla bilgi alışverişisinde bulunacak bir alt grup oluşturulacak.

• İşçilere ve gençlere izleme komitesinin faaliyetlerini tanıtan, onların demokrasi savaşımına yönelik eylem ve kararlara katılımını sağlayacak alt gruplar oluşturulacak.

www.arsiv.org

İnsan Hakları Uluslararası Konferansı

14-16 Nisan 1989 tarihlerinde Federal Almanya'nın Bremen kentinde "Kürdistan'da İnsan Hakları Uluslararası Konferansı" adı altında bir konferans düzenlendi.

Konferans çağrıcılarının adları ile ülkeleri şöyleydi:

Gert Bastian: Emekli general, "Generaller Barış ve Silahsızlanma İçin" insiyatifinden.

Dr. Klaus Bednarz: Gazeteci, Federal Almanya.

Rev. Philip Berrigan: Barış mücadelecisi, ABD.

Felike J. Bister: Avusturya İnsan Hakları Ligası Başkan Yard., Avusturya.

Poul Blau: Yazar, Avusturya.

Dr. Phokson Bomatsos: Parlementer, Yunanistan.

Prof. Dr. James Cummins: Eğitim Çalışmaları İçin Modern Dil Ontario Merkezi, Kanada.

Dr. Herta Daubler-

Gmelin: Parlementer, Sosyal Demokrat Parti Başkan Yardımcısı, Almanya.

Dr. Dietrich Derbolav: Hakim, Avusturya.

Günter Dietrich: Parlementer, Avusturya.

Freimut Duve: Parlementer, F.Almanya.

Hüseyin Erdem: Gazeteci, Kürt PEN Sekreteri.

Ord. Prof. Ossip K. Flechtheim: Uluslararası İnsan Hakları Ligası Başkan Yrd. F.Almanya.

Dr. Mirella Galletti: Gazeteci, İtalya.

Prof. Aubin Heyndrickx: Gent Devlet Üniversitesi Toksikologi Bölümü Direktörü, Belçika.

Stefan Hjartan: Gazeteci, İsveç.

Mag. Waltraud Horvath: Parlementer, eski bakan, Avusturya.

Dr. Peter Jankowitsch: Parlamenter, eski bakan, Avusturya.

Petra Kelly: Parlementer, F.Almanya.

Freya Klier: Rejisör, yazar, F.Almanya.

Hans Ulrich Klose: Parlementer, F.Almanya.

Prof. Dr. Lev Kopelew: Yazar, F.Almanya.

Fotis Kovvelis: Atina Baro Başkanı.

Stephan Krawczyk: F.Almanya.

Joanna Landy: Doğu ve Batı İçin Barış Kampanyasından, ABD.

Dr. Phil. h.c. Siegfried Lenz: Yazar, F.Almanya.

Elizabeth Mcalister: Barış Mücadelecisi, ABD.

Freda Maisener-Blau: Gazeteci, Avusturya Yeşiller Partisi Uluslararası sözcüsü.

M. Millarakis: Hristiyan Birliği Barış Hareket Başkanı, Yunanistan.

Prof. Ronald Mönch: Bremen Politeknik Yüksek Okulu Başkanı. F.Almanya.

Barbara Noack: Bremen Eyalet Parlamento üyesi F.Almanya.

Prof. Cornelius Noack: Bremen Üniversitesi.

Psarudakis Nikolaus: Parlementer, Hristiyan Demokratik Partisi Başkanı.

Reias Orlawa:

Margaretta Papandreu: Yunanistan.

Sara Parkin: Yeşiller Partisi, Fransa.

Jiri Pelikan: Avrupa Parlementosu Üyesi-İtalya.

Mikael Peristerakis: Bağmsız Barış Hareket Başkanı.

Şivan Perwer: Kürt Ozanı.

Prof. Robert Philipson: Dilsel Haklar Üzerine Uluslararası Çalışma Grubu, Danimarka.

Jonathan Porrit: Barış Mücadelecisi, İngiltere.

Jürgen Roth: Gazeteci-yazar, F. Almanya.

www.arsivakurdi.org

Panagoulis Stathis: Parlementer, Birleşik Sosyalist Partisi Genel Sekreteri, Yunanistan.

Otto Schilly: Parlementer, F. Almanya.

Renate Schmidt: SPD Parlemento Grubu Başkan Yrd. F. Almanya.

S. Sermazakis: Emekli General, Yunanistan.

Tove-skutnabb-Kangas: Uluslararası Sosyoloji Birliği Bşk. Yrd. Etnik, Irksal ve Azınlık Hakları Araştırma Komitesi, Çokdilli Toplumlar Üzerine Uluslararası Uygulamalı Dilbilimi Komisyonu Başkanı, Danimarka.

Poul Tiefenbuch: Bremenn Eyalet Parlemento Üyesi, F. Almanya.

P. Trigazis: Yunanistan Barış komitesi Genel Sekreteri, Yunanistan.

Antonis Tritsis: Parlementer, Eski Din ve Eğitim Bakanı, Yunanistan.

Liv Ullman: Artist, İsveç.

Prof. Guido Valabrega: Bologna Üniversitesi, İtalya.

Senatör Jo Valentine: Avusturalya.

Undine Von Blotnitz: Avrupa Parlementosu Üyesi, F.Almanya.

Jakop Von Uexkull: Avrupa Parlementosu Üyesi, F.Almanya.

Richard Wagner: Yazar, F.Almanya.

Prof. George Wald: Biyoloji Profesörü, Nobel Tıp Ödülü Sahibi, ABD.

Çağrıcılar, "İnsan Hakları Girişimi" tarafından organize edilen Konferansı desteklemek amacıyla hazırladıkları çağrı metninde şöyle diyorlar:

"Kürt halkı, halihazırda Arap, Türk ve Farslardan sonra siyasal bakımdan Ortadoğu'nun dördüncü büyük halkıdır.

"Tüm halklar ve uluslar için geçerli genel standartlar"ı içeren İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Kürtleri de kapsıyor. Kürtler de insan haklarından yararlanma hakkına sahipler.

BM Genel Kurulu tarafından İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilan edilişinin 40. yılında bu haklar hâlâ parçalanmış ülkesinde Kürt halkına tanınmıyor.

BM ana ilkeleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, İnsan Haklarının sağlanmasına ilişkin öteki antlaşmaların ışığında, bu hakların Kürt halkına yönelik olarak da gerçekleşmesi amacıyla;

Aşağıda imzası bulunanlar 14-16 Nisan 1989 tarihleri arasında Federal Almanya'nın Bremen kentinde düzenlenen "Kürdistan'da İnsan Hakları Uluslararası Konferansı"nı desteklerler."

"KONFERANSI DESTEKLEYEN DİĞER İMZACILAR" ise şunlardı:

A) Avrupa Parlamentosu Üyeleri:

A. Alavanos, Yunanistan; John Bird, İngiltere; Birgit Bjornvig, Danimarka; Ken Collins, İngiltere; Winifred M. Ewing, İngiltere, Avrupa Demokratlar Birliği Başkan Yardımcısı; Glyn Ford, İngiltere: Benedikt Harlin, F. Almanya: Stephen S. Hughes, İngiltere, Spiros Kolokotronis, Yunanistan; Dr. Rolf Rinkohr, F. Almanya; Alfred Lomas, İngiltere; Michael McGowan, İngiltere; Hugh Mcmahon, İngiltere; Stanley Newens, İngiltere; Eddy Newman, İngiltere; Derek Prag, İngiltere; Dieter Rogalla, F. Almanya; Jannis Sakallariou, F. Almanya; Heinke Salisch, F. Almanya; Horst Seefeld, Avrupa Parlamentosu Başkan Yardımcısı, F. Almanya; Lawellyn T. Smith, İngiltere; George Stevenson, İngiltere; Wilfried Telkamper, F. Almanya; Carole Tongue, İngiltere; Jef Ulburghs Belçika; Bram Van der Lek, Hollanda; Kurt Vittinghoff, F. Almanya; Jorgen Bogh, Danimarka; J. Peter Bonde, Danimarka; E. Hovgard Christensen, Danimarka; N. Van Dijk, Hollanda; Villy Kuijpers, Belçika; Paul Staes, Belçika; Alberto Tridente, İtalya.

Politikası ve Irkçılığa Karşı Komite Sözcüsü, F. Almanya.
Niall MacDermot: Uluslararası Hukukçular Komisyonu Genel Sekreteri, İsviçre.
Donald Rojas Maroto: Yerli Halklar Dünya Konseyi Başkanı, Kanada
Bernard Montreaux:...
Mathey: Cenevre Kantonü, İşçi Sendikaları Sekreteri
Yeşiller Hessen Eyalet Örgütü, F. Almanya
Yeşiller Aşağı Saksonya Eyalet Örgütü Yönetim Kurulu, F. Almanya
Heinz Lang: Alman Komünist Partisi (DKP) Yönetim Kurulu üyesi
Andreas Lendakis: Demokratik Sol Parti Başkanı (EDA), Yunanistan.
Jürgen Meier: Yeşiller Partisi Genel Yönetim Kurulu Adına, F. Almanya
Yiannis Papamichail: Yunanistan İçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı
Kosta Pappas: Yunan Cemiyetleri Birliği (OEK) 1. Başkanı, F. Almanya
K. Papachristodulu: Yunanistan İşçi Sendikaları Konfederasyonu Sekreteri, Alman Komünist Partisi (DKP) Yönetim Kurulu
A.Pedrazza: Ramar Bölgesi İşçi Sendikası Sekteri
Alain Phillips: Azınlık Hakları Grubu Başkanı-İngiltere
Cınar Safter: Berlin Eğitim ve Filim Sendikası 1. Başkanı
Dieter Scherer: Sendika Yöneticisi
Karl Johannes Von Schwarzemberg: İnsan Hakları İçin Uluslararası Helsinki Federasyonu Başkanı, Viyana
Stephan Shaw: Cezaevleri Reformu Cemiyeti Başkanı, Londra
Nikas Sias: Yunanistan Sendikalar Konfederasyonu Merkez Yürütme Kurulu A.
Prof. Eric Siesby: Danimarka Helsinki İzleme Komitesi Başkanı,
C. Sobin: Lozan Kantonu İşçi Sendikaları Sekreteri
Ole Sohn: Danimarka Komünist Partisi Başkanı
Hans Stebler: İsviçre Barış Hareketi Başkanı
Alexander Sternberg: Tehdit Altındaki Halklar Örgütü Ortadoğu Uzmanı, F. Almanya
Thomas Suneson: İsveç Grafikçiler Sendikası Başkanı
Peter Symon: Avustralya Sosyalist Partisi Genel Sekteri
Theo Koritzinsky: (Sol Sosyalist Parti Dış Politika Sözcüsü)
Marie Cler: Sosyolog, İsviçre Melteciler Komitesi (S.O.S) Sekteri
Bernard Metraux: İsviçre İlerici İşçi Partisi (POP) Lozan Sekreteri
M. Tammena: Yeşiller Leer Örgütü, F. Almanya
Vasilis Tsitsas: Panhelenic Yunan Sendika Hareketi (PASKE)
Federal Almanya Yeşiller Partisi Parlamento Grubu
Barbara Wiedner: Barış Savunucusu Büyükanneler Örgütü, ABD
Jan Marinus Wiensma: Hollanda İşçi Partisi Uluslararası Sekreteri
Rosu Wolf-Almanasrah: Yabancılarla Evli Almanlar Birliği (İAF) Federal Sekreteri.
Yerli Halklar Dünya Konseyi Örgütü, Kanada
Con. Yiannulis: Yunan Demokratik Sosyalist Partisi-Uluslararası Basın İşleri Başkanı
Josef Zisyadis: İsviçre İlerici İşçi Partisi Sektreteri
Ewald Ziegler: Bayern Eyaleti Alman Barış Birliği (DFU) Sekreteri
Tilman Zülch: Tehdit Altındaki Halklar Örgütü Genel Başkanı F. Almanya.
Hannes Hollender: Alman Barış Birliği, F. Almanya
Dr. Manfred Kametzki: Din adamı, Protestan Kilisesi Eğitim Bölümü Direktörü, Berlin.
Theo Studer: Caritas Örgütü yöneticisi, İsviçre.
Jorn Svenson: İsveç Sol K. Partisi Tarım İşleri Bölümü Direktörü
Mr. Spielmann: İsviçre İşçi Partisi Genel Sekreteri

B) Parlamenterler:

Avustralya:
Duncan Kerr, Senatör Michael Macklin, Senatör Oliver Zakharov.
Federal Almanya:
Marieluise Beck-Oberdorf, Dr. Ulrich Böhme, Edelgrad Bulmahn, Wolf Michael Catenhusen, Dr. Wolfgang Daniels, Ursual Eid, Annette Fasse, Lothar Fischer, Monika Ganseforth, Charlotte Garbe, Konrad Giles, Dr. Rose Götte, Günther Graf, Gerald Häfner, Karitas Hensel, Reinhold Hiller, Dr. Uwe Holtz, Willi Hoss, Uwe Hüser, Horst Junfmann, Dr. Wilhelm Knabe, Hans Koschnick, Matthias Kreuzeder, Uwe Lambinus, Robert Leidinger, Dr. Helmut Lippelt, Anke Martiny Glotz, German Meneses, Michael Müller, Albrecht Müller, Dr. Edith Niehuis, Doris Oden-

dahl, Jutta Desterle - Schwerin, Ellen Olms, Manfred Opel, Klaus Dieter Osswald, Otto Reschke, Bernd Reuter, Günther Rixe, Barbel Rust, Dieter Schanz, Waltraud Schoppe, Ottmar Schreiner, Thomas Schröer, Dietmar Schütz, Peter Sellin, Lisa Seuster, Cornelie Sonntag, Marie Luise Teubner, Günther Tietjen, Erika Trenz, Karsten D. Voigt, Antje Vollmer, Ernst Waltemathe, Konstanze Wegner, Barbara Weiler, Eugen Von Der Wiesche, Liesellotte Wollny.

Danimarka:

Holger Graversen, Poul Qvist Jorgensen, Per Stig Moller, Gert Petersen, Ebba Strange, Pelle Voigt.

Yunanistan:

Vasilis Agorastis, Kostas Aslanis, Kalliopi Burdara, Aleksandros Darivanakis, Yuannis Floras - eski Sağlık Bakanı, Christos Fotiou, Dimitri Georgakopoulos, Yiannis Glavinas, Lefteris Glivanos, Tarım ve Hayvancılık Bakan Yardımcısı, Yorgos Kaçimbardis, Çevreyi Koruma Bakanı Yardımcısı, Spiros Kaludis, Yorgos Kalogirio, Stavroula Kaklamanaki, Yoannis Karabatos, Anastasios Karras, Christos Kazaklaris, Zervos Kleantis, parlamenter ve Deniz Kuvvetleri Komutanı, Stratis Korakas, Melina Merküri, Kültür Bakanı, Kimon Kuluris, İçişleri Bakan Yardımcısı, Tomas Koutsobinas, Atanasios Ksantopoulos, Giorgius Mangakis, Markos Nacinas, Sanayi Bakanı; Illias Papadopulos, Yigorgos Papas, Dimosthenis papavasilios, Fundas Paraskevas, Kostas Peturis, Haralambos Stamatopoulos, Pavlos Stefanidis, Giorgios Terzipoulos, Giorgios Verkaris.

İngiltere:

Tony Benn, Peter Hardy Martyn Jones, Dr. Marjorie Nowalm, James Vray, Joan Ruddock.

Hindistan:

George Fernandes

Hollanda:

Doehe Eismar,

Avusturya.

Prof. Ewald Nowotny

İsveç:

Annika Ahnberg, Gunilla Andre, Birger Andersson, Elvig Andersson, Gunhild Bolander, Lennart Brunander, Viola Claesson, Berith Erikson, Kjell Eriksson, Per Ola Eriksson, Hans Göran Franck, Ivar Franzen, Stina Gustavsson, Börje Hörnlund, Jan Hyllring, Maria Leissner, Ingbritt Irhammar, Marianne Jönsson, Anita Johansson, Olof Johansson, Bengt Kindbom, Karl Erik Olsson, Sven Olof Petersson, Ragnhild Pohanke, Anders Svärd, Rune Thoren, Görel Thurden, Gudrun Schyrman, Evert Sevenson, Eva Goes, Kaj Nilsson, Roy Ottosson, Aso Domeij, İnger Schörling, Gösta Lyngo, Carl Frick, Hans Leghammar, Anita Stenberg, Kent Lundgren, Paul Ciszvk

Anita Fetz, Christiane Jaqet Berger, Pierre Payot, Fernand Petit, Hansjürg Weder.

Federal Almanya Eyalet Parlamenterleri:

H.Alm-Merk, Michael auditor, Lore Auerbach, Eckhardt Barthel, Heiner Barling, Ulrich Biel, G. Bosichoff, Klaus Peter Bruns, Jürgen Busack MdL a.D., Thea Dückert, Helmut Engels, Mathias Feldges, Karl-Heinz Funke, Otto Graver, Dr. Peter Hansen, H. Hoffman, Jürgen Holtemann, Irmgard Jahnke, Wolgang Lütten, Hannes Kempmann, V. Langendorf, Eberhard Lorenz, Günther Lüttge, Udo Mierius, Karl Heinz Mühe, Paul Neese, Jochen Fatzscnke, Ursula Pistorius, Axel Plaisir, Werner Rettig, Dr. Frits Riege, Christoph Rippich, Horst Schönhusen, Wolfgang Senff, Hans Günther Schramm, Manfred Schramm, V. Schultz, Bärbel Tewes, Dieter Wallraff, Gerd Weimer, Norbert Zeller.

C) Bilim adamları:

Dr. Detlef Bischoff, Federal Almanya; Prof. Laurent Bridel,İsviçre: Prof. Carsten Colbe, Berlin Üniversitesi, Anne Cornelius, Roskilde Üniversitesi, Danimarka; Dr. Richard Croucher, Tarihçi İngiltere; M. Dorleijn, Amsterdam ve Utrecht Universiteleri, Hollanda; Prof. Dr. Walther Dürr, Tübingen, F. Almanya; Helmut Esinger, F. Almanya; Prof. Jürgen Feldhoff, Bielefeld, F. Almanya; Prof. Roger Francillon, Zürih Üniversitesi, İsviçre; Martin Grass, İsveç; Hiekisch - Picard Bochum, F Almanya; Dr. Med. Morgen Hindes, İsviçre; Prof. Dr. Walter Hirsch F. Almanya; Prof. Dr. Klaus Holzkamp, Berlin; Prof. Konrad Huchting, Emden Üniversitesi, F. Almanya; Mechthild Jansen, Sosyal Bilim Uzmanı, Köln, F. Almanya Deirdre F. Jordan, Güney Avustralya Üniversitesi Dekanı, Avustralya; Prof. Philippe Jund, Lozan Üniversitesi İsviçre; Prof. Rüdiger Koch, Emden Üniversitesi, F. Almanya; Prof. Dr. Christine Labonte - Roset, Berlin; Prof. Dr. Eitenne - R. Mbaya Köln Üniversitesi, F. Almanya; Prof. Dr. Helmuth Lange, F. Almanya; Prof. Michail Manolopulos, Atina Üniversitesi, Yunanistan; Barry Mcloughlin, Tarihçi, Viyana, Avusturya; Dr. Rolf Meinhardt, Oldenburg Üniversitesi, F. Almanya; Dr. Micksch, Protestan Kilisesi Tutzing Akademisi, F. Almanya; Prof. Dr. C. Mullard, Etnik Çalışma Merkezi, Amsterdam, Hollanda; Prof. Dr. Marios Nikolinakos, Atina Üniversitesi, Yunanistan, Prof. Ottinger, Konstanz, F. Almanya; Prof. Dr. Norman Paech, Hamburg, F. Almanya; Dr. D.P.Pallanayak, Hint Dili Merkez Enstitüsü, Mysore, Hindistan; Prof. Lothar Peter, Bremen Üniversitesi, F. Almanya; Prof. George Peters, Lozan Üniversitesi, İsviçre; Prof. Christiane Rajewski, F. Almanya; Dr. Bob Reinalda, Nymagen Üniversitesi, Hollanda; Prof. Dr. Renate Riemeck, Alsbach, F. Almanya; Prof. Pandelis Rocos, Atina, Yunanistan; Prof. Emil Roroneos, Atina Üniversitesi, Yunanistan; Prof. Yorgos Sarigianis, Yunanistan; Prof. Jens Schear, Bremen Üniversitesi, F. Almanya; Michael Schwedler, Roskilde Üniversitesi, Danimarka; Prof. D. Seeck, Emden Üniversitesi, F. Almanya; Dr. Dieter Spielmann, Bochum Müzesi Direktörü, F. Almanya, Prof. Wilfried Staude, Bremen Üniversitesi, F. Almanva; Prof. Dr. Gerhard Stubv. Bremen Üniversitesi. Jon Sundbo. Roskilde Üniversitesi, Danimarka; Bouke Sytsema, Amsterdam, Hollanda, Rekör Henrik Toftjensen, Roskilde Universitesi, Danimarka; Prof. Dr. Dietrich Threnhardt Münster Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı, F. Almanya; Dr. Max Wambach, Bremen. F. Almanya; Prof. R. Rau, F. Almanya; Prof. Yves Jardin, Bretonya Demokratik Birlik Uluslararası İlişkiler Sorumlusu, Fransa.

E) Yazarlar, yayıncılar, gazeteciler:

Burno Aigner, Avusturya; Dr. Phil, Z. Al, Dahoodi, Demokratik Almanya Cumhuriyeti; Osama Al - Habahbeh, Danmirka; Nighat Ahmed, Hollanda; Fritz Rene Allemann, Federal Almanya; Fahmy Almajid, Danimarka; Hayriye Alpar, Danimarka; Michael Attrichter, Federal Almanya; Petros Christou, Yunanistan; Fritz Deppert, Federal Almanya; Bernt Engelmann, Federal Almanya; Engin Erkiner, Federal Almanya; Sukey Firth, ingiltere; Anders Forsstrom, İsveç; Kostas Fourakis, Yunanistan; J. Gützel, Federal Almanya; Roger Guignard, İsviçre; Gundi, Federal Almanya; Jean Blaise Held, İsviçre; I. T. Henshall, İngiltere; Pia Johansson, İsveç: Veikko Kateli, İsveç; Evelyne Kramer, İsviçre; Berdil Kullberg, İsveç; John Lambert, Belçika; K. Lofberg, İsveç; Nasac Malik, Danimarka; Kostas Mardas, Yunanistan; Uke Meyer, Federal Almanya; Asa Nordin, İsveç; Yıldız Ottu, Danimarka; Cleon Papaloizos, Yunanistan; Maruta Schmidt, Federal Almanya; P. Tsitos, Yunanistan; Kadhim saleh, danimarka, Peter Schütt, Federal Almanya; Philip Spendin, İngiltere; Charlene Speretnak, ABD; Barabara von Sell, Federal Almanya; Andres Votsis, Yunanistan; Catharina Westin, İsveç; Volkmar Wölk, F. Almanya; Chris Kutschera, Fransa.

www.arsivakurum.org

F) Diğer imzacılar:

Heinrich Albertz, Papaz, Federal Almanya; Jose Arzoz, Papaz, Federal Almanya; Gilbert Baechthold, Avukat, İsviçre; Daniel Bechir, Mühendis, İsviçre; Claus Bergsoe, Avukat, Danimarka; Karola Bloch, Federal Almanya; Walter Brehm, Papaz, Federal Almanya; Boda Büchner, Avukat, Federal Almanya; Maurice Cardiol, Dekan.

G) Valiler, belediye başkanları, öteki yöneticiler:

Werner Allweis, F. Almanya; Kostas Askounis, Yunanistan; Verena Serseth, İsviçre; Max Bölle, F. Almanya; Norbert Burger, Köln Belediye Başkanı, F. Almanya; Mnolis Çakarakis, İrakliou Belediye Başkanı, Girit; Rosi Gawron, F. Almanya; Helmut Gloger, F. Almanya; Vanghelis Hadjiangelis, Xaina Belediye Yöneticisi, Barış Derneği Başkanı, Girit; Christoph Halm, F. Almanya; Manfred Heier, F. Almanya; D. Houthing, Brixton, İngiltere; Klaus Hundertpfund, F. Almanya; Dimitris İfantos, Yunanistan; Kostas Kritsnis, Atina Valisi; Dimitris Lalos, yunanistan Jürgen Leipold, F. Almanya; Andreas Lendakis, İmitu Belediye Başkanı, Yunanistan; Makris Panagiotis, Kezseryani Belediye Başkanı, Yunanistan; Alkis Papadimas, Ynanistan; Sophie Riegeiz, F. Almanya; Andreas Soufis, Glifada belediye Başkanı, Yunanistan; S. Stamatiadis, Yunanistan; Jürgen Wolf, F. Almanya, Leonardos Hadjiandrea, Agiosparaskevi Belediye Başkanı, Yunanistan; Sr. Yiannakitidis, Yunanistan; Y. Queneherue, Fransa; Christine Pirue, Treetin Gildas, Fransa; Lucie Morel, Fransa; Robert Pedron, Fransa; Gregan Jorel, Fransa; Pierre Norvay, Fransa; Anne Priet, Fransa; Helmut Pries, Fransa:

H) Sinema - tiyatro sanatçısı, müzisyen:

Gerhard V. Alhemanda, İngiltere; Caroline Austin, İngiltere; V. Einem, Avusturya; Gösta Ekman, İsveç; Eberhard Fecher, F. Almanya; Vagelis Kazan, Yunanistan; Georg Kristiansen, İsveç; Kaj Larsson - İsveç; Tom Macewan, Danimarka; Sudhu Pradhan, Hindistan; Haşim Saydan, Berlin, Prof. Klaus Staeck - F. Almanya - Bo Sylvan, İsveç; Hanne Kiob - Brecht, F. Almanya.

Konferans'a 16 ülkeden politikacı, bilim adamı, gazeteci, yazar, sanatçı ve öteki mesleklerden insanlar katıldı. 1000'e yakın kişi ile değişik ülkelerden pek çok ulusal ve uluslararası örgüt ise gönderdikleri imza ve mesajlarla dayanışmalarını dile getirdiler.

Konferans, 14 Nisan 1989 günü "İnsan Hakları Girişimi" adına Sertaç Bucak ve Bremen Politeknik Rektörü Prof. Ronald Mönch'in selamlama konuşmalarıyla açıldı. S. Bucak konuşmasında Amerika'dan, Avusturalya'dan ve Avrupa'nın değişik ülkelerinden kişilerin hazır bulunduğu böylesine geniş katılımlı uluslararası bir konferans'ı Kürt halkının tarihinde ilk kez gerçekleştirildiğini belirtti.

Ülkemizde süregelmekte olan baskılara değinerek, insan haklarının en kaba yöntemlerle çiğnendiğini bildiren S. Bucak, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kabul edilişinin 40.yılını geride bırakırken, söz konusu uygulamaların devamının insanlık açısından yüzkızartıcı olduğunu belirtiyor ve tüm barışsever insanları, demokrasi ve insan haklarından yana olanları bu duruma karşı çıkmaya, daha güçlü bir uluslararası dayanışma hareketinin yaratılması için çaba sarfetmeye çağırıyordu. Bucak devamla, Konferans'ı himayesine alan Dr. Dieter Kilink'e Bremen Politeknik Rektörü Prof. Ronald Mönch'e Salon dekorasyonunu gerçekleştiren Politeknik 'İçmimari Bölümü' başkanı Prof. Quiram ile öğrencilerine, gerek Konferans hazırlık döneminde ve gerekse devam ettiği süre içerisinde kendilerine çok yönlü destek veren (KOMKAR) çalışanlarına ve öteki Alman dostlara teşekkür ederek sözlerini bitiriyordu.

Konferans'ın düzenlendiği Bremen Politeknik'in Rektörü Prof. Ronald Mönch ise konuşmasında Kürt halkının durumuna değinirken Irak Kürdistan'ından Türkiye'ye gelen sığınmacıların durumlarını yerinde görmek üzere geçtiğimiz yılın sonunda bir delegasyonla birlikte Türkiye'ye gittiğini, bunun kendisine Kürt halkının yüzyüze bulunduğu güçlükleri daha yakından görme ve tanıma fırsatı verdiğini söylüyor ve İnsan Haklarıyla ilgili gelişmeleri kastederek *"Türkiye'nin Batı bölgelerinde son yıllarda ortaya çıkan kimi olumlu gelişmeler Kürt bölgelerinde göze çarpmıyor"* diye ekliyordu.

Selamlamadan sonra sıra "Tanıtma Bölümü"ne geldi. Bu bölümün ilk konuşmacısı Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) Parlamenteri Rudolf Binding'di. Binding, değişik açılardan Kürt halkının yüzyüze bulunduğu güçlüklere değiniyor ve sonra sözü Konferans'a verdiği öneme getirerek *"Böyle bir Konferans'ın düzenlenmesi zorunluydu. Çünkü Kürt halkı ve onun kültürü bugün yok olma tehlikesiyle yüzyüzedir.. Ben Türkiye'nin ve Türk halkının dostuyum, ama aynı zamanda Kürt halkının da dostuyum"* diyordu.

Aynı bölümde konuşan Bremen Eyaleti Adalet Bakanı Völker Kröning ise, Kürt sorununu daha çok Birleşmiş Milletler Örgütü, Avrupa Parlementosu ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşların çalışmaları ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi ile, Helsinki Nihayi Belgesi gibi altlaşmaların ilkeleri çerçevesinde ele alarak irdeliyordu.

Diğer bir konuşmacı olan İsveç Sol Komünist Partisi Parlamenteri Berit Eicksson da ülkesinde son birkaç yıldır Palme cinayetinin sorumluluğunun Kürtlere yüklenmeye çalışıldığını, çeşitli çevrelerin bu konuda sistemli ve ısrarlı çaba harcadıklarını, ancak son zamanlarda gerçeğin böyle olmadığının açıklığa kavuştuğunu belirtiyordu. Eicksson konuşmasına devamla, Kürt halkının ülkesinde özgürce yaşamak istediğini, bu istemi ve bu istem doğrultusunda verilen mücadeleyi desteklediğini söylüyordu.

Daha sonra konuşan, Bremen Eyalet Parlamento Başkanı Dr. Dieter Klink de öteki konuşmacılar gibi Kürt halkı üzerindeki baskılara değiniyordu. Klink, *"8000 kişi ile Kürtler Türkler, Yugoslavlar ve İspanyollardan sonra Bremen'deki 4. Büyük ulusal grubu oluşturuyorlar. Onlarla bir arada yaşadıkça kendilerini daha iyi tanıma fırsatı buluyoruz.. Birleşmiş milletler Evrensel Bildirgesi'nin kabul edilişinin 40. yılında Kürt halkının İnsan Haklarından yoksun bırakılması bir skandaldır. Bu nedenle hiç çekinmeden bu Konferans'ın himayesini üzerime aldım"* diyor ve Konferans'ı düzenleyenlerle, destekleyicilere teşekkür ediyordu.

Konferans'ı tanıtma bölümünde konuşması gereken barış hareketinin önde gelen isimlerinden Yeşiller Partisi Milletvekili Petra Kelly, bir gün önce geçirdiği ani bir hastalık sonucu hastaneye kaldırılmıştı. Bu bakımdan onun Konferans'a katılması ve konuşmasını yapması gecikmeli oldu. Sağlığı için tehlikeli olmasına rağmen *"Bu konferans'a katılmamak olmaz"* diyerek hastaneden çıkıp-gelen Petra Kelly Kürt halkının karşı karşıya bulunduğu güç koşulları dile getirirken özellikle de ona karşı Kimyasal si-

lah kullanılması ve kitlesel katliamlara başvurulması noktaları üzerinde duruyordu. Bir süre önce Paris'te yapılan kimyasal silahlarla ilgili uluslararası Konferans'a da değinen P. Kelly, *"Paris'te kimyasal silahları lanetleyenler, aynı zamanda Kürt halkının katillerini destekleyenlerdir.. Amerikan Kongresi tarafından bana gönderilen dökümanlarda Irak'ta kimyasal ve biyolojik silah üretiminde rol oynayan 24 F. Almanya firmasının ismi veriliyor"* diyordu. Petra Kelly, bunlara ek olarak Kürt halkına karşı izledikleri politika nedeniyle Türkiye, İran ve Irak'a yapılan ekonomik ve askeri yardımları durdurmaları için de çağrıda bulunuyordu.

Aynı bölümün konuşmalarından Yunanistan eski Din ve Eğitim Bakanı Parlamenter Antonis Tritsis gelememişti. Trittsis, Konferans'a çektiği telgrafta bazı iç politik gelişmeler nedeniyle gelemediğini belirtiyor, başarı dileklerini iletiyor ve *"Kürt halkının haklı mücadelesine bundan böyle de destek olmaya devam edeceğini"* vurguluyordu.

İkinci gün, çalışmalara dört ayrı grup halinde devam edildi. Buralarda konuşmacılar hazırladıkları tezleri sundular ve gelen soruları yanıtladılar. Yine öteki katılımcılar da söz alarak konuya ilişkin değerlendirmelerini, farklı düşüncelerini dile getirdiler. Tartışmaların oldukça canlı ve düzeyli geçmesi Konferans'ın en dikkate değer yönlerinden birini oluşturuyordu. Yine aynı gün *"Güneydoğu Anadolu Projesi"* (GAP)ne ilişkin olarak da özel bir toplantı yapıldı ve hazırlanan tez tartışıldı.

İkinci gün oluşturulan 4 ayrı komisyondan *"Kürt Kültürü ve İnsan Hakları"* adlı I. Komisyonun yönetmenliğini Bremen Üniversitesi Öğretim Üyelerinden *Prof. Dr. Antje Katrin Menk* yapıyordu.

Bu komisyonda şu bildiriler sunuluyor ve görüşülüyordu:

Dr. J. Meyer Ingwersen
Essen Üniversitesi, F. Almanya
Kürt Kültürü ve Kürt Kimliği

Ferhad Shakely
Upsala Üniversitesi/ İsveç
Kürt Edebiyatı I

Hüseyin Erdem
Yazar, Kürt PEN'i Sekreteri
Kürt Edebiyatı II

Dr. Phil. Tova Skutnabb-Kangas
Roskilde Üniversitesi/ Danimarka
Prof. Robert Phillipson
Roskilde Üniversitesi/ Danimarka
Dilbilimsel (Linguistik) İnsan Hakları ve Kürt Dili

Christian Rumpf
Yabancılar Hukuku ve Uluslararası Hukuk için Max-Plank Enstitüsü
Heidelberg, F.Almanya

İnsan Hakları Konferansı'ndan bir görünüm.

Dil Yasağı Yasası
Dr. Mirella Galetti, Bologna/ İtalya
Gazeteci, Kürdolog
Kürtler ve Haber Alma Hakkı

Panel: **Kürtlere Yönelik Kültürel Baskılar ve Eğitim Hakkı**
Yönetmen: Antje Katrin Menk
Bremen Üniversitesi
Katılımcılar: Komisyon'da yer alanlar.

"Yaşam ve Onuru Koruma Hakkı" konularının işlendiği II. Komisyonda ise şu bildiriler sunuluyor ve görüşülüyordu:

Yönetmen: Bodo Büchner, Tübingen/ F.Almanya
Avukat,
Jurgen Roth, Frankfurt
Gazeteci, Yazar
Kürdistan'da Askeri Operasyonlar-1980 Sonrasının Bir olayı mı? Tarihi bir Değerlendirme.

Herbert Klein, Bielefeld/ F.Almanya
Sistematik İşkence ve Politik Tutukluların Durumu

Hans Werner Odendahl, Köln
Avukat
İdari Önlemler: Sıkı Yönetimden "Olağanüstü Hal Bölge Valiliği", Tarihsel bir bakış.

Ute Baran, Batı Berlin
Sosyolog
Sürgünler: "Tunceli Kanunları"

Dr. Lale Yaçın-Heckmann-Nurnberg
Etnolog
Kürt Kadını ve Ulusal Kimlik

Ali Bucak, Paris
Avukat
Türk Ceza Yasası ve Kürtler

Gert Bastian, Bonn
Emekli General, Barış ve Silahsızlanma için Generaller Girişimi

www.arsivkurdi.org

Kürtler ve NATO

III. Komisyon ise **"Uluslararası Kuruluşlar, Uluslararası Antlaşmalar ve Kürt Sorunu"** üzerinde yoğunlaşıyor ve şu konuları görüşüyordu:

Yönetmen: Pelle Voigt, Kopenhag

Parlementer

Vera Beaudin-Saeedpour

Kürt Programı, New York

New York Times-Kurdish Times

Feliks J. Bister, Viyana

Avusturya İnsan Hakları Ligası Başkan Yardımcısı

Avrupa'da İnsan Hakları Aktivitesi ve Kürtler

Wolfgan von Nostitz, Münih

Avrupa Parlementosu Üyesi

Avrupa Parlementosu ve Kürt Sorunu

Pella Voigt, Kopenhag

Danimarka Parlementosu Üyesi

1975 Helsinki Antlaşması'nda İnsan Hakları ve Kürtler

Sertaç Bucak

Kürtler ve Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı

Hüseyin Sado, Paris

Hakim

Birleşmiş Milletler Örgütü ve Kürt Sorunu

Konferans: **GAP "Güneydoğu Anadolu Kalkınma Projesi"**

Dr. Erhard Franz, Hamburg

Alman Orient Enstitüsü

Tartışma:

Dr. Einhard Schmidt-Kallert

Dortmund Üniversitesi,

Öteki katılımcılar.

IV. Komisyon ise **"Irak'tan Türkiye'ye gelen İlticacılar"** ve sorunları üzerinde duruyordu:

Yönetmen: Hans Branscheidt, Frankfurt

Medico International

Dr. Ferhad İbrahim

Berlin Üniversitesi

İran-Irak Savaşının Başlagıcından Bu yana Kürt Sorunundaki Gelişmeler

8000 Barzani Kürdünün Kayboluşu

Hişyar Zibari

Prof. Aubin Heyndrickx

Gent Devlet Üniversitesi Toksikoloji Bölümü Direktörü,

Birleşmiş Milletler Kimyasal ve Biyolojik Silahları Kaldırma Alanındaki Uzmanlarından.

Kürtlere Karşı Kimyasal Silah Kullanılması ve 1925 Cenevre Konvansiyonu

Panel

Yönetmen: Hans Branscheidt, Frankfurt

Medico Internasyonal

Türkiye'deki Mülteci Kampalrını gezen çeşitli uluslararası delegasyonların Raporlarının ve verdikleri bilgilerin değerlendirilmesi ve onların gözlemleri.

1. Heidi Alm-merk, Hannover Eyalet Parlementeri
2. Hannes Kempmann, Hannover Eyalet Parlamenteri
3. Sabine Baun, Gazeteci, Hannover
4. Berit Eriksson, İsveç Parlamento Üyesi, Stokholm
5. Barbara Noack, Bremen Eyalet Parlamenteri
6. Paul Tiefenbach, Bremen Eyalet Parlamenteri
7. Gyin Roberts, Gazeteci, Londra.

16 Nisan günkü toplantı açıldığında ise ilk olarak Grup yöneticileri tarafından bir gün önceki grup çalışmalarının sonuçlarını özetleyen raporlar sunuldu.

Bunu, toplantı salonunda o an için hazır bulunan Bremen Eyaleti Gençlik ve Sosyal Bakanı ve Belediye Başkanı H. Scherf'in yaptığı kısa konuşma ile Schleswig Holstein Eyaleti Aile ve Kadın Sorunları Bakanının mesajının okunması izledi.

Gündemin son meddesi, "İnsan Hakları Üzerine Bremen Deklerayonu"nun tartışılmasıydı. Bu aşamada, iki parlamenter, 3 Profesör ve "İnsan Hakları Girişimi'nden bir kişinin yer aldığı altı kişilik komisyon tarafından hazırlanan taslak okunuyor ve arkasından gelen öneriler saptanıp değerlendirildikten sonra "DEKLERASYON" kabul ediliyordu:

Deklerasyon'da, Kürt halkının, kendine özgü kültürü ve 20 milyonu aşkın nüfusuyla Ortadoğu'nun en eski halklarından biri olduğu belirtildikten sonra Kürtlerin aşırı ölçüde baskılarla karşılaştığı ve ulusal-demokratik haklarının inkâr edildiği vurgulanıyor. Kürtlerin daha özgür bir yaşam ve diğer halklarla eşitlik mücadelesinin sert bir biçimde bastırılmasının, ilgili ülkelerdeki örneklerinin, belgelenebileceği belirtiliyor.

Bu arada, Türkiye Cumhuriyet'nin Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi üyesi ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (Helsinki Sözleşmesi) imzacısı bir ülke olduğunun hatırlatıldığı deklerasyonda, yakın zamanda Viyana Gözlemciler Konferansı'na imza atmış olmasına da dikkat çekiliyor. Bunlara rağmen Türk Hükümeti'nin denetiminden uzak politikalarla, insan haklarını ihlal ettiği, Kürtçe'nin kullanılmasının yasalarca yasaklandığı, Kürt çocuklarının kendi ana dilleriyle eğitim ve öğrenim görme haklarının bulunmadığı, doğu bölgelerinde askeri operasyonların düzenlenip keyfi tutuklamaların gerçekleştiği belirtiliyor. "12 Eylül 1980'de askeri darbeden sonra 'halkın selameti' veya 'milli güvenlik' gerekçesiyle köylerin boşaltılması ve yeni yerleşme alanlarına kaydırılması türünden uygulamalar artmıştır" deniliyor. Türk Hükümeti'nin doğu bölgelerini ekonomik yönden geliştirmeye yönelik sınırlı çabalarının da bir yarar getirmediği ve bu siyasetin, işsizlik, yoksulluk ve göçe yol açtığı da deklerasyonda yer alan noktalardan.

Deklerasyon, Irak Hükümeti'nin de Kürt halkına ilişkin olarak son yıllarda bir soykırım politikası izlediğini duyuruyor: Yüzlerce Kürt köyü Irak Ordusu'nca yıkılmıştır. Köylüler ya kıyıma uğradılar ya da insanlık dışı kamplarda hapis kaldılar. Kürtlere karşı kimyasal silah kullanarak, tüm uluslararası kurallara meydan okundu. 16 Mart 1988 tarihinde Halepçe'de 5 bin kadın, erkek ve çocuk öldürülmüş, 10 binden fazlası da ciddi biçimde ya-

www.arsiv.org

ralanmıştır. Aynı korkunç yazgı başka yerlerde de yaşandı. Irak'ın soykırım politikasının açık bir kanıtıdır bu. 1982'den beri 'ortalıkta görünmeyen' ve o tarihten beri 'kayıplara' karışan 8 bin kişinin yazgıları bilinmemektedir. 200 binden fazla Kürdün güney Irak'taki bölgelere mecburi iskân yoluyla yerleştirilme projesi 25 Nisan 1989'da uygulamaya konulacak."

Uluslararası Konferansta, "Sonuç Bildirgesi"nde, Kürt halkının tamamen tasfiye edilmesi tehlikesi karşısında aşağıdaki istemlerde bulunuldu:

1. Birleşmiş Milletler, Kürt halkının durumunu acil olarak gündemine almalı. Bu sorun uluslararası yasalar ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde ele alınmalı ve halkların kendi yazgılarını tayin hakkı bağlamında çözüme kavuşturulmalıdır.

2. Avrupa Konseyi üyesi devletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Sözleşmesi'ni imzalayan devletler ve Türkiye'nin başvurduğu Avrupa Topluluğu, Türk Hükümeti'ni, uluslararası yükümlülüklerini taşımaya ve insan hakları temelinde hareket etmeye zorlamalıdırlar.

3. Ortadoğu anlaşmazlığın barışçıl çözümü için çaba gösteren devletler; gelecekteki Ortadoğu konferansında Kürt sorununun da ele alınmasını sağlamalıdırlar.

4. BM Genel Sekreteri ve Körfez Savaşı'nı sona erdirip barış çabalarına katılanlar, Kürt temsilcilerinin de barış sürecine katılmalarını sağlamalıdırlar.

5. Sanayileşmiş ülkeler, Kürt halkının yok edilmesine yarayan ekonomik ve askeri ticarete son vermelidirler.

6. Herkes ve her örgüt, Kürt halkına uygulanan baskıları bu halkın tarihsel ve kültürel mirasının yıkılmasını, ulusal kimliğinin tahrip edilmesini, kendi yurtlarından sürgün edilmesini ve yoksullaştırılmasını protesto etmelidir. Yerlerinden yurtlarından edilenlerin evlerine dönmeleri, "kayıplar"ın durumunun açıklığa kavuşması, Irak Kürdistanı'ndan Türkiye'ye sığınanlar, Cenevre Sözleşmesi gereğince mülteciler statüsünün tanınması için acilen çalışılmalıdır.

7. Kendi bölgeleri dışında yaşayan Kürt göçmen azınlıklarına kendi kültür ve dilleri konusundaki insanca haklarını kullanmaları sağlanmalıdır. Hükümetler, Kürt dili ve kültürünün geliştirilmesini eğitim, iletişim araçları yoluyla desteklemeli, yetkililerle bu konuda temas kurulmasına yardımcı olmalıdırlar.

8. Kürt halkının durumunu yakından izleyip, insan hakları ihlallerini açıklamakla görevli, hükümet ve devletten bağımsız örgütler kurulmalıdır.

Bu bildirge, BM Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi, Avrupa Topluluğu ve Avrupa Parlementosu Başkanı, tüm hükümet ve devlet başkanlarıyla, uluslarası örgütlerin dikkatlerine sunuluyor.

Basın Toplantısı

Konferans'ın bitmesinden hemen sonra bir basın toplantısı düzenlendi. "İnsan Hakları Girişimi"nden Sertaç Bucak, Bremen Eyalet Parlamenteri Paul Tiefenbach, Danimarka Roskilde Üniversitesi'nden Prof. Robert Phillipson, Danimarkalı Parlamenter Pelle Voigt, İsveçli Parlamenter Berit Ericksson, Belçika Gent Üniversitesi Toksikoloji Bölümü Direktörü Prof. Aubin Heyndrickx'in hazır bulundukları toplantıda basın mensuplarına Konferans çalışmaları hakkında bilgi verildi, sorular yanıtlandı.

İnsan Hakları Konferansı'ndan bir görünüm.

Baştan sona kadar düzenli ve disiplinli bir havada geçen Konferans, tüm katılımcıların da üzerinde birleştikleri gibi, Kürt sorununun uluslararası düzeyde daha ileri bir aşamaya ulaştırılması yönünde atılmış tarihsel değerde bir adım oldu. Konferans'ta kabul edilen ve oldukça ileri hedeflerin yer aldığı "Bremen Deklerasyonu" da aynı şekilde tarihi bir belge niteliğindeydi.

Konferans'ın ülkemizde İnsan Haklarının durumunu izleyecek ve kamuoyunu bilgilendirecek bağımsız bir örgütün kurulması yönündeki kararı ise altı önemli çizilmesi gereken noktalardan biriydi.

"Hiç kuşku yok ki Konferans'ın başarıyla sona ermesi, hazırlık çalışmalarına değişik biçimlerde omuz verenlerin konuşmacı olsun olmasın ona katılanların, imza ve mesajlarıyla dayanışma gösterenlerin, toplantının güvenlik ve düzenli bir havada geçmesi için günlerce disiplinli ve özverili bir çalışma örneği sergileyen emekçi insanlarımızın, gençlerimizin çabaları sayesinde mümkün olabildi. Bu nedenle de burada bir kez daha kendilerine teşekkür etmeyi görev kabul ediyoruz."

Konferans daha şimdiden kamuoyunda geniş ilgi uyandırmış bulunuyor. Her şeyden önce hazırlanan program, katılımcıların niteliği, yapılan konuşmalar ve destekleyen kişi ve örgüt sayısının yüksekliği bu gerçeğin bir kanıtıdır. Yine basın yayın organları da günlerce sayfalarında veya haber bültenlerinde bu olaya değindiler. Bunlar arasında WDR-Köln, İsveç Merhaba, Hollanda Passaport Program gibi Türkçe yayın yapan radyolar da var. Bu arada F. Almanya'ya üzerinde insanların yaşadığı en uzak kara parçası olan Avusturalya Radyosu'da satel aracılığıyla girişimden bir arkadaşla röportaj yaptı.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı:

DAĞ YİNE FARE Mİ DOĞURACAK?

4 Kasım 1986 tarihinden bu yana Viyana'da devam eden, zaman zaman sert tartışmalara sahne olan, kilitlenen ve hatta çıkmaza giren *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Toplantıları*, tarafların sonuç bildirgesi üzerinde anlaşmaya varmalarıyla 15 Ocak 1988 tarihinde sonuçlandı.

Sonuç Bildirgesi hukuksal açıdan bağlayıcı nitelikte değil. Bu nedenle de taraf ülke temsilcilerinin imzasına açılmadı. Bunun yerine sözkonusu devletlerin Dışişleri Bakanları, 16-19 Ocak tarihleri arasındaki kapanış toplantısında sırayla konuşarak, belgeyi benimsediklerini, onun ilkelerine uyacaklarını açıkladılar.

Bilindiği gibi *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)* yönünde ilk adım 1973 yılında Helsinki'de yapılan görüşmelerle başlatıldı. Bu ilk toplantıyı ötekiler izledi. Nihayet 1 Ağustos 1975 yılında *"Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Sonuç Bildirgesi"* diye bilinen belge, 35 katılımcı ülkenin devlet veya hükümet başkanları tarafından imzalanarak yürürlüğe girdi.

Sosyalist olsun, kapitalist olsun tüm Avrupa devletlerinin yanısıra ABD ile Kanada da imzalayıcı devletler olarak anlaşmanın tarafları arasında yer alıyorlar.

Anlaşmanın imzalanmasını izleyen dönemde, sonuç bildirgesinin ışığı altında katılımcı devletlerdeki uygulamaları gözden geçirmek üzere değişik dönemlerde, bazı toplantılar gerçekleştirildi. Bunlar Kasım 1977 Belgrad, 11 Kasım 1980-9 Eylül 1983 Madrid ve 4 Kasım 1986 - 19 Ocak 1989 Viyana toplantılarıdır. AGİK'in şimdiye kadar yapılanların devamı niteliğindeki gelecek toplantısı ise 1992'de Helsinki'de olacak. Yine bu arada, o tarihe kadar söz konusu toplantıya hazırlık niteliği taşıyan bir dizi başka konferans ve toplantılar da gerçekleştiriliyor: Bunların başlıcaları, 30 Mayıs - 23 Haziran 1989 tarihleri arasında Paris'te, 5-29 Haziran 1990 tarihlerinde Kopenhag'da, 10 Eylül-9 Ekim 1991 tarihlerinde ise Moskova'da düzenlenecek olan *İnsan Hakları Konferansları; Çevre Forumu* (16 Ekim - 3 Kasım 1989 Sofya), *Bilgilendirme Forumu* (18 Nisan-12 Mayıs 1989 Londra), *Akdeniz Bölgesi Sorunları Üzerine Konferans* (24 Eylül 19 Ekim 1990 Palma de Mallorca), *Anlaşmazlıkların Barışçıl Çözümüne İlişkin Konferans* (15 Ocak-8 Şubat 1991 La Valetta) *Kültür Forumu* (10 Eylül - 4 Ekim 1991 Krakau), bu yıl Viyana'da yapılan ve Konvansiyonel silahlarla donatılmış askeri birliklerde azaltma konusunun ele alındığı *Güven Verici Önlemler Konferansı*.

Yine 1992 yılında başlıyacak görüşmelere kadar imzalanan belgelerin ilkeleri çerçevesinde imzalayıcı devletler, çeşitli yol ve yöntemlerle denetlenecek, anlaşmaya uyup uymadıkları saptanacak.

Viyana Toplantıları Sonucunda İmzalanan Belge Neleri İçeriyor?

Uluslararası ilişkilerde önemli bir işlevi olan AGİK belgesinde, taraf ülkelerin sözkonusu anlaşma ilkelerinin içerisinden bazılarına çekince koymalarına veya karşı çıkmalarına olanak tanınmıyor. Uzun tartışmalar sonucunda sağlanan görüş birliğine göre, taraf ülkeler ya bu ilkelere hepten uymak veya reddetmek seçeneği ile karşı karşıyadırlar.

İki yıldan fazla süren görüşmelerde sorunlar üç ana grup halinde ele alınarak tartışıldı. Bunlar; *güvenlik, ekonomik işbirliği* ile *insani sorunlar alanında işbirliği* şeklindeydi. Yine her üç gruptaki sorunlara eşdüzeyde önem verilmesi de Konferansın benimsediği ilkeler arasındaydı.

Sonuç Belgesi'nin *"Avrupa'da Güvenlik"* bölümünde tüm sorunları, çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümünde taraf ülkelerin "barışçı çözüm yolunu benimseyecekleri " bir görev olarak belirtilmiş. Anlaşma'da açıkça tehdit ve saldırı yöntemleri mahkûm ediliyor, barışı koruma önplana çıkarılıyor.

"Ekonomik İşbirliği" bölümünde ise ekonomik, bilimsel (örneğin tıp alanında), çevrenin korunması ve daha başka alanlarda bir dizi ortak çalışma öngörülüyor.

Kuşkusuz insan hakları açısından 3. grupta yer alan konular ve bunların Sonuç Belgesi'ne yansımış olmasının büyük önemi var. Belgede yer alan hükümlerden biri şöyle: *"Taraf ülkeler ırk, cins, dil veya din ayırımı gözetmeksizin, din ve inanç özgürlüklerini de içeren temel insan hak ve özgürlüklerine saygılı olduklarını belirtirler.."*

Bir diğer yerinde ise şunlar yazılı:

"-Taraf ülkeler, kendi toprakları üzerinde yaşıyan ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dil ve dinsel benliklerini korumak ve gelişimini sağlamak için gerekli koşulları yaratır; söz konusu hakların özgürce kullanılması hakkına saygılı davranır ve diğerleriyle (öteki dil, kültür ve dinler) eşit düzeye gelmesi için çaba harcar.."

Taraf ülkeler, herkesin özgürce seyahat etme, ülke sınırları içerisinde oturma yerini kendisi belirleme, ülke dışına çıkma veya kendi ülkesine geri dönme hakkına hiç bir kısıtlamaya gitmeksizin saygı gösterir..

Taraf ülkeler, hiç kimsenin keyfi olarak tutuklanmamasını, tutuklu halde bırakılmamasını veya ülke dışına çıkarılmamasını sağlamayı taahhüt eder...

Taraf ülkeler, işkence ve benzeri insanlık dışı, aşağılayıcı tavırları, böylesi cezalandırma yöntemlerini mahkûm eder ve buna karşı yasal, idari ve hukuksal çerçevede ve öteki alanlarda önlem alarak bunları engeller ve buna baş vuranları cezalandırır..

Yine *"Bilgi Alış-Verişi ve Kültür"* arabaşlığı altındaki bölümde de şu satırlara yer veriliyor:

"(Taraf ülkeler), ulusal azınlık mensuplarına veya sınırları içerisinde var olan bölgesel kültürlerden olanlara, kendi kültürleri üzerine ders yaptırır veya yapılmasını sağlar. Bu aynı zamanda anne ve babanın çocuklarına dilleri, dinleri ve kültürel benlikleri hakkında bilgi vermeyi de içerir.."

Yukarıya aldığımız örnekler de gösteriyor ki anlaşmaya imza koyan devletler ve bu arada elbette Türkiye, demokrasi ve insan hakları konusunda bir dizi önemli taahhütler altına girmiş bulunuyorlar. Ulusal azınlıkların dil ve kültürlerini bölgesel kültürleri koruma, insanların kendi ana dillerinde eğitim görme, farklı dini inanca sahip olanların bundan ötürü herhangi bir baskıya uğramamaları ve özgürce ibadet etmeleri, işkencenin, keyfi tutuklamaların yasaklanması, bu yola başvuranların cezalandırılmaları, ülke dışına çıkışa veya çıkmış olanların geri dönüşlerine herhangi bir tahdit getirilmemesi, herkesin oturma yerini özgürce belirleyebilmesi vs.

Eğer buna uyulacaksa, Türkiye'de yapılması gereken değişiklikleri şöyle bir düşünün. Örneğin, buna göre Türkiye'nin ilk elde Anayasanın dil yasağına ilişkin 26ve 28. maddeleriyle, ona uygun olarak çıkarılmış yasaları ortadan kaldırması gerekiyor. 141, 142, 163 ve benzeri bir dizi yasanın bu antlaşmada belirlenen hükümlerle bir arada düşünülemiyeceği açık. Bildirgeye göre Türkiye'de Kürtçe, Arapça, Çerkezce, Lazca ve Asurice gibi dillerden eğitime başlanması bir zorunluluk. Yine kültüre yönelik baskıların tümünün bir çırpıda durdurulması ve ayrıca da devletin Kürt, Arap, Laz, Çerkez, Asuri gibi kültürlerin korunması, geliştirilmesi için gerekli önlemleri alması gerekiyor. Gerek yerleşim birimlerinin ve gerekse dağ, dere gibi çoğrafi yerlerin isimlerini değiştirmeye son vermemek ve değiştirilmiş olanlara da eski gerçek isimlerini vermemek anlaşmaya aykırı davranmak demektir. Pasaport vermeme, yurtdışına çıkmış olanların geri dönüşlerini engelleme, vatandaşlıktan çıkarma gibi eylemler yine bu anlaşmanın ilkeleriyle çelişkili olup derhal kaldırılmaları gerekiyor. İşkence ve kötü muameleye, keyfi tutuklamalara karşı önlemler almak, başka bir deyişle devletin kendi uygulamalarına karşı çıkması, kendisini yargılayıp cezalandırma işine fiilen başlaması, antlaşmanın getirdiği bir diğer yükümlülüktür. Eğer devlet sözkonusu antlaşma ilkelerine uyacaksa baskılarla halkı göçe zorlama, toplu köyler kurma, sınır yörelerinde veya öteki yerlerde herhangi bir gerekçeyle yerleşim birimlerini boşaltma veya doğrudan sürgün eylemlerine girişme ve bunlara olanak sağlayan yasal sistemi tümden değiştirmekten başka bir seçeneğe sahip olmadığını biliyordur herhalde.

Kuşkusuz, yapılması gerekenlere ilişkin listeyi daha da uzatmak mümkün, ama buna gerek duymuyoruz.

Beri taraftan bunları yazarken günümüz koşullarında Türkiye'de bu anlaşmanın hükümlerine uyulacağına ve gerekli adımların atılacağına mı inanıyoruz? Elbette ki hayır! Kimsenin ne bugün devlet yönetimini elinde tutan kadrolardan, ne de onların çıkarlarına hizmet ettikleri sınıf ve tabakalardan böylesine demokratik bir davranış beklediği yok. Bu ülkede demokrasi ve insan haklarını "korumayı" onlara "saygılı davranmayı" önüne hedef olarak koymuş sosyal demokrat partilerin yöneticileri bile hâlâ bir takım kavramları telaffuz etmeye alışabilmiş değildir. Onlar da devletin öteki kollayıcı ve koruyucuları gibi hâlâ kendi parti üyelerinin, parlementerlerinin belirli konulara ilişkin görüş dile getirmelerini hoş karşılamıyor, bu yola başvuranları partiden atma yoluna başvuruyorlar.

Burada söz konusu anlaşma ve benzeri öteki uluslararası çalışmaların bir yararı olmadığını, bunları önemsemediğimizi söylemek istemiyoruz. Kuşkusuz bu gibi çabaların her şeye rağmen önemli yararları var. Bu sayede uluslararası planda işbirliği güçleniyor, ortak çalışmalar gerçekleştiriliyor ve bir dizi sorunun çözümü kolaylaşıyor. Yine böylesi platformlar, mevcut sorunların delegasyonlar düzeyinde ve ondan da önemli olarak kamuoyunda tartışılması, dikkatlerin o noktaya çevrilmesi sonucunu veriyor. Bugün devletler, çeşitli alanlarda adım atarken, uluslararası ilişkileri hesaba katma, atacakları adımın bir de bu yönden kendilerine neler kazandırıp kaybettirdiğine bakma zorunluluğunu hissediyorlar. Türkiye'nin son yıllarda insan haklarına ilişkin uygulamalar bakımından uluslararası planda en çok tartışılan devletlerden biri olduğu biliniyor. Türk devlet yöneticileri bu bakımdan büyük güçlüklerle yüzyüzedirler. İnsan haklarına ters düşen uygulamaları, haksızlıkları dünyada eşine az rastlanan türden ırkçı ve şöven baskıları göz göre göre inkâra yeltenmek kimseyi inandırmaya yetmiyor. Ve kuşku yok ki devlet yöneticileri bu konularda giderek sıkışacaklar. Son anlaşma, onların bu güçlüğünü daha da arttıracak.

Anlaşmanın imzalanmasından sonra ABD Dışişleri Bakanı *George Shultz*-ki bu Shultz'un Dışişleri Bakanı olarak katıldığı son uluslararası toplantı oldu -varılan sonucu, *"Doğu-Batı ilişkilerinde önemli dönüm noktası"* diye nitelendiriyor ve Gorbaçov'un yaratıcı politikasının bunda önemli katkısı bulunduğunu dile getiriyordu. Aynı toplantının son konuşmacısı olarak Sovyet Dışişleri Bakanı *Şıvardnadze* ise ülkesinin, kısa başlıklı nükleer füzelerle, atom başlık fırlatan topları, 250 bin asker ile çok sayıda konvansiyonel silahı Demokratik Almanya, Çekoslovakya ve Macaristan'dan tek taraflı olarak çekeceğini açıklamak suretiyle barışı koruma ve silahsızlanma çabaları doğrultusunda yeni bir adım daha atmış oluyordu.

Sonuç olarak Viyana toplantılarının ardından varılan anlaşma, uluslararası ilişkileri geliştirme, barışı koruma, insan haklarını, özgürlükleri güvence altına alma yönünde atılmış olumlu bir adımdır. Taraf devletler, buna uygun hareket ettikleri taktirde söz konusu alanlarda her şey halledilmiş olmayacak ama küçümsenemiyecek bir mesafe de katedilecek. Beri taraftan bu anlaşmanın çeşitli yönlerden benzeri birçok uluslarası sözleşme gibi kâğıt üzerinde kalacağını imzacı devletlerden bazılarının onun işlerine gelmeyen hükümlerini paspas gibi çiğnemekten çekinmeyeceklerini tahmin etmek de güç değil.

Gerçi anlaşmaya göre imzacı devletlerin toprakları üzerinde, anlaşma ilkelerine aykırı uygulamaların bulunup bulunmadığının denetlenmesi mümkün. Taraf devletler veya ilgili kuruluşlar bu türden bir denetimi her zaman isteyebilirler. İlgili devlet de buna itiraz edemiyor. Özellikle de insan hakları söz konusu olduğunda bugüne kadar olduğu gibi sorunun kendi "iç sorunu" olduğunu ileri süremiyor -ki kuşkusuz, anlaşmanın en önemli özelliklerinden birini bu ilke oluşturuyor-. Ancak yine de dağın fare doğurup doğurmadığını görebilmek için biraz beklemek gerek.

Arkadaşımız Yılmaz Odabaşı, Peşmerge Liderlerinden Ekrem MAİ İle Görüştü.

Halepçe katliamından kaçışları, sınırda yaşananlar, Türkiye'deki mülteci çadırlarına yerleştirilmeleri, Barzani'nin savaş çağrısı ve kamplardaki son durum...

Mardin ili Kızıltepe ilçesinde ve Diyarbakır'da bulunan mülteci kamplarından bu kamplar içinde sorumlu yedi kişilik bir komite bulunuyor. Ekrem Mai, halen bu komitenin sorumlularından. " Bizde rütbe yok, sadece komiteler var. Ben de komitedeyim. Sorumluyum. Yedi yıldır savaşıyorum" diyor. Ekrem MAI dışında peşmerge yetkililerinden Salih Hasan Hüseyn ve Yunus Ahmad, Abdülhakim Muhammed ve Halil Pirmoz adlı Peşmergelerle "Özgür Gelecek" dergisi adına Diyarbakır'da görüştüm. Kendi aralarındaki iç disiplinleri gereği sorularımı genellikle Ekrem Mai yanıtladı ve sık sık arkadaşlarına da eklemek istedikleri birşey olup olmadığını sordu. Arkadaşları ise Ekrem Mai'nin hepsinin adına konuştuğunu, söylediklerine katıldıklarını belirttiler. Mai, İngilizceyi de çok iyi konuşuyor. Halen bulundukları koşulları, sömürgeci Saddam yönetimini vb. konuları irdeleyen bir değerlendirme yazısına da gerek olmadığı kanısındayım; zira, sorulara verilen yanıtların tümü aynı zamanda değerlendirmeleri, önerileri de içeriyor. Bu söyleşiyi Kürtçe olarak yaptık ve görüşme esnasında Türkçeleştirdik. Verilen yanıtların içerdikleri anlamları da zedelememeye özen göstererek.

Yılmaz ODABAŞI

■ *Halepçe kentinde kimyasal silah kullanılırken siz-ler neredeydiniz? Bu katliamda neler yaşadığınızı özetle anlatırmısınız?*

□ Biz o günlerde Lak I kampı ve mıntıkasındaydık. Irak uçakları yağmur gibi kimyasal silah yağdırmaya başladılar. Peşmergelerin bulunduğu bölgelere, köylere, ilçelere ve toplam 77 mıntıkaya kimyasal silah atıldı. Biz, Lak I kampının bulunduğu Zaho mıntıkasındaydık. Savaş sürüyordu o günlerde. Savaş çarpışmalarından ve kimyasal silah kullanımından onbin kadar insanımız yaşamını kaybetti. Dünya kamuoyu bu sayıyı beşbin olarak biliyorsa da çok çok üstündedir ölülerimiz.

Kimyasal silah, çok kısa sürede etkisini gösterdi. İnsanlarımız bir yandan telef olurken canlı hayvanlar ve hâtta tarım ürünlerine ve suya bile etki etmişti. Kürt halkının kimyasal silahlara karşı koyacak bir gücü yoktu.

Arkadaşımız Yılmaz Odabaşı, peşmerge yetkililerinden Ekrem Mai, Salih Hacı Hüseyn ve Halil Pirmaz ile.

Başbakan Turgut Özal, yeni geldikleri günlerde peşmerge liderleriyle Kürtçe terüman aracılığıyla görüşürken. Nisan-1988

Silahlar atılırken, ilk anda çocukları, kadınları ve yaşlıları bölgeden kurtarıp hududa götürmek ve onları kurtarıp dönerek tekrar savaşa devam etmek düşüncesindeydik. Irak hükümeti topyekün bir soykırımı hedefliyordu. Feylak'lardan (Irak'ta ordu birliklerinin adı) Irak'ta toplam 7 adet var ve bu Feylak'ların üç tanesi katliamla görevlendirilmişti. Bu Feylak'ların dışında bizim "cahş" dediğimiz (Koruyucu ve devlet yandaşları da) destek oldular bu katliama. I.7. ve Saddam'ın "Hareş Cumhuri" adlı ordu birlikleri katliamla görevlendirilmişti.

Bu güçler, karşı koyamadığımız kimyasal silahlarla üstümüze gelince ve yanımızda kadınlar, çocuklar ve yaşlılar olunca o an savaşamadık. O sürece kadar düzenli birliklerle süren savaş, artık bulunduğumuz mevzileri korumak için bölük pörçük gerilla grupları şeklinde dağlardan vur-kaç türü sürdürüldü. Bu arada arkadaşlarımızın büyük bir kısmı İran ve Türkiye sınırlarına geçti. Biz, yani D.Bakır, Mardin ve Muş'taki kamplarda bulunanlar o zaman KDP'nin kurtarılmış yerleşim birimlerindeydik.

■ *Türkiye sınırına nasıl geçtiniz ve sınıra ulaşıncaya kadar neler yaşadınız?..*

□ Kolay birşey değildi... Anlatmak zor; basit bir geçiş olmadı. Bizim bulunduğumuz mıntıka ile sınır arasında 30 km. mesafe vardı. 50-60 km. mesafelerden gelenler de vardı. Kimyasal silah kullanıldıktan sonra, sağ kalanlarla o kadar yolu yaya olarak yaşlılar, çocuklar ve kadınlarla yürümek çok zor oldu. Çok sayıda yaralımız da vardı. Ama geldik işte... Irak hükümeti bütün yolları kesmişti ve o barikatları yararak, savaşarak geldik. Bu zorlu, engebeli kaçış sırasında otuzbeşbin kadar insanımız Irak hükümeti kuvvetlerinin eline geçti. Biz, kalanlar olarak sınıra sığındık. Hükümetin eline geçenlerin çoğunun öldürüldüğünü sanıyoruz. Eli silah tutan ve genç olanların sağ bırakıldığını zannetmiyoruz. Bunların içinden yedibin kadar peşmerge arkadaşımızdan sonra hiçbir haber alamadık, akıbetleri ne oldu bilmiyoruz. Genellikle kadınların, yaşlıların ve çocukların bir kısmının da Behrik'te (Erbil yakınlarında) bulunan bir tecrit kampında bulunduklarını ve oraya toplandıklarını biliyoruz ve çok kötü şartlarda yaşadıklarını duyuyoruz. Bunların bir kısmı da orada kimyasal silahların etkisiyle ölmüşlerdir...

■ *Geldikten sonra nerelere yerleştirildiniz, hudutta neler yaşadınız?*

□ Beş gün hudutta kaldık. Çok soğuk vardı. Bir yandan soğuk ve açlık ve bir yandan kimyasal silahların etkisiyle yine birçok arkadaşımız hudutta hayatını kaybetti. Sonra Silopi, Yüksekova, Mardin (Kızıltepe) ve Diyarakır'daki çadır kamplara yerleştirildik. Buraya geldikten sonra otuzbin kadar insanımız İran'a gitti.

■ *Geldikten sonra bulunduğunuz kamplarda Irak'a gitmek isteyenler olmuştu içinizde. Sonra onlarla aranızda bazı kavgalar çıktığını, yaralananlar olduğunu ve olaya*

Türk polisinin müdahale ettiğini duymuştum. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

□ Biz kamplara yerleştirildikten sonra Irak hükü-meti sahte bir af çıkardı. Bulunduğumuz yere kimyasal silahlar atılırken içimizde korucular da vardı, cezaevlerini de açmıştık ve cezaevlerinde bulunup bizimle kaçanlar vardı. Onları o halde bırakamazdık. Irak hükümetinin çıkardığı sahte af üzerine bizimle bulunan ve kamplarda iç içe kaldı-ğımız korucular, hükümlüler ve bazı hükümet askerleri gitmek istediler. Biz de gitmelerine engel olmak istedik. Aramızda sert tartışmalar oldu ve kavga ettik. Onların gitmesine engel olmak için dövdük ve bu olaya Türk polisi müdahale etti. Olayın içyüzü bu...

Katliamdan kaçarak mağarada barınmaya çalışan bir Kürt ailesi.

■ *Şimdi bulunduğunuz koşullarda durumunuz ve talepleriniz, ihtiyaçlarınız nelerdir?*

□ İyi değiliz...

(Bu soruyla birlikte bir süre sustuk ve neden iyi olmadıklarını sordum.)

— Kamp diye bir yere konulduk. Çevremizde tel örgüler, askerler, polisler... Cezaevinde gibiyiz. hiçbirşeye izin verilmiyor. Dışarı çıkamıyoruz. Bizim sorunumuzun ekmek, su veya elbise olduğunu düşünenler yanılırlar; bize hepsinden önce özgürlük gerekli... Özgürlüğe tutkun bir halkız biz. Ama işte biz, özgürlüğümüzden edilmişiz ve bizi en çok etkileyen durumdur bu...

Sorunlarımızı maddelerle saymak isterim, kısaca:

AMA İŞTE BİZ, ÖZGÜRLÜĞÜMÜZDEN EDİLMİŞİZ VE BİZİ EN ÇOK ETKİLEYEN DURUMDUR BU...

Halkımızın gelirken üzerinde getirdiği para tükenmiştir. Devletten küçük yardımlar alıyoruz gerçi; bunu inkâr edemeyiz, nankör değiliz, ama aile yaşamında verilen erzak veya verilen bir elbise sorunlarımızı Çözmüyor. Kadınlarımız ve çocuklarımız var. Çocuklarımız çarşıya inince meyva istiyor, kadınlarımız elbise istiyor, bizler sigara içiyoruz ve başka giderlerimiz var. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bize yiyecek maddeleri ve elbise veriyor. En önemlisi de ilaç ve doktor sorunumuz karşılanıyor. Bunlar çözülüyor, ama başka sorunlarımız var. Bir de nüfus oranımıza göre verilen erzak yeterli olmuyor. Geçinemiyoruz...

Bütün bunların dışında en önemli kaygımız da ne olacağımızdır. Yarınımızdan endişe duyuyoruz. Irak'a mı gideriz, İran'a mı, Türkiye'de mi kalırız, bilmiyoruz ve bir netlik yok durumumuzda. Endişemiz budur...

■ *Geçtiğimiz ay içinde Kızılhaç'tan bir heyet Diyarbakır'a verilen yardımların ulaşıp ulaşmadığını ve sorunlarınızı yerinde saptamak için gelmişti. Bana bu nedenle geldiklerini ve sizinle görüşeceklerini söylemişlerdi. Böyle bir heyet geldi mi size?...*

□ Duyuyoruz... Ama tel örgüler arasında bilgi alamı-yoruz ki... Avrupa'dan yardım edileceğini çok duyuyoruz. Ama net olarak bize ulaşan birşey yok. Bize yardım etmek isteyenler kimi yetkililerle görüşüyor ve o yetkililer bize iletin, bize söyleyin biz çözümler, görüşürüz diyorlar ve sonra da çoğunlukla ulaşmıyor.

■ *Kampta radyo, TV bulunuyor mu? gazete ve dergi giriyor mu?*

□ Televizyonumuz yok. Gazete ve dergi bazen giriyorsa da Türkçe bilmediğimiz için okuyamıyoruz. Bizim kendi radyolarımız var ve genellikle BBC ve Kürdistan'ın Sesi radyolarını dinliyoruz.

■ *KDP Lideri Mesut Barzani, geçtiğimiz kış ayları bir demecinde "Baharda saldıracağız" demişti. Bulunduğunuz kamplardan da çok giden oldu ve son olarak peşmerge liderlerinden Serbest Lezgin'in kaçtığını basından öğrendik. Lezgin, ne amaçla kaçtı ve nasıl kaçtı?... Bu konuda bana kısaca birşeyler söylemeniz mümkün mü?..*

□ Serbest Lezgin arkadaşımızdır. Bu konuda hiçbirşey söylemek istemiyorum, kusura bakmayın...

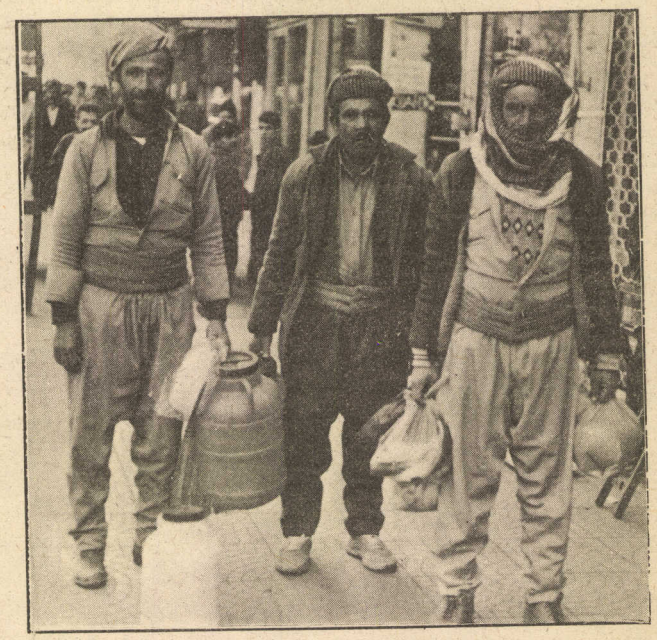

Peşmergeler alışverişte

■ *Sizler, burada bulunanlar savaşmayı sürdürecek misiniz? Gidecek misiniz ve bu konuda Barzani'nin hepinize net bir çağrısı var mı?*

□ Mesut Barzani liderimizdir. O'nun bütün lafları bizim için bir rehberdir. O'nun emirlerini bekliyoruz.

■ *Bildiğim kadar gidenler ve savaşa katılanlar da oldu değil mi?*

□ Geldiğimizden sonra KDP'ye bağlı peşmerge arkadaşlarımız bu sürede görevlerinin başına döndüler. Şu an sömürgeci Saddam yönetimi ile mücadele edecek gücümüz var. Kürdistan'ın sesi radyosundan aldığımız haberlere göre şu an Irak hükümeti ile kardeşlerimiz arasında şiddetli çarpışmalar devam ediyor. Peşmergelerimizin Irak hükümetine ağır kayıplar verdirdiklerini öğreniyoruz.

■ *Önce Türkiye kamuoyuna ve yetkililerine, sonra da kavganıza sahip çıkan tüm dünya kamuoyuna, Avrupa'da bulunan ve ülkesinden ayrılıp "siyasi mülteci" olmak durumunda kalan dostlarımıza ve size sahip çıkan tüm demokratik kuruluşlara vermek istediğiniz mesaj var mı?*

□ Sırayla şunları söylemek isterim:

Bize hudutlarını açan ve kırkbeş ila ellibin insanımızın katliamdan kurtulmasını sağlayan T.C. Devletine teşekkür ederiz. Yetkililerden isteğimiz: İçinde bulunduğumuz durumdan kurtulmamızı ve en azından mülteci konumuyla bir yere yerleştirilmemiz, daha özgür olabilmemizdir.

Ayrıca bizim kavgamıza sahip çıkan tüm insanlara ve Dünya kamuoyuna, demokratik güçlere ve bize maddi-manevi destek sağlayan tüm insanlara şükran borçluyuz...

Dünyanın çeşitli kesimlerinde Kürt halkının kavgasına ilgi gösteren, destek olan tüm insanlara teşekkür ederiz...

Biz sesimizi yükseltmek istiyoruz. Ulusal kurtuluş mücadelelerine destek olan ülkelere acımızı haykırmak istiyoruz!...

Dünya kamuoyuna ve o dostlarımıza şunu da söylemek isteriz: Bizim isteğimiz ve sorunumuz elbise ve battaniye değildir; tümünden isteğimiz şu ki: Irak Baas rejiminin kanlı, sömürgeci yüzünü teşhir edin!... Verilen destekleri çekin... Bize, halkımıza verdikleri bu onurlu kavgada sahip çıkın!...

BİZ SESİMİZİ YÜKSELTMEK İSTİYORUZ, ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELELERİNE DESTEK OLAN ÜLKELERE ACIMIZI HAYKIRMAK İSTİYORUZ!...

Irak yönetimi sıkıştırılsın. Saddam'a hakettiği baskı uygulansın. Saddam, beşbinin üzerinde Kürt köyünü yerle bir etmiştir. Hâlâ Kürt halkı üzerinde şiddetli baskılar uyguluyor. Şehirleri yokediyor şimdi de. Bu şehirler Kürtlerin yerleşik olduğu şehirlerdir; Kaladiza, Raniye ve Sengeşer şehirlerini yokedip buraya arapları yerleştirmek istiyor. Saddam'ın amacı Kürt halkını topyekün imha ettirmek ve Kürtlerin atalarından kalan topraklarına tamamen Arapları yerleştirmektir.

Bütün dünyaya şunu haykırmak istiyoruz: Bu halkın kurtuluşuna destek olun! Ortadoğu'ya kalıcı bir barışın gelmesi isteniyorsa önce Kürt sorunu çözülmelidir.

■ *Ek olarak söylemek istediğiniz birşey var mı?*

□ Biz, acımızı bütün dünyaya duyurmak istiyoruz. Yukarıda ne gerekiyorsa söyledim. Bize bunları belirtme fırsatı verdiğiniz için size de teşekkür ederiz.

Diyarbakır, 29 Nisan 1989

Röpörtajımızdan sonra peşmerge liderleri, ırkçı Saddam yönetimince kimyasal silahlar ve çişitli araçlarla yerlebir edilen kürt köylerinden tespit edilebilenlerin bir listesini de verdiler. Sözkonusu yerleşim birimlerinin adları şöyle:

1- Mehendik, 2- Çemmûşki, 3- Diginah, 4- Varsora, 5- Rebenkâ, 6- Kîzav, 7- Kernê, 8- Berzîr, 9- Mûtifa, 10- Celal, 11- Gundık, 12- Derkarnırî, 13- Mergê, 14- Nıhıniya, 23- Desttêxê, 24- Sınat, 25- Kasrrûk, 26- Perêx, 27- Çimê, 28- Sıtgûlan, 29- Bıhêre, 30- Bacûva, 31- Erê, 32- Şişê, 33- Derâşişê, 34- Avaguzê, 35- Bênexre, 36- Elan, 37- Marsis, 38- Kêloq, 39- Patrome, 40- Gevrık, 41- Kırkırang, 42- Bazînkîra, 43- Kûndok, 44- Bîrka awde axa, 45- Mergakis, 46- Afregırî, 47- Zavîtasındî, 48- Sevık, 49- Serânışa melâ, 50- Serânışa fılâ, 51- Pırbıla, 52- Evlıhê, 53- Bankê, 54- Bankâ gıri, 55- Bandurî, 56- Mınin, 57- Derê, 58- Bûsel, 59- Dasik, 60- Gundık, 61- Sındava, 62- Derê geli, 63- îsıfawa, 64- Mamîsa, 65- Sersîlâv, 66- Terıksımo, 67- Terıkârêp, 68- Têrık Hasan, 69- Keberûk, 70- Behrava jêr, 71- Behrava jor, 72- Âmerâva, 73- Taûk, 74- Xırabbadık, 75- Cemsîrma, 76- Felâtâ, 77- Bêrkevır, 78- Dêring, 79- Besing, 80- Çêmık, 81- Zorava Şero, 82- Zorava Kasım, 83- Çemê Musûlmetê, 84- Serkû, 85- Nergasor, 86- Zevkê, 87- Levo, 88- Nav Kendâla, 89- Avgenî, 90- Bagûlât, 91- Spindarek, 92- Xırhevkâ, 93- Kika, 94- Ber Kevır Avdal, 95- Pîrekâ, 96- Kerpıtaboş, 97- Bêxebar, 98- Kerpıtbaleko, 99- Xekê, 100- Salıka, 101- Xırabdor, 102- Efrâma, 103- Fılix, 104- Hetîyan, 105- Tûyan, 106- Şıneva, 107- Karavılla, 108- Derêbîn, 109- Peşxabur, 110- Kerini, 111- Têlâsıpi, 112- Paçet Berow, 113- Paçet Serî,

114- Paçet Kêndol, 115- Mergêsor, 116- Gergel, 117- Bêbızın, 118- Tîsan, 119- Mışâra, 120- Perav, 121- Beravok, 122- Mezrê, 123- Xırabanêrî, 124- Kulî, 125- Kadîya, 126- Keskan, 127- Kemel, 128- Kanikerk, 129- Hefsêres, 130- Çimena, 131- Soriye, 132- Baxlica, 133- Çemzırav, 134- Şıkeftinê, 135- Sevdincin, 136- Şıkevdal, 137- Baverk, 138- Gırşin, 139- Herkêjâ, 140- Avzerakasni, 141- Kâvıldırêj, 142- Smailava, 143- Batêl, 144- Basetk, 145- Avzerkxane, 146- Kânîarêp, 147- Pêçek Ahmet Reşit, 148- Kunbel, 149- Kâsrê, 150- Çelemâ, 151- Kêrkûîr, 152- Hacîya, 153- Balkûz, 154- Asıhê, 155- Baviga, 156- Kaşê, 157- Hêjîrkê, 158- Sıncê, 159- Serteng, 160- Serşorık, 161- Fakseyni, 162- Hêzaz, 163- Kotê, 164- Hasênava, 165- Cusek, 166-Cemkirk, 167- Betaş, 168- Bedâr, 169- Desmir Alo pira, 170- Desmir Kurko, 171- Gerzirkê, 172- Xalısê, 173- Cembahır, 174- Betaş, 175- Bezıh, 176- Dûlâ, 177- Ermışt, 178- Kemerava, 179- Dubankê, 180- Bêzêlkê, 181- Harînâ, 182, Lakura, 183- Çemtır, 184- Bacılê, 185- Gundkose, 186- Zırheva, 187- Zinava, 188- Aşankê, 189- Bırcın, 190- Dergel, 191- Gelnask, 192- Andêk, 193-

Bırohacêra, 194- Zevikaba, 195- Osmana, 196- Meskê, 197- Gavışkê, 198- Seravk, 199- Tılakûrar, 200- Ekmâla, 201- Bavâ, 202- Balekâ, 203- Rêsılayn, 204- Mılhımban, 205- Beroşk, 206- Areda, 207- Zevâ Muhammed Yasin, 208- Çıran, 209- Banêsora, 210- Huçâva, 211- Kerbıl, 212- Saṿrıkê, 213- Beşîn, 214- Nâvdar, 215- Meman, 216- Kemekâ, 217- Babux, 218- Dengijnık, 219- Beşıfkê, 220- Sındor, 221- Kurême, 222- Benda, 223- Mecılmext, 224- Duker, 225- Dahleva, 226- Hesınpirka, 227- Şırtê, 228- Davudiyê, 229- Tınê, 230- Bamernê, 231- Eredina Musulman, 232- Eredina Filâ, 233- Zevabamerni, 234- Şexmemâ, 235- Gule, 236- Xılbışe, 237- Inışke, 238- Kanikahacerâ, 239- Rezıkê, 240- Pasê, 241- Dıhê, 242- Bavgoriya, 243- Vermelê, 244- Babir, 245- Geregoh, 246- Kelâşexo, 247- Bankâ, 248- Erızê, 249- Kanibelav, 250- Belizan, 251- Bazê, 252- Hetırşê, 253- Meskê, 254- Tısembik, 255- Çımbılke, 256- Çemseyda, 257- Kurkâ, 258- Beşir, 259- Gılka, 260- Dergel, 261, Xankê, 262- Şelazâ, 263- Xıraba, 264- Hasê, 265- Ekmalâ, 266- Tırvanış, 267- Bigdavut, 268- Kırı, 269- Mılexte, 270- Kanisark, 271- Bedûh, 272, Ormana, 273- Ravina, 274- Kafiya, 275- Nepasiya, 276- Kaniber, 277- Baniyê, 278- Carbutê, 279- Axzerin, 280- Maye, 281- Urêh, 282- Benaviya, 283, Serêro, 284- Komri, 285- Tışiş, 286- Kestê, 287- Hurur, 288- Çelkê, 289- Germık, 290- Çekela, 291- Batifka, 292- Asıhe, 293- Eredına, 294- Çekêla, 295- Tılerejor, 296- Tılerejêr, 297- Kanisakejêr, 298- Dergelke, 299- Bekulkê, 300- Edınê, 301- Kanisarke, 302- Peşêşê, 303- Hurki, 304- Nermık, 305- Revan, 306- Şıvıyê, 307- Gırebiye, 308- Kaniyatiya, 309- Kurka, 310- Bılecan, 311- Barhul, 312- Avıhê, 313- Derişkê, 314- Derengava, 315- Baniyê, 316- Meskê, 317- Guldiya, 318- Gufkajêr, 319- Gufkajor, 320- Bıldêsa, 321- Berzirk, 322- Herkûnd, 323- Bêgibar, 324- Serkûnd, 325- Gendelka, 326- Gıri, 327- Mirza ava, 328- Melearêp, 329- Kêlaxwar, 330- Beradahlê, 331- Avıhê, 332- Tıkê, 333- Bahnina, 334- Avxırabê, 335- Bırkê, 336- Zırêze, 337- Demka, 338- Şerêpirê, 339- Suriyê, 340- Şılin, 341- Şıdin, 342- Şilan, 343- Kêşan, 344- Şivaameyzê, 345- Heftânin, 346- Risê, 347- Silê, 348- Nızûrê, 349- Sılav, 350- Ekmala sılê, 351- Şekırova, 352, Serger, 353- Germava, 354- Darê, 355- Kûte, 356- Herikê, 357- Rezık, 358- Mehidiyê, 359- Serokaniyê, 360- Zevkê, 361- Ekmala Bariyerâ, 362- Gûzê, 363- Belitê, 364- Rıdınya, 365- Avsarkî, 366- Bebu (Nahiyedir) (Nerva ve Rekan aşiret mensuplarının çoğu katliam esnasında yokedilirken, kalanlar da Güney IRAK'a sürüldü); 367- Bava, 368- Kanimasê, (Nahiyedir), 369- Bavêrkâ seri, 370- Bavêrkâ jori, 371- Dêreşa, 372- Spindari, 373, Hevinka, 374, Bırehinzela, 375- Akêra amidi, 376, Sergel, 377- Guherz, 378- Kurkâ, 379- Benaviya, 380- Dergınê, 381- Reşava, 382- Zevêşkân, 383- Çelkê, 384- Zêvaseyda, 385- Elleh, 386- Kanipina, 387- Kerok, 388- Kanişêrko nervaya, 389- Karê, 390- Kerûkê, 391- Sernê, 392- Nêrva, 393- Xalane, 394- Herınê, 395- Şırê, 396- Kulêka jêr, 397- Kuleka jor, 398- Şâkô kuleka, 399- Bılê (Nahiyedir), 400- Barzan (Nahiyedir), 401- Rêzan, 402- Carbutê, 403- Baniye, 407- Kaniber, 405- Nepaxiya, 406- Kafiya, 407- Kanimezın, 408- Xışhaşa.

Faşıst katlıama uğrayan çocuklardan biri.

Dünü ve Bugünü ile "Geri Kalmışlık" Sorunu

Mirzali ÇİMEN

TİCARİ DURUM VE BURJUVAZİNİN PAZARA HAKİM OLMA ÇABALARI

Bilindiği gibi ticaret bir dolaşım olayıdır. Meta dolaşımının oldukça eskilere dayanan bir tarihi var. İnsanlar başlangıçta doğada hazır bulduklarının; hayvan beslemeyi ve toprak işlemeyi öğrendikten sonra da ürettiklerinin fazlasını karşılıklı olarak değiştirme yoluna gittiler. Bu değişim, önceleri malın malla değişitirilmesi şeklinde iken, sonraları araya para girdi ve onun aracılığıyla gerçekleştirildi. Ticaretin ayrı bir uğraş dalı olarak artaya çıkması, öteki ekonomik faaliyetlerden ayrılması ise çok daha sonraki dönemlere rastlar ki bu üçüncü büyük toplumsal işbölümüdür.

Toplumların klasik gelişme biçimlerine göre, öteki etkenlerin yanısıra meta dolaşımının belli bir gelişkenlik düzeyine ulaşması, ticari sermayenin birikmesi giderek sanayileşmeyi doğurur. Başka bir deyişle ticari sermaye, sanayi sermayesinin öncüsüdür. Bir kez ortaya çıktıktan sonra da sanayi, ticaretsiz yapamaz. Kapitalist, ürettiği metayı pazara sürüp satışını gerçekleştirmeden varlığını devam ettiremez.Üretim sürecinin tamamlanması buna bağlıdır.

Sömürgelerde ise ticaretin ortaya çıkması ve fonksiyonu daha farklı bir görünüm arzeder. Dış ticaretin etkisini bir yana bırakacak olursak herhangi bir ülkede, üretim araçları üzerindeki mülkiyetin durumu, sınıflar arası ilişkilerin biçimi nasıl olursa olsun, ticari alanda elde edilen kazanç o ülkede birikerek ekonominin hizmetine koşulur. Oysa sömürgeyle yapılan ticaret, o ülke halkının çıkarlarına aykırı düşen iki yönlü bir haksızlığı bünyesinde barındırıyor. Metropol tüccarı, bir yandan kendisine ait malı değerinin üstünde bir fiyatla satarken, diğer yandan da sömürge insanının elindekini ucuza kapatarak kârını yükseltir ve elde ettiği birikimi de metropole transfer eder. Dolayısıyle sömürgede sermaye birikiminin oluşması, ekonominin canlanıp gelişmesi., öteki sömürü ve baskı biçimlerinin yanısıra bir de bu yolla ağır darbe yemiş olur.

Emperyalist çağda sömürgelere meta sürümünün yanısıra, sermaye ihracı ortaya çıktı. Elbet bu durum hem sömürge ülke içerisinde ve hem de metropol-sömürge ilişkisinde bir dizi değişikliklere yol açtı. Ancak bu,

sömürgelerin yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin, insan gücünün sömürülmesi şeklindeki ilişkilerin özünün değiştiği anlamına gelmez.

Genele ilişkin bu kısa değerlendirmeden sonra şimdi 20 ili kapsayan yörelerin durumuna ve ticari ilişkilerin seyrine daha yakından bakabiliriz.

Bu yazı dizisinde üzerinde durulan 20 ilin kapsadığı coğrafi alanın, ticari ilişkiler bakımından oldukça zengin ve eskiye dayanan bir geçmişi olduğu biliniyor. Tarihin en büyük ticaret yollarından biri olan "İpek Yolu" buradan geçmektedir. Yine tarihte önemli bir ticari hat olarak ortaya çıkan ve Arap yarımadasından kuzeye doğru uzanan ticaret yolu da bu toprakları içerisine alıyor.

Tarihte meydana gelen savaşlar, işgaller, imparatorluk sınırlarının değişmesi, bilimsel ve coğrafi keşifler ve daha bir çok etken yüzünden, yörenin ticari ilişkilerinde zaman zaman düşme veya yükselmeler meydana geldi. Ancak, geçtiğimiz yüzyılın başlarına kadar her şeye rağmen bölgenin canlı sayılabilecek bir ticaret hayatına

Burjuvazi, açlığa karşı mücadele veren insanların gerektiğinde ölümü göze alabileceklerini, sırt hamallarının bir lokma ekmek için mayın tarlalarını aşmaktan geri kalmıyacaklarını, bizzat bu sınırda olup bitenleri gördükten sonra da izlediği politikayı terketmedi. Edemezdi, çünkü ırkçı-şöven yaklaşım, sömürgeye dayalı ekonomi anlayışı başka türlü davranılmasını olanaksız kılıyordu. Kaldı ki varılan bu sonuç, onlar bakımından bir sürpriz de değildi. Her şeyin hesabı kitabı önceden yapılmış, adımlar zaten ona göre atılmıştı.

Tüm demokratik hak ve özgürlüklere karşı olan 12 Eylül ise, bir bütün olarak yörede olduğu gibi sınır çizgisi üzerinde de eskiyi kat kat aşan baskılara yöneldi. Günün koşullarında şahlanan ırkçılık ve şövenizm, tekellerin doymak bilmeyen kâr hırsları yeni yöntemleri gündeme gteirmekte gecikmedi. "Kaçakçılığa karşı mücadele", Türkiye'nin politik gündeminde yeniden ön sıralara çıktı. Ve sınır yörelerinde alınan yeni "güvenlik önlemleri" buna paralel olarak yoğunlaşmaya başladı.

Kimileri bu gün hâlâ devletin söz konusu önlemlerinin lanse edilmek istendiği gibi "bölücü teröristlere" karşı olduğunu sanıyorlar. Oysa askeri yönetim işbaşına gelir gelmez, yani daha 1984 olaylarından çok önce bölgede görülmedik baskılara başvuruldu, dizginsiz bir devlet terörü estirildi. Baskılar, şu veya bu kişiyi değil, bir bütün olarak halkı hedefliyordu. Örneğin, Şubat-Mart 1981'de sınırlar yeniden tahkim edilir ve geçilmez kaleler haline getirilmeye çalışılırken, Hatay'dan Kars'a kadar olan yörede sınır çizgisinden içeriye doğru 10 km. lik alanlar "güvenlik bölgesi" ilan edildiler. Buralarda küçük esnafa ait binlerce dükkan kapatıldı. Sırf Antep'te bu şekilde kapısına kilit vurulan dükkan sayısı 700'ü bulmuştu.

Yine aynı günlerde bir yandan yoğun biçimde "Türkçe Konuş" kampanyaları sürdürülür, Kürtçe konuşma yasakları ilan edilirken, bir yandan sınırlara yakın yerlerde bulunan halkın, evinde bulundurabileceği, yiyecek ve giyecek maddeleriyle, hayvan sayısı bile yetkililer tarafından tesbit ediliyordu: Örneğin, Gaziantep Valisinin başkanlığında oluşturulan Bölge Kaçak Komisyonu şöyle bir karar yayınlamıştı:

"Küçükbaş hayvan azami on, yavrular dişilerin miktarını geçemez (Anlaşılan komisyon ikiz doğumu da yasaklamış B.N.). Yavrular, altı aylık olunca beyannameye tabidir.

"Büyükbaş hayvan (manda, sığır, deve) azami 3 baş. Yavrular dişi miktarını aşamaz.

"Küçükbaş hayvan derisi, ham veya işlenmiş, azami 3 büyükbaş hayvan derisi ham veya işlenmiş azami 1, yapağı kirli veya temiz olarak azami 60 kilo.

"Nebati yağlar 20 kilo (zeytinyağı müstahsilleri hariç), Antep fıstığı kabuklu azami 4 kilo, fındık ve badem kabuklu olarak azami 2 kilo, çam fıstığı kabuklu 1 kilo (yukarıda yazılan ürünlerin müstahsilleri hariçtir)."

Sonraki günlerde halkımız bunun ceremesini çok çekti. "Küçük eşya tesbiti" amacıyla evlere baskınlar düzenlendi. İnsanlar sabahleyin hayvanlarını kıra götürürken ve akşam geri getirirken karakollara bilgi vermek zorunda bırakıldı. Eğer kazara o gün hayvanlardan biri herhangi bir nedenle ölmüşse, çobanlar onun ölüsünü getirip yine karakola göstermek zorunda kaldılar. Bir hayvanın kaybolması ise dayağın, başka türden hakaretlerin yeterli gerekçesiydi. Halk, işini gücünü bir yana bırakıp bir kilo fazla mercimeği, fasulyeyi, ya da bir hayvan derisini saklamanın derdine düştü. İşte "terör ve bölücülükle mücadele" eden 12 Eylül yönetiminin sınır bölgelerinde, yaptıklarının ufak bir bölümü böyleydi.

Devlet bir yandan "kaçakçılığı önleme" adı altında dünyada eşine benzerine kolay kolay rastlanılması mümkün olmayan bu türden "önlemler" alırken, bir yandan da üreticinin ürününü, hayvanlarını düşük fiyatla kapma politikasına devam ediliyordu. Zira başta "ihracat seferberliği" olmak üzere 24 Ocak Kararları bunu her zamankinden daha zorunlu kılmaktaydı. Nitekim 1983 yılında, K. Evren'in gazetelere yansıyan Mardin'deki şu sözleri de yasakların kimin ekonomik çıkarlarına hizmet ettiğini açıkça ortaya koyar nitelikteydi.

"Evren konuşmasında daha sonra Türkiye'nin canlı hayvan ticaretin ne değinerek 1980'de 98 millyon dolar, 81'de 198 milyon dolar, 1982'de ise 307 milyon dolar canlı hayvan ihracatı yapıldığını, 12 Eylül'den önce de yurtdışına canlı hayvan satıldığını, ancak bunun resmi kanalla değil, kaçakçılıkla gerçekleştirildiğini söyledi" (17 Haziran 1983 tarihli Milliyet).

Açıktır ki canlı hayvan ihracatının "kaçak" veya resmi kanallardan gerçekleştirilmiş olması, ihraç fiyatları değişmediği taktirde gelir elde etme bakımından bir farklılık yaratmıyor. Bu bakımdan Evren'in söylediği olayda Türkiye yeni bir kazanç sağlamış değil. Kendi sözlerinden de anlaşılacağı gibi burada söz konusu olan, elde edilen ihracat gelirinin sahiplerinin değişmiş olması, yani gelirin el değiştirmesidir. Eskiden daha çok yöre tüccarı eliyle gerçekleştirilen ihracat, 12 Eylül yönetiminin değinilen müdahaleleri sonucu daha çok devlet veya batılı ihracat tekelleri tarafından yapılır hale geldi. Başka bir deyişle yöre ihracatçısının cebine giren para, devlet ile tekellerin kasasına aktı.

Sınırın diğer taraflarından, yine ihtiyaç duyulan malların getirilmesinin engellenmesi ve giderek binlerce dükkanın zorla kapatılması da aynı şekilde tekellere daha geniş pazar olanağı sağlayan, ancak halkı zarara uğratan bir çabadır.

Ançak Hatay'dan Kars'a kadar böylesine sert önlemlere başvuran devlet, başka yerlerde hiç de aynı titizliği göstermiyor, hatta kaçakçılığı bizzat kendisi teşvik ediyordu. Örneğin, o dönem Vehbi Koç bile Kuzey Kıbrıs'tan Mersin limanı yoluyla getirilen ve bile bile göz yumulan on milyarlarca liralık kaçakçılıktan şikayet eder duruma gelmişti. Bununla güdülen amaç ise "Kıbrıs Türkü'nün ekonomik durumunun düzeltilmesine katkıda bulunmaktı.

Ticari Alandaki Gelişmenin Yarattığı Sonuçlar

Sanayi ve tarım sektörleriyle karşılaştırıldığında, yörede ticaretin daha gelişkin bir düzeyde olduğu görülür. Kimilerine göre ticari hayatın canlanması, pazarda daha

çok mal alınıp satılması, bölge ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Soruna soyut planda yaklaşıldığında gerçekten de bunu doğru kabul etmek gerekir. Herhangi bir ülkede meta dolaşımının artması, kendi kendine yeterli ekonomiden kurtulunması, hem o ülke ekonomisinin dinamikliğinin bir belirtisi olarak kabul edilir hem de bizzat bu gelişmenin kendisi ekonomiye katkıda bulunur, onu güçlendirir.

Ancak sorunu somuta indirgediğimizde, gerçeğin hiç de öyle olmadığı hemen açığa çıkar. Çünkü, nerde olursa olsun eğer ticari alanda faal durumda bulunan sermaye, bu yolla sağlanan birikim o ülkede kalıyor, orada yatırımlara yöneliyor ve sanayi ile tarımın gelişmesine katkıda bulunuyorsa, o zaman ticaret kendisinden beklenen'i veriyor demektir. Aksi taktirde, ticaret sonuçta o ülke halkının çıkarlarına aykırı düşen bir işlevi yerine getirmiş olur. Söz konusu yirmi ilde görülen de böylesi bir durumdur.

Bugün yörede herhangi bir mağazaya, bir dükkana gidildiği zaman satışa arzedilen malların ezici çoğunluğunun, hatta bazen tamamının bölge dışında üretilen mallardan oluştuğu görülür. Bu, ticaret yoluyla yöreden dışarıya sermaye taşımanın ekonomik temelini oluşturmaktadır. Ama elbet bir yanını. Diğer yanı ise başka bölümlerde de değindiğimiz gibi bölgesel kaynakların değerinin altında bir fiyatla veya tamamen karşılıksız alınıp götürülmesidir. Bu nedenledir ki Türk burjuvazisi ile emperyalist tekellere ait mallar, geçmişten günümüze dek adım adım piyasayı kaplarken, yörenin el sanatlarını çöküntüye uğrattı ama bu basit meta üretiminin yerini alacak daha ileri bir üretime, sanayileşmeye ve ona paralel bir tarımsal gelişmeye fırsat tanımadı:

"El sanatları daha İmparatorluğun son dönemlerinde, Avrupa mallarının Osmanlı ülkesine sokulmasıyla birlikte çökmeye başlamışlardı. Cumhuriyet döneminde Batı bölgesinde gelişen kapitalizm bunu daha da hızlandırdı. El tezgâhlarına dayanan dokumacılık, Batı'daki fabrikalarda üretilip Doğu pazarına sürülen mallar karşısında hızla çöktü. Aynı şey demircilik, bakırcılık, deri ve ağaç işle-meciliği için de sözkonusu. Gerçi kapitalizmin geliş-mesiyle birlikte Batı bölgesinde de el sanatları aynı akibete uğradılar, ama Batı'da kaybolan küçük el sanatlarının yerini kapitalist nitelikte imalathaneler ve fabrikalar alırken devlet, çeşitli teşvik tedbirleri ve bankalar yoluyla bu gelişmeyi hızlandırırken Doğu'da, yani Kürdistan'da böyle bir gelişim görülmedi. Burada yalnızca Batı'dan gelen metaları kitlelere ulaştıran ve yerli ürünleri toplayıp Batı'ya sevkeden bir ticaret burjuvazisi oluştu. Böylece, tüm ülkenin emperyalizmin bir meta ve sermaye ihraç alanı oluşu gibi, Kürdistan da, bunun yanısıra, Batı'daki burjuvazinin meta ihraç alanına dönüştü. Üstelik Türk burjuvazisi, kendisini gümrük duvarları ve çeşitli tedbirlerle koruduğu halde, Kürdistan için herhangi koruyucu bir engel de sözkonusu değildi." (C. Adadağ; aynı eser, s. 116).

Bu durum, yine bir dönemin Hindistan'ı ile ilgili olarak yapılan şu belirlemeye de az benzemiyor:

"Şimdi, Doğu Hindistan'daki İngilizler, ardıllarının maliye ve savaş bakanlıklarını benimsemişler, ama Bayındırlık Bakanlığı'nı tümüyle ihmal etmişlerdir. İngilizlerin serbest rekabet, laissez-faire ve laissez-aller ilkelerine göre yürütülmesi olanaksız olan tarımdaki bozulma bundandır.. şu halde, tüm Asya dünyasının tarihi kayıtlarında bir yenilik yaratan çok farklı dönemde bir olay buna eşlik etmemiş olsaydı, tarımın aşağılanması ve ihmali, kötü olsa bile, davetsiz gelen İngilizler tarafından hindistan toplumuna indirilen son darbe olarak görülemezdi.. Hint tezgahını parçalayan ve çıkrığını yokeden, davetsiz gelen İngiliz olmuştur. İngiltere Hint pamuklu kumaşlarını Avrupa pazarlarından yoksun bırakmakla başlamıştır işe; ardından Hindistan'a ipliği sokmuş ve sonunda da pamuklu kumaşın anavatanını pamuklu kumaşa boğmuştur." (K. Marks, Kapitalizm Öncesi Ekonomi Biçimleri, Sol Yayınları genişletilmiş ikinci baskı sayfa 111-112).

Ana hatları itibariyle aynı olan politikanın uygulandığı her yerde benzer sonuçlar doğurmaması elbet düşünülecek şey değil. Metropol ile sömürge, sömüren ile sömürülenin birbirlerine olan uzaklıklarının farklı olması sonucu değiştirmiyor. Mesafenin yakınlığı olsa olsa sömürgeciye, politikasını uygulamada bir dizi kolaylıklar sağlar.

Bugün 20 ilin ticaret hacminin Türkiye'nin toplam ticareti içerisinde aldığı pay, yörenin nüfus ve yüzölçümüne oranla daha düşük bir düzeyde bulunuyor. Mevcut ekonomik ve sosyal gerilik karşısında bunu da doğal bir sonuç olarak kabul etmek gerekir.

1978 yılında, Türkiye genelinde ticaret sektörüne ait Gayrisafi Yurtiçi Hasıladan, 20 ile düşen pay (iller itibariyle) şu şekildedir:

İlin Adı	GSYİH'daki payı (%)	İlin Adı	GSYİH'deki payı (%)
Adıyaman	0.1	Hakkari	-
Ağrı	0.7	Malatya	0.7
Bingöl	0.1	Maraş	0.2
Bitlis	0.1	Mardin	0.2
Diyarbakır	0.8	Muş	0.1
Elazığ	0.6	Siirt	0.2
Erzincan	0.3	Tunceli	0.1
Erzurum	0.8	Urfa	0.5
Antep	1.7	Van	0.4
Kars	0.3	Sivas	0.6
		TOPLAM: 8.5	

KAYNAK: Özötün, 1980'den naklen Yurt Ansiklopedisi ilgili il verileri.

Hakkari'nin payı binde 5'in altında bulunduğu için değerlendirmeye alınmamış.

Görüldüğü 20 il içerisinde yalnızca Antep'in payı yüzde 1'in üzerine çıkıyor. Öteki 19 ilin tümü, Türkiye toplamına oranla, yüzde 1'in altında kalan bir paya sahipler. Söz konusu illerin toplam payı da yüzde 8.5'i ancak bulabiliyor.

20 ilde yaratılan toplam GSH içerisinde bu illerin ticaret sektörüne düşen pay ise yüzde 6.5'lik bir orana sahip bulunmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1975 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 20 ilde "Ticaret, Otel, Lokanta,

Mali Kurumlar, Sigorta vb. İşler" işkolunda çalışanların yüzde 27.9'u ücretli, yüzde 5.5'i işveren, yüzde 61.2'si kendi hesabına çalışan, yüzde 5.3'ü ücretsiz aile işçisi ve yüzde 0.5'i ise bilinmeyen durumundadırlar.

"Banka, Sigorta, Gayrimenkul Satışları" işkolunda çalışanların yıllar itibariyle faal nüfus içerisindeki oranı, sırasıyla 1.4.1965 yılında 1.6 ve 1975 yılında ise 2.7'dir. Aynı oranlar Türkiye genelinde yine sırasıyla yüzde 2.9 ve 6.1'dir.

Gerçi yukarıda verilen istatistiki bilgiler en az on yıl öncesine aitler. Bu bakımdan, o tarihten bu yana meydana gelen değişiklikler okuyucuyu düşündürüyor olabilir. Söz konusu sürede en azından kırsal alanı kapsayan yol ağı genişledi, elektriklendirme arttı. Yörenin hızlı bir nüfus artış temposuna sahip olduğu ise ayrıca biliniyor. Ekonomik, kültürel ve sosyal değişim insanların davranışlarında ve bu arada tüketim alışkanlıklarında bir dizi yeniliklere neden oluyor. Bütün bunların ise meta dolaşımı üzerinde etkide bulunacağı, piyasayı canlı kılacağı açıktır.

Fakat son on yılın gelişmeleri göz önüne alındığında sözkonusu illerin genel olarak ekonomide ve özel olarak da ticarette daha büyük ve daha dinamik bir paya sahip olmaları için bir neden yok. Çünkü yukarıda üzerinde durulan ticareti geliştirici faktörlerin yanısıra onu geriletici özellikte de bir dizi gelişme meydana geldi. 12 Eylül'den bu yana sınır yöresi ticaretine konulan yasaklamalar, devletçe üretici nitelikte olanlar başta olmak üzere yatırımları daha da kısması, baskılar ve ona bağlı olarak meydana gelen yoğun göç bunlar arasında sayılabilir.

MEVDUAT-KREDİ

Herhangi bir ülkede ekonominin durumu üzerinde düşünür, hele de parasal sermayenin hareketleri, onun birikimi konusu ele alınırken kredi ve mevduat alanındaki gelişmelere özel bir dikkatle eğilmek gerekir. Bu, hem genel olarak ekonomi hem de tek tek sektörler, kitlelerin tüketim ve tasarruf eğilimleri vb. konularla ilgili olarak sağlıklı bilgi edinmeyi kolaylaştırır.

Bu bakımdan eldeki verilere dayanarak, konumuzla ilgisi bulunduğu ölçüde 20 ilin kredi ve mevduat durumuna değinmekte yarar görüyoruz.

Türkiye'de kredi-mevduat ikilisi konusunda en derli-toplu bilgileri ihtiva eden periyodik kaynak, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan yıllıklardır. Ancak Bankalar Birliği'nin coğrafi bakımdan yaptığı tasnif, bizim ele aldığımız 20 ilden biraz farklılık gösteriyor. Şöyle ki; TBB yıllıklarında Kuzeydoğu; Ağrı, Artvin, Kars, Erzincan ve Erzurum, Güneydoğu Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt, Urfa, Van, Ortadoğu ise; Adıyaman, Amasya, Elazığ, Malatya, Sivas, Tokat ve Tunceli illerini kapsıyor. Görüldüğü gibi söz konusu 20 il içerisinde gösterilmiş olan Antep ve Maraş'a burada yer verilmiyor, buna karşılık Amasya, Artvin ve Tokat illeri dahil ediliyor. Dolayısıyla toplam il sayısı 20'den 21'e yükseliyor.

Kredi Durumu

21 ilde dağıtılan değişik kredi türlerinin, Türkiye geneli içerisindeki durumu şu şekildedir:

1962 yılında Türkiye'de dağıtılan zirai kredilerin yüzde 3.6 gibi oldukça düşük bir miktarı 21 ile verilmiş bulunuyor. Ancak söz konusu illerin payı daha sonraki dönemlerde yükselme kaydederek 1967 yılında yüzde 16.7'ye kadar çıkıyor. Onu izleyen yıllarda tekrar aşağıya doğru bir iniş gözlemleniyor ve 1970'te yüzde 14.0, 1975 yılında ise yüzde 5.4'e kadar düşüyor. Bu oran, 1978 yılında yüzde 6.0, 1981'de yüzde 4.7, 1983'te ise yüzde 8'dir.

Zirai kredilerdeki bu hızlı iniş-çıkışlara karşın, Ticari krediler kısmen daha istikrarlı bir seyir izlemekteler. 1962 yılında Türkiye'de dağıtılan toplam ticari kredilerin yüzde 6.3'ü yöreye ait iken, bu oran 1967'de yüzde 1.6, 1970'te yüzde 1.9, 1978'de ise yüzde 1.0'dır.

Bu tarihlerden sonra TBB yıllıklarında yer verilen kredi tasnifleri değişiyor ve ticari krediler, bu başlık altında yer almıyor. Ancak ticari kredilerin de içerisinde bulunduğu "İhtisas Kredileri Dışında Kalan Krediler"den 21 ile düşen pay, 1981'de yüzde 1.4 ve 1983'te de yüzde 1.3'tür. Görüldüğü gibi 1981 yılında gayrimenkul kredilerinin yüzde 15.2'si, Mesleki kredilerin yüzde 10.2'si, Kalkınma ve Yatırım Kredilerinin ise yüzde 1.8'i 21 ilde dağıtılmış durumdadır. Aynı oranlar, 1983 yılında sırasıyla yüzde 8.4, yüzde 10 ve yüzde 1.8'dir. Mahalli İdarelerle Denizcilik kredilerinden yöre hiç pay alamamış.

Burada dikkati çeken noktalardan biri de "Azgelişmiş Bölgeleri Kalkındırma" sloganının dilden düşürülmediği bir dönemde, Kalkınma ve Yatırım Kredileri'nden 21 ile ayrılan payın gerek 1981 ve gerekse 1983 yıllarında yüzde 1.8 gibi son derece düşük bir düzeyde kalmasıdır.

TABLO- 27: 21 İLDE SEÇİLMİŞ BAZI YILLARDA DAĞITILAN KREDİLERİN TÜRKİYE TOPLAMINA ORANI

Kredi Türleri	Yıllar				
	1962	1976	1970	1975	1978
Ticari Kredi	6.3	1.6	1.9	1.5	1.0
Zirai Kredi	3.6	13.6	14.0	5.4	6.0
İpotek Muk. Kre.	3.3	3.7	5.7	10.8	17.0
Mesleki Kredi.	19.5	16.7	14.9	9.9	9.0
Yatırım Krediler	-	0.03	3.1	0.4	1.0
Toplam	4.3	3.3	5.0	2.5	3.0

Kaynak: TBB İlgili İl Yıllıklarından Yararlanılarak Hazırlandı.

TABLO- 28: 1981 ve 1983 YILLARINDA 21 İLDE DAĞITILAN KREDİLERİN TÜRKİYE TOPLAMI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Kredi Türleri	1981	1983
İhtisas Kredileri Dışında Kalan Krediler	1.4	1.3
Tarım Kredileri	4.7	8.0
Gayrimenkul Kredileri	15.2	8.4
Mesleki Krediler	10.5	10.0
Kalkınma ve Yatrıım Kredileri	1.8	1.8
Mahalli İdareler	-	-
Denizcilik	-	-
TOPLAM	2.6	2.9

Kaynak: TBB, Aynı Yayın.

Özel Sektörün yörede yatırım yapmaya yanaşmaması, devletin yine kaynak transferi dışında kısmen büyük ölçekli ve ekonomiyi geliştirici yönde yatırımlara yönelmemesinin ötesinde, küçük üretim birimleri de Türkiye geneliyle orantılı biçimde olanaklardan yararlanamıyorlar. Örneğin, 1982 yılında Küçük Sanat Kooperatiflerini Geliştirme Fonu'ndan, Küçük Sanat Kooperatiflerine verilen işletme kredisi, bu dengesizliğin açık bir belirtisidir:

TABLO- 29: BÖLGELER İTİBARİYLE KÜÇÜK SANAT KOOPERATİFLERİNE VERİLEN KREDİLER
(1964-1982 Arası ve Milyon TL.)

Bölge	Kooperatif Sayısı	Tesis Kredisi	İşletme Kredisi	Toplam Kredi
Marmara	29	1.1	34.5	35.6
Karadeniz	11	2.1	14.2	16.3
Doğu Anadolu	5	1.7	1.8	3.5
Güneydoğu	6	2.0	5.9	7.9
İç Anadolu	34	8.1	42.2	50.3
Ege	22	10.7	13.8	24.5
Akdeniz	13	1.1	10.8	11.9

Kaynak: Yurt Ansiklopedisi, Türkiye Genel 11. Cilt, s. 8495.

Görüldüğü gibi "Doğu" ve "Güneydoğu" kooperatif sayısı bakımından (11 adet) Karadeniz Bölgesi ile birlikte en alt sırayı paylaşıyor. Bu süre içerisinde Türkiye'de bu kooperatiflere verilen toplam 26.8 milyon lira tutarındaki tesis kredisinin 3.7 milyonu, 123.2 milyonluk işletme kredisinin 7.7 milyonu, bir başka dreyişle ise 149.9 milyonluk toplam kredinin 11.5 milyonu yöreye ayrılmış bulunuyor. Yani, "Azgelişmiş Yöreler" bu alanda da yaya bırakılmışlardır.

Yörede dağıtılan kredilerin Türkiye toplamı ile karşılaştırılmasının yanısıra, farklı kredi türlerinin yine söz konusu illere ayrılan toplam kredi payı içerisindeki yerinin bilinmesi de önemlidir (Tablo- 30).

TABLO- 30: YILLAR İTİBARİYLE 21 İLDE DAĞITILAN KREDİ TÜRLERİNİN AYNI İLLERDEKİ TOPLAM KREDİYE ORANI

Kredi Türü	Yıllar				
	1962	1967	1970	1975	1978
Ticari Krediler	58.5	25.0	16	30	32
Zirai Krediler	25.6	61	54	46	35
İpotek Muk. Kre.	8.4	6	6	11	13
Mesleki Kre.	7.3	8	6	8	11
Kalkınma ve Yat. Kre.	-	0.3	18	4	9

Kaynak: TBB Yıllıklarından.

1981 ve 1983 yıllarında ise bu durum mşöyle bir görünüm arzediyor.

Dikkat edileceği gibi yörede dağıtılan toplam krediler içerisinde, 1962 yılında yüzde 58.5 ile ticari krediler birinci sırayı alıyorlar. Bu kredi kaleminin payında, sonraki yıllarda düşüş meydana geliyor ve 1967 yılından itibaren zirai kredilerin ardından ikinciliğe iniyor. Ticari kredilerin toplam krediler içerisindeki payı 1975 yılında yüzde 30'a, 1978'de de yüzde 32'ye tırmanıyorsa da, 2. sırada kalmaktan yine kurtulamıyor.

1962 yılında 2. sırayı alan zirai krediler, iki mislinden fazla bir artışla 1967 yılında yüzde 61 oranına erişerek 1. sıraya yükseliyorlar. Bunu izleyen dönemde, bu kredi kaleminde belli bir düşme gözlemleniyor. Nitekim 1978 yılında bunların payı yüzde 35'tir. Ne var ki ardından yeniden yükselme ortaya çıkıyor. Tarım kredi kaleminin toplam krediye oranı 1981'de yüzde 37.3, 1983'te ise yüzde 46.3'ü buluyor.

Kredi Türleri	1981	1983
İhtisas Kredileri Dışında Kalan Krediler	31.8	25.9
Tarım Kredileri	37.3	46.3
Gayrimenkul Kredileri	66.9	6.5
Mesleki Krediler	15.4	14.0
Kalkınma ve Yatırım Kredileri	8.6	7.0
Mahalli Krediler	-	-
Denizcilik Kredileri	-	-
TOPLAM	100.0	100.0

Kaynak: Aynı.

Diğer bir önemli kredi kalemi olan Kalkınma ve Yatırım Kredilerinin 1967 yılında yöresel toplam krediler içerisindeki oranı binde 3 iken, ani bir yükselişle 1970'te yüzde 18'e ulaşıyor. Bu yükselişin Keban Barajının yapımıyla ilgili olduğu biliniyor. Zaten sonraki yıllarda yeniden başaşağı iniş gözlemleniyor. Örneğin, bu kredi kaleminin söz konusu payı 1975'te yüzde 4, 1978'de yüzde 9, 1981'de yüzde 8.6, 1983'te ise yüzde 7.0'dır.

Krediden Kimler Yararlanıyor?

Açıktır ki sırf dağıtılan kredinin miktarı ile ilgilenmek, ondan kimin ne ölçüde pay aldığına değinmemek, konuyu eksik bırakmak olur. Belli koşullarda kredi, miktarı olarak nasıl önem kazanıyorsa, ondan, değişik sınıf ve tabakaların aldığı payı saptamak da o ölçüde önemlidir.

Fakat maalesef şu an elimizde, konuyu bu yönden açıklayıcı nitelikte somut veriler mevcut değil. Ancak Ziraat Bankası'nın bir belgesinde Türkiye için verilen bazı bilgiler, doğal olarak 20 ildeki duruma da ışık tutacak niteliktedir.

Örneğin, 1975 yılında T.C. Ziraat Bankası'nın tüm Türkiye'de dağıttığı tarım kredilerinin toplamı 11 milyar liradır. Aynı bankadan kredi alan ailelerin yüzde 89'una toplam kredilerden düşen pay, yüzde 3'tür. Geriye kalan yüzde 11'lik kesim ise kredilerin yüzde 97'sini kullanıyor. Yine aynı Bankanın 1976 faaliyet raporuna göre tarımsal alanda faaliyet gösteren ailelerin yüzde 37.6'sı hiç kredi kullanmıyorlar.

Elbet Türkiye için söz konusu olan bu dengesizlik, 21 ilde çok daha derinleşerek varlığını sürdürüyor. Ekonomik gelişme düzeyinin düşüklüğü, sosyal ve kültürel gerikalmışlık kapitalizm-öncesi dönemlere özgü baskı türleri, Türkiye'ye göre yörede kredi kullanma olanak ve alışkanlığının geri planda kalmasına neden oluyor.

Bütün bunlara ek olarak devlet de kredi dağıtırken Türkiye'nin bütününe oranla farklı politik tercihlere yöneliyor. Yörede kredi kullanmak çoğu kez başka yerlerde karşılaşılamıyan bir takım risklere katlanmayı, koşulları kabullenmeyi gerektirmektedir. Aşiretleri "devletten yana" ve "devlete karşı" diye ayırıma tabi tutun, kendi yasalarına göre suç işlemiş aşiret reisleri ve büyük toprak sahipleriyle, gerektiğinde işbirliği içerisine girmekten kaçınmayan devletin, krediyi de bu amaca hizmet edecek bir silah olarak kullanmaması için herhangi bir neden yok. Kaldı ki Kürt beylerine, aşiret reislerine, şeyh ve dedelerine bazı avantajlar sağlayarak onları yanına çekmek ve izlenen baskı politikasının savunucuları durumuna getirmek, yine bundan hareketle kan davalarını, mezhepsel sürtüşmeleri körüklemek, Yavuz Sultan Selim zamanından bu yana izlenen değişmez politikadır. Aynı şekilde burjuva parti ve hükümetlerinin, ötedenberi krediyi rakip partileri ve dolayısıyla da karşıt aşiretleri, ağaları alt etmek, o oranını yükseltmek amacıyla en etkin araçlardan biri olarak kullandıkları da biliniyor.

İşte bütün bu nedenlerden dolayı, yörede kredi kullanımı Türkiye genelinden daha ileri ölçülerde "devlete yakın olanlar" başta olmak müzere belli bir zümrenin tekeline girmektedir. Geniş kitleler ise kredi işine oldukça uzaktırlar.

Mevduatın Durumu:

Kredi ile mevduatın para olarak hareketleri birbirine göre ters yöndedir. Klasik bankacılıkta Bankalar, belli bir faiz karşılığında halktan mevduat toplayan ve bunu daha yüksek faiz karşılığında kredi talebi olanlara veren kurumlar diye tarif edilir. Elbet burada ne tekelleşme olgusu, ne de devletin müdahaleleri gözönüne alınıyor. Bu bakımdan herhangi bir ülkede, belli bir toprak parçası üzerinde toplanan mevduat, yine orada kredi olarak kullanılıyor, ekonominin hizmetine sunuluyorsa sorun kalmaz, arada bir denge var demektir. Eğer verilen kredi miktarı, toplanan mevduatı aşıyorsa o taktirde de söz konusu fazlalığın mevduat dışında başka bir kaynağının olması gerekir. Yok eğer mevduat, miktar itibariyle kredinin üzerindeyse o zaman da toplanan kaynağın nereye harcandığı bilinmesi önem taşır.

Bu kısa açıklamadan sonra 20 ilde mevduatın durumuna daha yakından değinebiliriz. Yörede toplanan mevduatın, Türkiye'nin genel mevduatı içerisindeki durumunu 31 No.lu tablodan izlemek mümkün:

TABLO- 31: 21 İLDE YILLARA GÖRE TOPLANAN MEVDUATIN TÜRKİYE TOPLAMIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

Mevduatın Türü	Yıllar					
	1967	1970	1975	1978	1981	1983
Resmi Mevduat	10.1	10.2	4.6	3.6	4.5	5.0
Ticari Mev.	3.0	3.2	3.4	4.2	3.3	3.8
Bankalararası Mevduat	1.4	1.1	1.2	0.3	0.2	0.3
Tasarruf Mev.	7.1	7.3	8.3	7.8	5.8	5.3
Diğer	-	-	-	-	1.7	2.9
TOPLAM	6.5	6.5	5.8	5.4	4.6	4.5

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği aynı yayın.

Görüldüğü gibi 1967 yılında 21 il, resmi mevduattan yüzde 10.1 oranında bir pay alıyor. 1970 yılında bu oran yüzde 10.2 ile aynı düzeyi korurken, 1975 yılında yüzde 4.6'ya, 1978'de 3.6'ya kadar iniyor. Daha sonra ise hafif bir yükselme kaydedip 1981 yılında yüzde 4.5'e, 1983 yılında ise yüzde 5.0'a çıkıyor. Buna karşılık Ticari Mevduatta oldukça birbirine yakın oranlar göze çarpmaktadır.

Tasarruf mevduatı 1967 yılında yüzde 7.1 oranına sahiptir. 1970 yılında bu oran yüzde 7.3 iken, 1978'de yüzde birlik bir artışla 8.3'e çıkıyor. 1981 yılında ise 1967'deki miktarın da gerisine drüşerek yüzde 5.8'e kadar geriliyor. 1983 yılında durum daha iyi değil; yüzde 5.3.

Yöre mevduatının Türkiye'nin toplam mevduatı içerisinde aldığı pay ise söz konusu yıllarda yüzde 6.5 ile 4.5 arasında değişiyor.

TABLO- 32: 21 İLİN MEVDUAT TÜRLERİNİN AYNI İLLERDEKİ TOPLAM MEVDUATA ORANI

Mevduat Türü	Yılar					
	1967	1970	1975	1978	1980	1983
Resmi Mevduat	19	16	9	7	9.5	12.0
Ticari Mevduat	8	9	13	21	20.8	20.7
Bankalar Mev.	0.7	0.9	0.2	0.8	0.3	0.4
Tasarruf Mev.	72	74	76	71	69.2	66.5
Diğer	-	-	-	-	0.2	0.2

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yıllıklarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

21 ilde toplanan mevduat içerisinde en yüksek pay, tasarruf mevduatına aittir. Bu mevduat kaleminin 1967 yılındaki payı olan yüzde 72, 1970 ve 1975 yıllarında sırasıyla yüzde 74 ve 76'ya tırmanıyor. Sonraki dönemde ise periyodik bir düşme meydana geliyor. Bu oran 1983 yılında yüzde 66 ile en düşük düzeydedir. 1967 yılında bölgede ikinci sırayı alan mevduat türü, yüzde 19 ile resmi mevduattır. 1978 yılında yüzde 7'ye kadar gerileyen resmi mevduat, 1983'te eski düzeyine gelmese bile belli bir yükselme göstererek yüzde 12.0'a çıkıyor. Buna karşılık 1967 senesinde yüzde 8'lik payı ile 3. sırada bulunan ticari mevduat devamlı bir yükselme ile 1983 yılında yüzde 20.7 oranına tırmanmaktadır ki bu aynı zamanda 2. sırada yer almak demektir.

Kredi-Mevduat Karşılaştırması Neyi Gösteriyor?

Soruna yukarıdaki verilerin ve yapılan açıklamaların ışığı altında yaklaşıldığında 21 ilde hem kredi ve hem de mevduat açısından Türkiye ortalamasına erişilemediği açığa çıkıyor. Pek tabii ki sanayi, tarım ve ticaret alanında geri kalındığı zaman, parasal kaynak bakımından da değişik bir durum meydana gelmez. Çünkü bunlar birbirlerinden kopuk değil, et ve kemik gibi yapışıktırlar.

Diğer taraftan burada ortaya çıkan bir diğer gerçek de şudur: 21 ilde gerçekleşen kredi ve mevduat miktarı, Türkiye'nin toplam kredi ve mevduat hacmi içerisinde oldukça küçük bir pay almakla kalmıyor, yıldan yıla da bu pay düşüş gösteriyor. Yani gelişme farkı bir kez daha giderek büyüyor.

Yine istatistiki verilerden de anlaşılacağı gibi 21 ilde toplanan mevduatın türkiye'nin toplam mevduatı içerisinde aldığı pay, dağıtılan kredilerin toplam krediler içerisindeki oranından daha ileride bulunuyor. Başka bir deyişle 21 ilde toplanan mevduatın tamamı bu yörede kullanılmıyor. Bu, yöreden dışarıya bir de bu yolla kaynak transfer edildiğini göstermektedir. Örneğin 1983 yılında toplanan her 4.7 liralık mevduatın 2.9 lirası kredi şeklinde yörede harcanırken, 1.8 lirası (üçte birinden fazla) bölge dışına taşınıp götürülmüş.

	1967	1970	1975	1978	1981	1983
21 İl'in mevduat Top./Türkiye Toplamı (%)	6.5	6.5	5.8	5.4	4.6	4.7
21 İl'in Kredi Toplamı/Türkiye Toplamı (%)	3.3	5.0	2.5	3.0	2.6	2.9

G.A.P. Gerçeği

İbrahim YETKİN
Türkiye Ziraatçılar Derneği Genel Başkanı

GAP bölgesi ülkemizin sulanabilir topraklarının 1/4'üne sahiptir. Bu topraklar sulandığı takdirde iki hatta üç ürün yetiştirilebilecektir. Projenin tamamlanmasıyla bölgede 1.8 milyon hektar arazi sulamaya açılacaktır. Bu alan Cumhuriyetten bu yana ülke çapında sulamaya açılan toplam alandan 300 bin hektar daha fazladır.

Gap sulama alanlarında sanayi destekli bilime dayalı modern tarım sistemi gerçekleştirilmesi durumunda üretim değerinin günümüzdekine göre ilk aşamada 15-20 kat, ikinci aşamada 50-60 kat artırılması mümkün olabilecektir.

2010 yılında tamamlanması beklenen ve ülkemiz yıllık bütçesine denk bir maliyette olan dünyanın en büyük su projelerinden GAP, şu an salt bir enerji ve sulama projesi olarak görülmektedir. Oysa bu tür büyük su projelerinin bölgesel kalkınma projesi olarak ele alınması ve bugünden başlayarak projenin bu biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Proje ekonomik boyutta tarımın modernizasyonu ile sanayileşme ve her türlü ekonomik destek hizmetlerinin geliştirilmesi ile sosyal ve kültürel açıdan bölge halkının refahına yönelik eğitim, sağlık ve kültür hizmetlerinin standardının yükseltilmesine yönelik planlama ve uygulamaları içerecek bir biçimde düzenlenmelidir.

GAP Projesinin yürütülmesinde amaçlanan; bölgesel kalkınma ve bölge insanının refahını artırmak ise, öncelikle diğer bölgelerimize göre çok bozuk durumda olan toprak ve insan dengesi hızla düzeltilmelidir. Güney Doğu Anadolu Bölgesinde tarım işletmelerinin % 61.4'ü 1-5 hektar arasında olup, tarım alanının % 10.5'u işlenmektedir. Buna karnşılık 50 hektardan daha küçük alana sahip % 0.9 işletmenin işlediği alan ise % 28.6 oranındadır. Bu çarpık toprak dağılımı Harran Ovasında daha kötüdür. Ovada toplam Tarım İşletmelerinin sayısı % 40.7'si 5 hektardan küçüktür. Bu işletmeler tüm ovanın ancak % 6.9'unu kapsamaktadır. Buna karşılık 50 hektardan büyük işletmeler toplam tarım işletme sayısının % 4.9'unu oluştururlarken tarım arazisinin % 32.8'ini kullanmaktadırlar. Bununla birlikte Harran Ovasında mevcut 24 bin çiftçi ailesinin % 48'inin topraksız olduğu bilinmektedir. Bu gerçek durum karşısında toprak mülkiyeti olayının bölgede gözden geçirilmesi optimum işletme büyüklükleri saptanarak toprak-insan ilişkilerinin çevrede yeniden ele alınması bölge halkının refahı için mutlak bir gereksinimdir. Buna karşılık bu yönden hiçbir girişimde bulunulmaksızın kamulaştırılmış topraklar eski sahiplerine iade edilmekte, bu yetmezmiş gibi bölgede arazi spekülasyonlarına gidilmektedir.

Dünyanın birçok yerinde yapılan tarım-toprak reformlarının, eğer reform salt toprak büyüklüğüne ilişkin yapılmışsa başarılı olmadığı görülmüştür. Ayrıca tarımsal yapıyı destekleyici kurumların geliştirilmesi de ayrı bir gereksinimdir. Bölgede sosyal organizasyon ve kooperatif organizasyonları yok denecek kadar azdır. Bu organizasyonların yanısıra bankacılık hizmetlerinin bölge özellikleri göz önüne alınarak planlanıp hayata geçirilmesi de gerekmektedir.

Bölgede kırsal yerleşme merkezleri arasında fiziki bağlantıyı sağlayan akım sistemlerinden ulaşım, haberleşme ve enerji sistemleri yetersizdir. Harran ovasında köylerin % 43'üne enerji iletilebilirken bölgede yollar özellikle kırsal alanda yolların ham yol niteliğinde olduğu; doğacak potansiyele cevap verecek biçimde ulaşım ve haberleşmenin ele alınması ve projeye dahil edilmesi gerekmektedir. GAP bölgesinde kırsal içme ve kullanma suyu yakın çevredeki pınarlar ve yer altı sularından temin edilmektedir. Son zamanlarda bu konuda bir miktar

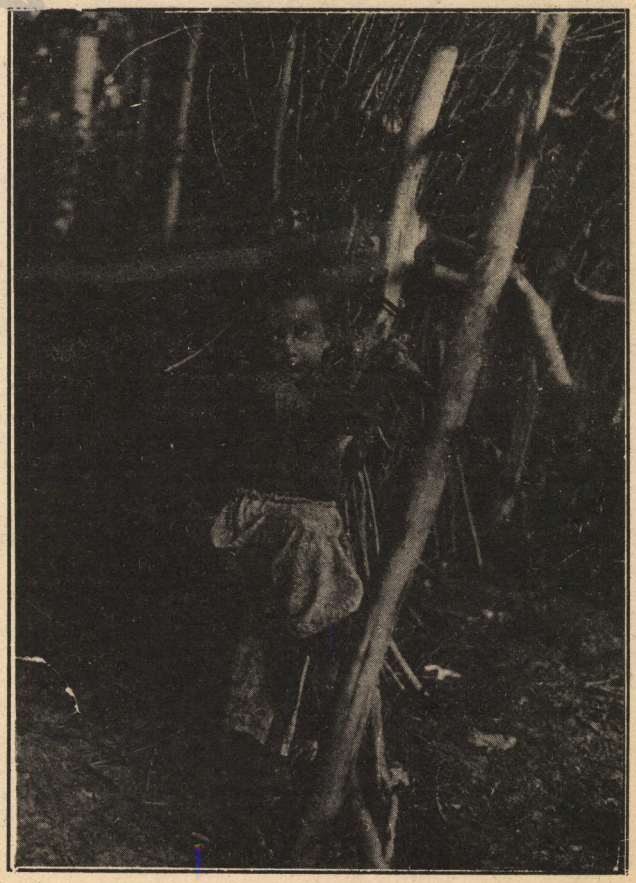

ilerleme kaydedilmişse de yine de çabalar yetersiz kalmıştır. Halen bölgede yerleşim ünitelerinin % 19,5'i yetersiz içme suyuna sahiptir. % 44,9'u ise tamamen susuzdur.

Güney Doğu Anadolu bölgesinde tarımsal makinalaşma Türkiye ortalamasının % 40'ı kadardır. Kullanılan tarım iş makinalarının sayıları ve çeşitleri azdır. Selektif mekanizasyon uygulamalarına henüz geçilememiştir. Bu durum tarım işletmelerinin bünyelerinden; makinalı tarım alanındaki eğitim yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Sorunların çözümü için temel veriler elde edilerek işletmeler düzeyinde mekanizasyon modelleri yapılması bu modellere göre konulacak makine setlerinin tespiti ve temini planlamalı, bunun yanı sıra çevrede makine eğitim merkezleri ivedi olarak kurulmalıdır.

GAP projesinin toplam yatırımının % 60'ı sulamaya ilişkindir. Böylece büyük ölçekli bir yatırımın başarısı ancak ve ancak insan unsuruna bağlıdır. Bölgedeki insanımızın projeyi benimsemesi ve proje hedeflerini gerçekleştirmeye katkıda bulunacak şekilde hareket etmesi iki ana temele dayandırılır. Birincisi projeden somut çıkarlarının bilincine varması ikincisi eğitilmiş olmasıdır. Bugün bölgede var olan çarpık toprak mülkiyeti ilişkileri nedeniyle çok geniş bir kitlenin projeden sağlayabileceği bir gelir somut olarak görülmemektedir. Burada bölgenin sanayi yatırımları ile canlanacağı ve geniş bir istihdam alanı yaratılacağı bir varsayımdan ibarettir (şu aşamada) Bütün büyük teşvik gayretlerine rağmen özel kesimin bölgeye ciddi yatırım yapmasının sağlanamamış olması bu konudaki ümitleri kırmaktadır. "GAP kime ne miktarda nasıl fayda sağlayacaktır?" sorusu bölge insanı için açık ve net bir şekilde yanıtlanmalıdır.

Bölgede yüzyıllardır kuru tarım yapılmaktadır. Sulu tarıma geçilmesi ile ürün deseni ve yetiştirme teknikleri değişecektir. Bu değişikliğe bölge üreticisinin uyum sağlaması için T.O.K. Bakanlığı bölgede yoğunlaştırılmış bir eğitim-yayım faaliyeti planlamalı ve uygulamalıdır. Bugün bölgedeki T.O.K. Bakanlığı teşkilatı yeni mezunların ve sürgün edilen teknik elemanların çalıştırıldığı bir yer olma özelliğindedir. Bölge bugün gerek alan, gerek işletme, gerekse üretici oranlamasında diğer bölgelere göre daha az teknik elemanın çalıştığı bir yerdir. Getirilecek ücret teşvikleri ve lojman gibi olanaklarla bölgenin çekiciliği artırılarak bölgede bilgi birikimi olan elemanlar ayrıca eğitimden geçirilerek istihdam edilmelidir.

Güney Doğu Anadolu Projesi uygulaması ile arazi mülkiyet düzeninde toprak ve su kaynaklarının kullanımında tarımsal üretim deseninde ve miktarlarında ve bunun değerlendirilmesinde bir dizi değişiklikler olacaktır. Bu değişiklikler sosyal davranışlarla değişimlere neden olacaktır. Böylece bu değişimlere bağlı olarak yerleşik topluluklar arasında iç ve dış hareketliliğin oluşması kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır. Bu değişimin ve hareketliliğin yönlendirilmesi ve kitlenin yeni oluşuma uyum sağlayabilmesi için gerekli bilgi ve teknik donanım bugünden başlayarak planlanmalıdır.

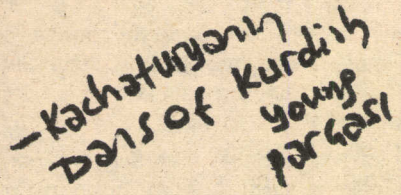

Kürt Halk Müziği ve Sorunları*

Nura CEWARİ

Kürt halk müziği Doğu halklarının kültürü içinde değerli bir yer tutuyor. Bu müzik, Kürt halkı arasında olduğu kadar, komşu halklar arasında da yaygın biçimde biliniyor ve oldukça ün yapmıştır.

Daha geçtiğimiz yüzyılın sonlarına doğru, Kürt folkllorik müziği, çok sayıda folklorcunun, müzikçinin, yazarın, gezginin, özellikle de Ermeni gezginlerinin ilgisini çekti; bu konuda birçok araştırma ve çalışma yapıldı.

Kürt müziğiyle ve şu anda elde bulunmayan eserlerle ilgili olarak ilk kez bir Rus müzisyeni, *P. Siyalski* (1) yazdı. Bunlar yalnızca belgesel yazılar sayılıyor. Kürt türkülerini derleyen Ermeniler arasında şu kişiler var: *Kara-Murza, Komitas, S. Melikyan, A. Koçeryan, K. Zakaryan, S. Gaspanyan* ve *M. Tumacan.* Klasik Kürt müziğinin korunmasında ve ulusal müzik okullarının kurulmasında bu çalışmaların değerli bir katkısı oldu. (2)

Halk türküleri derleme çalışmaları, Sovyet Ermenistanı Kürtlerinin kültür yaşamında önemli bir olaydır. Bu derleme çalışmaları iki Kürt folklorcusu ve müzikçisi, *Nura CEWARİ* ile *Cemila CELİL* (3) tarafından yapıldı. Bugüne dek Nura Cewari'nin yedi, Cemila Celil'in ise dört derleme çalışması yayınlandı.

.....

Cemila Celil'in daha önceki derlemelerinde olduğu gibi, son derlemesinde de govend (halay) türküleri geniş yer tutuyor. Yine, *Ordixanê Celil* ve Celilê Celil'in birlikte hazırladıkları *"Kürt Folkloru"* (4) adlı derlemede 33 govend türküsü yeralmaktadır.

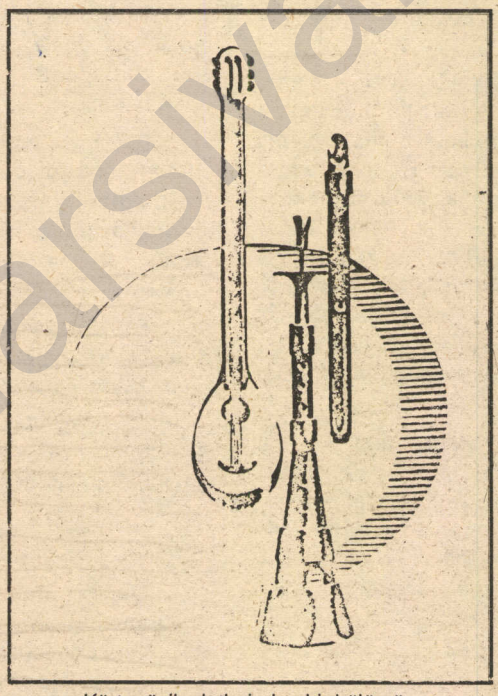

Kürt müzik aletlerinden bir bölümü

Günümüzde, folklorik müzik eserlerinin derlenmesi alanında değerli çalışmaların bir bölümü, Sovyetler Birliği dışındaki müzisyenler tarafından yapılmaktadır. *Enver Qeredağ* tarafından hazırlanan ve ünlü ses sanatçısı (dengbêj) Hesen Zirek'e armağan edilen, notaları da içeren bir halk türküleri derlemesi, 1978 yılında Bağdat'ta yayınlandı. (5)

1980 yılında İsveç'te *Muzik û Huner* (Müzik ve Sanat) adlı Kürt diliyle bir dergi çıktı. Bu derginin 14 sayısında müzikle, folklorik parçalarla, şarkılarla ilgili pek çok makale yayınlandı. Derginin yönetmeni *Beşir Botani* Irak Kürdistanı'ndan (6). Ayrıca onun, halk türküleri ve şarkılardan oluşan bir derlemesi, *"Barış ve Sevgi"* adıyla yayınlandı. (7)

E. Qeredağ'ın derlemesinde olduğu gibi, B. Botani'ninkinde de hem köy, hem de kent yaşamına ait türkü ve şarkılar var. Onlar, Irak Kürtlerinin müzik yaşamıyla ilgili genel bir tablo sunuyorlar. Ne yazık ki sözkonusu makaleler, halk müziğinin yorumunda ve teknik yazımında, folklorik müziğin çağdaş olanakları ve istemlerine göre yeterli değiller.

Sovyetler Birliği'nde Kürt müzik eserleriyle ilgili zengin bir materyal var ve bunlar, devlet kurumlarının yanısıra, bu işle ilgilenen özel kişilerce de teknik biçimde korunuyor. Sözkonusu kurumlar içinde Rusya SSCF Edebiyat Enstitüsü, Ermenistan SSCF Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tiflis Devlet Konservatuvarı başta geliyor. Buralarda *Eminê Evdal*'ın, *X. Kuşnaryan*'ın, A. Koçaryan'ın, *B. Axobadze*'nin bir bölüm çalışmaları korunuyor. Kişisel kolleksiyonlar içinde ise *G. Cıxikvadze*'nin, Cemila Celil'in ve Nura Cewari'ninkiler ünlüdür.

Kürt halk müziği ile ilgili önemli bir çalışma, Ermenistan'da Erivan Radyo ve Televizyonu Kürtçe Yayınlar Komitesi tarafından yapılmaktadır. Seçkin ses ve saz sanatçıları bu yayın çalışmalarında yer alıyorlar. Yine

www.arsivakurdi.org

Blûr (Kaval)

bu alanda Bağdat'ta ve Kermanşah'ta da önemli çalışmalar yapılıyor.

Kürt müziğine yönelik araştırmalar azdır. Bilindiği gibi, Komitas, 1896 yılında Berlin'de Konservatuvarı bitirdiği zaman Kürt müziği üzerinde çalıştı. Ne yazık ki bu çalışmalar korunmamıştır. Onun, Kürt müziğine ilişkin kimi değerlendirmelmeri, ancak Ermeni halk müziğine ilişkin olarak yazdığı makaleler arasında günümüze ulaşabilmiştir. Kürt müziğinin teorik sorunları konusunda görüşlerini açıklayanlar arasında V. Korganov, S. Melikyan, S. Gasparyan adlı Ermeni müzisyenler de var. Kürt müziğinin değişik türlerine ilişkin olarak bunların çalışmaları bilimsel bir değer taşıyor. (8)

Ermenistan Sanat Enstitüsü 1976 yılında Nura Cewari'nin *"Kürt Halkında Türkü Sanatı"* adlı incelemesini Ermenice olarak yayınladı. Bu eserde Kürt halkının müzik yaşamına ilişkin çeşitli sorunlar tartışılıyor ve Kürt türkülerinin türleri, tarzları, biçimleri ile ilgili olarak bilgi veriliyor.

Sözkonusu çalışmalmara rağmen, Kürt halk müziği, folklorik ürünleriyle yeterince araştırılmamış, derlenmemiştir. Bu iş geniş boyutlu, yoğun bir çalışmayı gerektiriyor; öyle ki halk kültürünün geçmişteki pekçok örneği günden güne yitip gitmesin. Bugün yürütülmekte olan çalışmalar, genellikle şiirin, güftenin tespiti çerçevesindedir; bunlar, bilimsel bir araştırmanın gereklerini tümüyle karşılamıyor.

Halk müziği ürünlerinin yeni örneklerini elde etmek, derleme konusu üzerinde de durmak gerekir. Günümüze kadar, Kürt müziğine ilişkin derlemelerin büyük bölümü oyun (govend) türkülerinden oluşuyor. Bunun nedeni halkın müzik yaşamını iyi tanımamak, aynı zamanda, govend türkülerini derlemenin büyük kolaylığıdır. Diğer türlerin tespiti daha çok çaba ve Kürt dili, müziği ile ilgili olarak özel bir eğilim istiyor. Mevcut örnekler gösteriyor ki bu parçalar, klasik müzikte geniş bir yere sahipler ve halk tarafından çok sevilip tutuluyorlar. Ağıtlar, lirik eserler, bir kahramanlık olayını, tarihsel olayı veya destanı hikâye edenler bu türdendir.

Bir öykü veya destanın anlatımındaki şarkı, ya öykü veya destanın bir parçasıdır, ya da başlıbaşına bir yapıttır. Öykücü olayı anlatır ve kimi yerde, sıra bestesel parçaya gelince, eli kulağa atıp okur. Kimi zaman da eser tümüyle şarkı biçimindedir. Kişi, eğer onunla ilgili iyi bir izlenim edinmek ve şarkıyı kavramak istiyorsa, içeriğini bilmeli. Çünkü bunlarda öykü ve türkü birbirini bütünler.

Yukarda sayılanların yanısıra, Kürt halk müziğinde iş türküleri, aile yaşamını anlatan örnekler de birhaylidir.

Bugüne kadar yazılan ve derlenen türküler, daha çok oyun türküleri çerçevesinde kalıyor, bu nedenle de köylü müziğini temsil ediyorlar. İlginçtir ki, Kürt müziği, son dönemlere kadar bir köylü müziği sanılıyordu. Bunun nedeni, oyun türkülerinin öbür türlere göre Kürt halk müziğinde geniş yer tutmasıdır. Kürt halkı, köylülük yaşamıyla içiçeliği nedeniyle, zengin bir köylü müziği meydana getirmiştir ve bu halkımızın yaratıcı yeteneklerini, sanatsal becerisini gösteriyor.

Azımsanmayacak bir dikkat ve ilgi de diğer türkü ve şarkı türleri hakkındadır. Onların orijinalliği, yalnızca değişik işlevlerinden gelmiyor, onları köylü türkülerinden ayıran müziksel-şarkısal özelliklerinden geliyor. Bunlar *dengbêjliğe* (ses sanatçılığına) özgü, kentsel ve dinsel nitelikte şarkılardır.

Kürt dengbêjlik sanatının (şarkıcılık sanatı da denebilir, Ç.), Doğu halkları köylü şarkıcılığı alanında yeri vardır ve onun bir parçasıdır. Bu sanat, Sovyet Kürtleri arasında olduğu kadar, Kürdistan'ın kendisinde bugün de yaşıyor ve halk müziği alanında saygın bir yer tutuyor.

Kent şarkılarının ortaya çıkması ve gelişmesi, Kürt kentlerinin boyvermesine, bir aydın kesimin oluşmasına ve halkta ulusal bilincin oluşmasına bağlı olarak mesafe almaktadır. Bu türküler Kürdistan'ın dörtbir yanında görülüyor ve birhayli popülerlik kazanıyorlar.

Kürt müzik ürünlerinde en karmaşık alan dini şarkılar alanı olarak görünüyor. Biz bu aşamada yalnızca Yezidi Kürtlerin dini şarkılarını iyi tanıyoruz. Bunların, Kürtler arasında eski putperestlik kültürüne dayalı bir biçim ve orijinaliteye sahipler. Dinsel şarkıların aynı zamanda mesleksel temelleri vardır.

Şarkı ve türkülerin değişik türlerine ilişkin araştırmalar büyük önem taşıyor. Bu aynı zamanda, folklor ürünlerinin derlenmesi için de gerekli çalışmaları teşvik eder.

Kürt halk müziğinin önemli bir bölümü de, çeşitli müzik aletleriyle çalınan parçalar, çobansal, lirik türler, oyun havalarıdır. Bunlar şimdiye kadar gereği gibi derlenmemiştir.

Çobansal melodilerin güçlü, derin bir soluğu vardır. Bunlar çoban duygularının canlılığını, güzelliğini, renkliliğini yansıtırlar. Bunlar lirik destanlardan kaynaklanırlar. Bu eserler büyük sanatsal değere sahiptirler. Ayrıca, konserlerde şarkı eşliğinde icra edilirler.

Bu türden lirik müzik parçalarının ise içerikleri oldukça değişiktir. Onların öyküleri halkın dilinde, geçmişinde yer etmiştir.

Oyun havaları ya kendi başlarına bir melodidirler, ya da ünlü govend türkülerinin melodisidirler. Bu enstrümantal müziğin bölümlerinden kaynaklanır.

Enstrümantal müziğin ilginç bir bölümü de toplantı ve törenlere özgüdür. Düğün, av havaları vb..

Değişik müzik aletlerinin yardımıyla icra edilen enstrümantal parçalar, Kürt müziğinin zengin ve değerli bir bölümünü oluşturuyorlar ve büyük ilgi görüyorlar.

Sözkonusu şarkıların ve yeni parçaların ortaya çıkışı kadar, onların ayıklanması da özel bir ilgi ve çaba istiyor. Kürt müziğinin de, diğer halkların

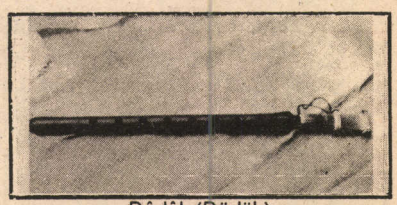

Dûdûk (Düdük)

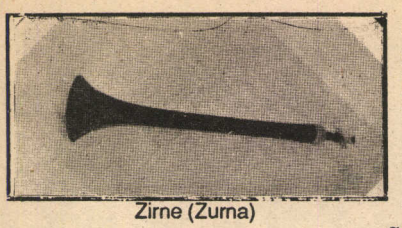

Zirne (Zurna)

müzik sanatında olduğu gibi, orijinal bir karakteri var. Bu müziğin temelleri üzerinde farklı bir makam ve seslendirme sistemi, melodilerin gelişmesi ve biçimlerin oluşumu ilkeleri yer alıyor. Günümüz koşullarında şarkıların özellikmleri, farklı tarz ve usullerle yalnızca genel çerçeve içinde görünmektedirlmer. Kürt müziğini iyi tanımak, onun orijinalliğini kavramak, ancak ciddi bir derleme ve araştırma çalışmasıyla mümkün.

Bunun gibi, Kürt folklorik müziği derlemelerinin hazırlanıp yayınlanması büyük ilgi ve dikkat gerektiren bir iştir. Eldeki derlemeler popüler bir niteliğe sahip. Onlar arasında, üzerinde çalışılmamış materyaller var. Günümüz koşullarında, sorumlu kişilerin bu materyali sistemli biçimde değerlendirmesi gereği artık dayatmıştır.

Kürt halk müziği örneklerinin araştırılıp derlenmesi çalışmaları özellikle Sovyet Ermenistanı'nda yapılmıştır ve bu çalışma bugün de devam etmektedir. Gerek Gürcistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan gibi Sovyet cumhuriyetlerinde, gerekse Kürdistan'ın kendisinde Kürt müziğiyle ilgili olarak henüz yeterince araştırma yapılmamıştır. Buralarda da Kürt müziğinin araştırılması ve derlenmesi, birçok sorunun çözümünü de birlikte getirecektir.

Kürtler arasında farklı lehçe ve şiveler konuşuluyor. Ayrıca Kürtler arasında farklı mezhepler de var.

Şunu söylemek gerekir ki, bugüne kadar yapılan çalışmalar, Kurmanci lehçesini konuşan Yezidi Kürtleri eliyle yürümüştür. Açıktır ki, farklı sosyal yapılarda, değişik koşullarda, yine değişik lehçe ve mezheplere göre müzikte de farklar oluşmuştur. Diğer yandan, sözkonusu nedenlerle, yöresel folklorun hem kendine has özellikleri, hem de tümü bakımından ortak ulusal özellikler var. Bu nedenle, Kürt folkloruyla ilgili çalışmanın önemli sorunlarından biri de yöresel farkları bilimsel şekilde karşılaştırmak ve ortak özellikleri açığa çıkarmaktır.

Kendi başına bir sanat olan Kürt müziği, aynı zamanda Doğu halklarının genelm kültürünün de bir halkasını oluşturuyor. Kürtler yüzyıllar boyunca birçok halkla komşu olmuşlar. Bu halkların kültürel ilişkilerinin araştırılması, onların karşılıklı etkisi, birçok soruya cevap bulunmasına yardımcı olacaktır.

Bu çalışmalar çeşitli biçimlerde yürüyecek. Ancak, halkın eski folklorundaki değişimle birlikte, eğitim sorununu, uzman kadroların hazırlanması işini başarmamız gerek. Bu sorun hem Kürdologları, hem öteki doğubilimcileri ilgilendiriyor. Çünkü müziğin sorunları doğubilimleri ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Değişik halkların manevi kültürü arasındaki ilişkilerin ortaya konması, onların bilimsel gelişimi için önem taşıyor.

Tenbûr (Tanbûr)

(1) "Resimli" Dünyaya Bakış, Cilt 8, 1861, Petersburg, sayfa 284.

(2) Bak, Nura Cewari *"Kürt Halk Türküleri Sanatı"* (Ermenice), Erivan 1976, sayfa 7-27.

(3) *Kürt Folklorik Müziği Yayınları Bibliografyası,* 1972, Nura Cewari'nin çalışmalarıyla ilgili olarak, sözkonusu eserde bak. sayfa 179. Yeni Yayınlar: Cemila Celil, *Kürt Halk Türküleri ve Enstrümantal Parçalar,* Moskova 1977. Nura Cewari, Yekrê No: 1, 23, *Türküler ve Enstrümantal Müzik Parçaları Derlemesi* (B. Botani ile birlikte), Stokholm 1981,Uppsala 1982, Vesteros 1983 (İsveç), *Kürt Halk Türküleri,* Erivan 1983.

(4) *Kürt Folkloru,* 2.Cilt, Moskova, 1978.

(5) *Hesen Zirek,* 1978, Bağdat.

(6) *Muzik û Huner* (Müzik ve Sanat), Sahibi ve sorumlu yönetmeni Beşir Botani, İsveç.

(7) Beşir Botani, *(Barış ve Sevgi,* türkü ve şarkılar, Uppsala, 1980.

(8) Bak. Nura Cewari'nin yukarda sözü geçen çalışması, sayfa 13, 47, 99.

(*) Nura Cewari'jnin bu makalesi Kürtçeden çevrildi. Bak, Roja Nu Dergisi, sayı 20 (63), 1988, Stokholm. Makalenin orijinali Rusçadır. Çeviren: Ferhad CAN

Sovyet Kürt araştırmacı Nura Cewari'nin çalışmaları konusunda şu bilgiler veriliyor:

Kürt Halk Türküleri ve onların üzerine şekillendikleri çeşitli motifler ve dile getirdikleri yaşam felsefesinin araştırılması, incelenmesi Sovyet kürdologlarının önemli görevleri arasındadır. Bu konuda, şimdiye kadar çeşitli araştırmalar yapıldı. Notaları ile birlikte yayınlanan binlerce halk türküsü, daha sonraları farklı yıllarda derlemeler halinde çıkan kitaplarda yer alıp, yazılı hale getirilmişlerdir. Bu konuda Sovyetler'de zengin koleksiyonlar oluşmuştur.

1971 yılında **Kürt Halk Türküsel Yaratıcılığı** alanında bir tez hazırlayan sanat bilimleri adayı Nura Cewari, Kürt Halk Türkülerini geniş bir analize tabi tuttu. Ermenistan Bilimler Akademisi, Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde bu tezini hazırlayan Nura Cewari, araştırmasını üç ana bölümde geliştirdi:

- **Kürt Halkının Müziksel Yaşamı**
- **Kürt Halk Türkülerinin Tür ve Biçimleri**
- **Kürt Halk Türkülerinin Müziksel Özellikleri**

Nura Cewari, 1985 yılında **"Kürt Müziksel Halk bilimi ve Onun Bazı Sorunları Üzerine"** adlı değişik bir inceleme hazırladı. Bu incelemesinde, Sovyetler ve diğer bazı ülkelerde bu alanda yapılan çalışmalara değinen Nura Cewari, Kürt Folkloru' nun derlenmesi ve bu ürünler üzerinde araştırmalar yapılması gereğini dile getirdi.

(Bak. Rohat: **Kürdoloji Biliminin 2000 Yıllık Geçmişi** (1787-1987) Komkar Yay. 1987).

Aramê Tikran:

"Müzik Halklar Arasında Sevgi, Kardeşlik ve Dayanışmayı Güçlendiriyor."

Ermeni Sanatçı Aramê Tikran geçen yıl olduğu gibi bu yıl da binlerce kilometre uzaklardan (Sovyet Ermenistanı) gelerek KOMKAR'ın Federal Almanya'nın Mannheim, Duisburg, Berlin, Bremen, kentleriyle İsveç'te ve Fransa'da, ayrıca bazı örgütlerce Hamburg'da düzenlenen gecelere katıldı. Aşağıda A. Tigran ile yapılan bir söyleşiyi yayımlıyoruz..

■ *Sayın Aram, lütfen okuyucularımıza kendinizi tanıtır mısınız?*

□ Babam Sason ilçesinden, annem ise Silvanlıdır. Babam ve annem, 1932 yılında Türkiye'den kaçarak Suriye'ye sığınmışlar. Ailem, Suriye'de tarımla uğraşmış. Çoğu kez başkalarının toprağını işleterek geçimlerini sağlamışlar.

Ben, 1932 yılında Kamışlı'da dünyaya geldim. İki kız, dört de erkek olmak üzere toplam altı kardeşiz. Suriye'de 6. sınıfa kadar okula devam ettim. Bu altı yıl içinde iki yıl Arapça, dört yıl Ermenice öğrenimi gördüm.

Annem ve babam evde her zaman kendi aralarında Kürtçe, çocuklarla ise hep Ermenice konuşuyorlardı. Aile dostlarımız Kürtlerdi. Kürt aileleriyle ilişkilerimiz canlı ve sıcaktı. Böylece ben Kürtçeyi öğrendim, gördüğünüz gibi iyi biliyorum.

1966 yılında bize yol açıldı; biz Ermenistan'a gittik. Ailemizden tek bir kardeşim Kamışlı'da kaldı. Ben, bazen kardeşimi ziyaret için Suriye'ye gidiyorum. Ermenistan'a gittiğimizde bize, hemen ev ve iş verdiler. Önceleri evimiz, Erivan'dan epeyce uzaktı; fakat ben, Erivan Radyosu'na girdikten sonra Abovyan köyüne taşındık ve oraya yerleştik. Şu anda kaldığımız köy Erivan'a çok yakındır. 1967-1985 arasında, Erivan Radyosu'nun Kürtçe ve Arapça bölümlerinde çalıştım. Daha sonra emekliye ayrıldım.

■ *Bu sanata nasıl başladınız? Lütfen bize anlatır mısınız?*

□ Okulda iken, müzik dersine giren tüm öğrenciler arasında en güzel ses, benimdi. Önceleri Devpıfık(Armonika) ile, sonra akordiyon ve daha sonradan da gördüğünüz gibi cümbüşle söylüyorum.

Bizim ailede, dayım ud çalardı, babam şiir ve makale yazardı. Onun için benim bu sanatım aile içinde sorun olmadı. Üstelik onlar, bu konuda bana yardımcı oldular. 25 yaşına geldiğimde, artık ses sanatçılığına başladım. Kürt, Arap veErmeni düğün ve eğlencelerinde bulunup türkü söyledim. Genellikle babamın yazdığı şiirleri besteleyip, bir grup arkadaşla beraber söylüyorduk. Ben bu sanatımı babama borçluyum. Bunda onun emeği ve rolü büyüktür.

Ben Suriye'den Ermenistan'a gittiğimde, elimde birkaç türkü hazır bulunuyordu. Erivan Radyosu'nun Kürtçe Bölümü'ne gittim ve elimde hazır bulunan birkaç türkümü okudum. Onlar, sesimi ve türkülerimi beğenip, teklifimi kabul ettiler. Böylece 1967 yılından itibaren, Erivan Radyosu'nda sanatçı olarak çalışmaya başladım. Radyodayken, yine babamın yazdıklarını besteliyor ve söylüyordum. Ayrıca Cigerxwin ve Sovyetler Birliği'ndeki diğer Kürt şairlerin eserlerini de, besteleyip söylüyordum. Emekliye ayrıldıktan sonra da, Radyo ve oradaki arkadaşlarımla ilişkilerimi koparmadım. İlişkilerim hâlâ canlı. Hayatımın sonuna kadar bu sanatım toplum için olacaktır!..

■ *Siz kendiniz Kürt değilsiniz; fakat Kürt sanatçısı olarak tanıtılıyorsunuz. Halk da sizi öyle biliyor ve tanıyor. Neden Kürtçe söylediğinizi bize anlatır mısınız?*

□ Babam, her zaman bize söylüyordu: "Kendinizi hiç bir zaman Kürtlerden ayrı saymayın ve onlardan uzaklaşmayın.. Kürtlerin bize yardımları çok dokunmuş. Eskiden beri birbirimizle komşuyuz. Onlarla hiç bir düşmanlığımız yoktur. Biz onlardan kötülük yerine iyilik görmüşüz." Kürtlerin bu iyiliğinden dolayı o, her zaman Kürtçe şiirler yazar ve onlara hizmet etmek isterdi. Yukarıda da değindiğim gibi Kürtlerle, acı ve tatlı günlerimiz hep bir olmuştur. Birbirimizin acılarına çoğu kez ortak olmuşuzdur. Böylece kültür ve yaşamımız birbirleriyle kaynaşmıştır. Onun için ben, bir Kürt sanatçısı olarak görülüyorum.

Aramê Tikran bir Newroz şenliğinde.

Öyle bir duruma gelmiş ki, artık elimde değil. İstesem de istemesem de, dilim ve cümbüşümün telleri Kürtçeyi arar,

bulur ve söyler.. Ben de, babamın yolunu takip ediyorum... Kurmanciyi çok seviyorum! Böyle bir çalışma da bana, mutluluk veriyor ve ben çok memnunum.

■ *Bildiğimiz kadarıyla Ermeni olarak sen ve Karabêtê Xaço Kürtçe çalıp söylüyorsunuz. Sizden başka Kütçe çalıp söyleyen Ermeni var mı? Sizin bu durumunuz Ermeniler ve Kürtler arasında nasıl karşılanıyor?*

□ Karabêtê Xaço, artık hayatta değil. Bizden başka halen Erivan Radyosu'nda 2-3 Ermeni yine Kürtçe türkü söylüyorlar. Onlar da, Türkiye'den kaçıp Suriye'ye sağınmış, daha sonra da Ermenistan'a gelmişler.

Bugün Sovyetler Birliği'nde herkes istediği dilde çalıp söyleyebiliyor, tüm diller serbest. Hiç bir dil için yasaklayıcı ve engelleyici yasalar yoktur. Bu da, halkların birbirleriyle kaynaşmaları için önemli bir olaydır. Bunun aksi Kürt ve Ermeni halklarını, tahminlerden daha fazla huzursuz edecektir. Çünkü biz hiç bir ayrıcalık düşünmüyoruz.. Halk sanatçılardan memnundur ve bizim bu ilişkilerimizin bugün dünyaya örnek olması gerekir.

■ *Türkülerinizi notalı mı, yoksa notasız mı söylüyorsunuz?*

□ Önce nota öğrenmeyi denedim, fakat başaramadım. Şu anda söylediğim tüm türküler notasızdır. Bu da kolay olmuyor. Yeni bir türküyü bestelemeden önce, içimde ve aklımda Kürtçe makamına göre notalıyorum, sıralıyorum ve söylüyorum. Şayet bu makam hoşuma giderse, artık halka açık olarak söylemeye başlıyorum. Hoşuma gitmediği zaman da, iyi bir eser oluncaya kadar üzerinde çalışıyorum. İnanınız ki, bu yöntem notadan daha iyi oluyor. Ve ben daha erken kavrayabiliyorum.

■ *Müziğinizi yalnız mı, yoksa bir grupla mı yapıyorsunuz?*

□ Bizim bir müzik grubumuz var. Fakat şiiri ben önce buluyorum ve daha sonra bu şiiri bir makam yapıp hazırlıyorum. Hazırlanmış türküyü gruba da öğretiyorum. Grup da türküyü iyice kavradıktan sonra hep beraber çalıp söylüyoruz.

■ *Siz Kürt müziğine saz, söz ve makamda bir yenilik getirdiniz. Türkülerinizi açık ve anlaşılır bir dille söylüyorsunuz. Bu yöntemi seçmenizin nedeni nedir?*

□ Bu babamdan bana kalma bir şeydir. O, güzel şiirler yazdığı zaman bana veriyordu ve ben de bu güzel şiirleri türkü yapıp geliştiriyordum. Aynı zamanda bu yetenek ve beceri bende de var. Çoğu kez bu şiirler üzerinde çok düşünüyordum; hatta aylarca. Ancak iyi bir türkü haline geldiği zaman cümbüşümün tellerine vurup açıktan söylüyordum türkümü.

■ *Siz şiirleri nasıl seçiyorsunuz? Başka bir deyişle var olan şeyler içinde neleri göz önünde bulunduruyorsunuz?*

□ Ben en çok vatan ve sevgi konularını içeren şiirleri seçiyorum. Bu temanın anlamı hangi şiirde mevcutsa, ilk tercihim o şiiri seçmektir. Bunu söylemekte yarar var; vezinle yazılan şiirler beste için daha da elverişlidir. Onun için öncelikle ben, bu tür şiirleri türkü yapıyorum.

■ *Kürt ozan ve sanatçılardan hangisini seviyorsunuz? Ayrıca gerek yeni ve gerekse eski herhangi bir ozan ve sanatçıdan esinlendiniz mi?*

□ Suriye'de bazı sanatçılar, şu anda söylediğim makamda saz çalıp, türkü söylüyorlardı. Ben az çok onların etkisinde kaldım. Sizin de bildiğiniz gibi birkaç yıldır, Kürt müziğinde yeni bir yol geliştirdim. Hiç bir şey yoktan var olmaz. Her şeyin bir temeli vardır ve kendi kökü üzerinde yeşerir. Kürt sanatçıları içinde ben, en çok Hasan Cizrevi'nin sesini seviyorum.

■ *Siz programınızı sadece Sovyetler Birliği'ndeki Kürtler için mi, yoksa tüm Kürtleri gözeterek mi hazırlıyorsunuz?*

□ Ben ve Erivan Radyosu'ndaki tüm program yapımcıları, programımızı Kürdistan ve dünyaya göre hazırlıyoruz. Sanat her zaman toplumun malı ve tüm insanlık yararınadır. Yol ve olanaklar böylece doğru seçilmiştir bizde. Onun için radyo ve televizyon programları sadece bizim oradaki Kürtler için yapılmıyor. Genel için yapılıyor. Elbette bu da verici istasyonun gücüne bağlıdır.

■ *Ermenistan'da yaşayan Kürtler Newroz'u kutluyorlar mı? Kutlanıyorsa, burada olduğu gibi kitlesel oluyor mu?*

□ Evet bizdeki Kürtler, Fars komşularıyla beraber Newroz bayramını kutluyorlar. Üstelik büyük eğlenceler düzenliyorlar. Herkes geleneğini sürdürüyor, üstelik geliştiriyor.

■ *Size göre Kürt müziği hangi aşamadadır? Çağdaş bir sanat seviyesine gelmesi için nasıl bir yol izlenmelidir?*

□ Biz, Kürt müzik sanatının, diğer ulusların müzik sanatının seviyesine yakın bir seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Kürt müziği, ne çok geride kalmış, ne de diğer ulusların müzik seviyesine tam ulaşabilmiştir. Yeni çıkan bir filiz hem eskisini aşmakta, hem de daha fazla gelişmektedir. Bir sanatçı için sadece güzel bir ses veya iyi saz çalmak yetmiyor. Hem sanatçı, hem de müzik yeniliklere ayak uydurmalıdır ki, çağdaş bir müzik seviyesine ulaşabilsin.

■ *Şıvan, Gençlik Festivali için Moskova'ya geldi. Bugün siz de KOMRAR'ın çağrısı üzerine buraya geldiniz. Kürt işçi, aydın ve öğrencileriyle beraber Newroz'u kutluyorsunuz. Siz bize, uluslararası anlamda bir dayanışma gösterdiniz. Bu ilişkiler, uluslar ve sanatçılar açısından nasıl bir rol oynuyor?*

□ Bence bu ilişkiler çok önemlidir. Halklar arasında sevgi ve kardeşliği geliştiriyor. Başka bir yanıyla halk için sıcak bir dayanışma sahası oluyor. Müzik insan için de iyi bir şeydir.

■ *Okuyucularımıza söylemek istediğiniz bir şey var mı?*

□ KOMKAR yöneticileri başta olmak üzere, tüm arkadaşlara teşekkür eder, başarılar dilerim. Newroz'u sizinle beraber kutlamam beni çok sevindirdi. Az da olsa sizlere yardımcı oldum. Umut ederim ki, bundan sonra birbirimizi daha çok göreceğiz. Diğer bir bekleyişim de, türkülerimi günlük müziği haline getirmek istiyorum. Çünkü Erivan radyosu modern müzik yapmam için bana öneride bulundu. Tekrar sizlere başarılar dilerim. Hayatta tek isteğim ulusların birliği ve kardeşliğidir.

Olaylar ve Görüşler

Haber-Yorum-Belge

Dergimiz Adına Yoğun Aylar ve Uluslararası Dayanışma

Geçtiğimiz aylar dergimiz adına gerçekten yoğun geçti. Genelde ilerici demokrat basın, özelde dergimiz üzerindeki baskılar içerde ve dışarda önemli yankı yaptı ve büyük tepkiyle karşılandı.

Şimdiye kadar çıkan tüm sayıları toplattırılan ve dava konusu edilen dergimizin Sahip ve Yayın Yönetmeni Mehmet Bayrak ile Yazı İşleri Müdürümüz Bekir Kesen'in tutuklanmalarından sonra cezaevinde yaşanan insanlıkdışı olaylar iç ve dış kamuoyunca yakından izleniyor ve protesto ediliyordu.

Nitekim içerden ve dışardan gelen sözlü ve yazılı dayanışma mesajlarının yanısıra, Uluslararası Af Örgütü *Helsinki İzleme Komitesi*'nden bir heyet geçtiğimiz ay Dergimizi ziyaret ederek, yayın yönetmenimizle, yaşanan son olaylara ilişkin ayrıntılı bir görüşme yaptı. *İsveç Televizyonu*'ndan bir ekip de dergimizi ziyaret ederek, yayın yönetmenimiz Mehmet Bayrak'la ayrıntılı bir röportaj ve çekim yaptı.

Dergimizi ziyaret ederek, basın üzerindeki baskılar ve son olaylar konusunda görüşme yapan bir başka heyet de *Federal Almanya*'dan geliyordu. *Türkiye'de İnsan Hakları ve Demokrasi İçin Dayanışma Hareketi* adına gelen heyette Alman Antifaşist Birliği'nden Hermann Müller, Alman Komünist Partisi'nden Siegfried Imholz ve Yeşiller Partisi Nürnberg Eyalet Meclisi ve Yurttaş Hakları Derneği Üyesi Sophie Rieger bulunuyordu.

Öte yandan, insan hakları konusunda incelemelerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelen ve F. Almanya, Demokratik Almanya, Danimarka ve Yunanistanlı parlamenter, yazar, bilim adamı ve gazetecilerden oluşan bir heyet için Çağdaş Gazeteciler Derneği'nde verilen yemeğin açış konuşmasını yapan Dergimiz yayın yönetmeni Mehmet Bayrak, Türkiye'de insan haklarının boyutları, Türkiye açısından demokrasinin önemi konusunda açıklamalarda bulunmuş, uluslararası demokratik dayanışmanın önemini vurgulamış ve konuklara katkılarından dolayı teşekkür etmiştir.

Almanya'da Newroz: Coşku, Kitlesellik ve Disiplin Birarada

Ortalık cıvıl cıvıl kaynaşıyor. Bir arı kovanını andırıyor "Rhein-Ruhr Alle"nin salonları. Yaşlı, genç ve çocuklardan oluşan bir insan seli akıyor. Yine en güzel giysilerini giyinip kuşanmış insanlar. Tıpkı binlerce kilometre uzakta kalan yurtlarındaki kardeşlerinin yaptığı gibi. Allısı morlusu, şal şapıklısı, yeşil-sarı-kırmızı eşarplısı bir aradalar. Yürekleri kabarmış gurbetçilerin, içleri içlerine sığmıyor. Gözleri ışıl ışıl. Kendilerine ait olana sahip çıkmanın, onu koruma ve yaşatmanın sevincidir bu. Bir araya gelerek ulusal ve geleneksel bayramları Newruz'u kutlamanın mutluluğudur gözlerinde okunan. Yakınlardan, uzaklardan gelmiş işçiler, öğrenciler, yazarlar, politik mülteciler programın başlamasını bekliyorlar sabırsızlıkla. Bu arada habire tanıdıklar karşılaşıyor sarılıp öpüşerek hal hatır soruyorlar; "Çawyi rindi? Cizna te pirozbe" ya da "Çutura rında? Cezna to pirozbe" (Nasılsın iyimisin? Bayramın kutlu olsun). Metre uzunluktaki yayın masasının önü ise tartışmasız salonun en kalabalık köşelerinden biri. Kürtçe, Türkçe, Almanca kitaplar, broşürler, müzik kasetleri yan yana duruyorlar. Her hangi bir yasaklama söz konusu değil. Bir bakıma halklar arası kardeşliği, eşitçe yan yana yaşamayı sembolleştiriyor bunlar.

Derken birden sönüyor ana salonun lambaları, sarı, kırmızı ve yeşil renk ışığın süslediği sahnede ulusal giysi-

Unlu Kürt ozanı Şivan Perver

ler içerisinde sunucular gözüküyor. Coşkulu alkışlar arasında konukları selamlıyor ve Nevroz gecesinin başladığını duyuruyorlar Berçem ile Zınar. Hemen arkasından şair Nihat Behram davet ediliyor. Behram önce, okuduğu bir şiir eşliğinde izleyicileri Halepçe katliamında yaşamını yitirenlerle, öteki şehitlerin anısına saygı duruşuna davet ediyor. Bunu, yoksuldan, ezilenden yana, zulme ve baskıya karşı şiirlerin okunmaya devam etmesi izliyor onun.

Nihat Behram'ın programı biter ve ışıklar yeniden sönerken, davul-zurna eşliğinde çocuklardan ve büyüklerden oluşan 82 kişilik KOMKAR folklor ekibi, ellerinde Newroz ateşini sembolize eden mumlar taşıyarak sahneye çıkıyorlar. Sahne gerçek anlamda bir düğün yerine, ülkemizin rengârenk kırlarından bir köşeye dönüşüyor. Nefis görünüm, yeni bir tezahürata, alkış tufanının kopmasına neden oluyor.

Folklorun sahneyi terk etmesiyle birlikte sunucular, Nevroz efsanesini, onun doğuşunu anlatıyorlar:

"Ocakta ateş, örste demir ve yanıbaşlarında Kawa. Yüzünü hüzün kaplamış Demirci Ustası'nın. Kawa düşünceli. Kawa üzgün ve sessiz. Kolu habire inip kalkıyor Kawa'nın ve her iniş darbesi akkorlaşmış demirden kıvılcımlar saçıyor dört bir yana. Kawa'nın hünerli ellerinde demir şekilden şekile giriyor;ekine orak, çifte saban, ekmeğe saç çıkıyor tezgahtan... Sonra birden doğruluyor Kawa. Dönüp halkına bakıyor, durmak yok artık diye haykırarak ilerliyor dev adımlarla. Karışıyor isyana hazır halkının arasına. Düşüyor önüne onun. Yeri göğü titreten bir yürüyüş başlıyor. Tarihe altın harflerle yazılı bir sayfa eklemenin yürüyüşüdür bu. Güzel ve onurlu bir geleceğe giden yolun taşlarını örme yürüyüşü. Bir sel gibi akıyorlar zalimlerin sarayına doğru. Tutunamıyor, halkın muhteşem gücü karşısında düşman. Hırsla ileri atılıyor Kawa. Bir kez daha kalkıp iniyor çekici. Ama bu kez indiği yer örste demir değil, tahtta kanlı Dehak'ın başıdır, ve yaşamı noktalanmıştır kendini yenilmez sanan Dehak'ın. Bir baskı rejimi, bir sömürü ve soygun düzeni daha tarihin çöplüğüne atılmıştır. Ateşler yanıyor her yerde. Halkımız govende durmuş, türküler söyleyerek kutluyor bu günü. NEWROZ doğmuştur. 2601'inci yılında NEWROZ'unuz kutlu olsun! Hoş geldiniz!!!

Türkiye'den gelmiş olan *Rahmi Saltuk*, *Ozan Baran* ve *Ozan Emekçi* ayrı ayrı zamanlarda ülkemizin değişik yörelerinden söyledikleri türkülerle renk katıyorlar geceye.

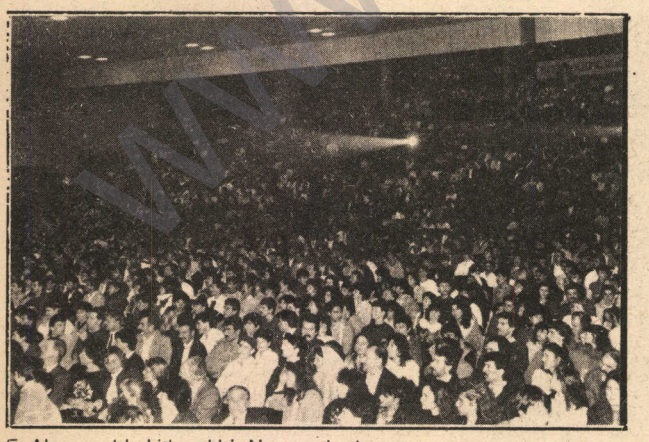

F. Almanya'da kitlesel bir Newroz kutlaması.

Spikerlerin yine slayt eşliğinde 1988 yılında dünyada ve ülkemizde maydana gelen belli başlı olaylara ilişkin anlatımları sürerken Berlin'den *"Koma Aşiti"* müzik programını sunuyor. Biri Kürt bir babanın çocuğuna Kürtçe isim koyamayışını, ötekisi ise "bölücülükle" suçlanan bir Kürdün yargılanışını dile getiren skeçler, kitlenin büyük beğenisini kazanıyor.

Derken yine davul-zunra eşliğinde Adıyaman oyunlarını sergileyen folklor ekibi çıkıyor sahneye. Ekin ekiyor, ekin biçiyor, odun kırıyor, su taşıyor, çocuk bakıyor, ekmek pişiriyor, kadınlı-erkekli halkımız. Herkes zevkle ve büyük bir dikkatle izlerken onları, birden duyulan bir ses, buz gibi bir soğukluk yaratıyor. Nefesler tutuk, suratlar asıktır artık. Sevincin yerini korku ve endişe almıştır. Sonra birden yaklaşan uçak sesleri patlamaya dönüşüyor. Ortalık dumana boğuludur. Etrafa saçılan zehirli gazlardır. Onunla birlikte yaşam duruyor. İnsanlar yere serilmiş, kaskatı kesilmişlerdir. Halepçe katliamının temsil edilişini izleyen insanlarımızın kanlı Baas diktatörlüğüne duydukları kin ve nefret kat kat büyüyor. Sonra bir ışık eşliğinde bir grup çocuk beliriyor sahnede. Ellerindeki bayrakla ölüleri örtüyorlar, yumrukları havada. Salon inliyor. Yeniden doğuşun heyecanı sarıyor her yeri.

Program devam ederken, yeni bir anonsla birlikte Sovyet Ermenistanı'ndan gelmiş olan konuk sanatçı *Aremê Tigran* çıkıyor mikrofona. A. Tigran bir Ermeni. Onun ülkesinde yaşayan bir Kürt azınlık var. Kürt müziği orada yasak değil. Ve Aram Kürt müziğinde gerçek anlamda bir ustadır. Sevgiyi, dostluğu ve mücadeleyi dile getiriyor söylediği türkülerle. Cümbüşünün her teline dokunuşu, Ağrı Dağı'nın öteki tarafından bu yana yollanan kardeşlik selâmıdır, dayanışmadır.

Bir başka bölümde Kürt şairi ve yazarı *Hüseyin Erdem*, okuduğu şiirlerle halkımızın yaşantısını, Kürt dilinin güzellikleriyle nakışlıyarak dile getiriyor.

Spikerler özgür bir geleceğe duydukları özlemi ve inancı belirtirlerken bu kez büyük Kürt Ozanı *Şıwan Perver* sahneye geliyor. Onun çıkışı coşkuyu yeniden zirveye çıkarıyor. Alkışlar.... Alkışlar ve yine alkışlar. Sazının teline dokunuyor Şıvan. Bir çağlayandır sesi. Ülkesinin başı eğilmez dağlarından kaynağını alan, sevgiyi, acıyı, zulmü ve kavgayı birleştiren bir çağlayandır.

Şıvan programını bitirdiğinde spikerler de gecenin sona erdiğini ilan ediyorlar. 6 binin üzerinde insanımız coşkulu, disiplinli, içerik ve biçim bakımdan nitelikli bir programı izlemenin, ama daha da önemlisi yeni bir Newroz'da bir araya gelmiş olmanın mutluluğuyla ayrılmaya başlıyor.

1989 Newroz'u Federal Almanya'nın başka kentlerinin yanısıra Fransa, İsveç ve Hollanda gibi ülkelerde de aynı coşkuyla kutlandı.

Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde Kürtçe Radyo Yayını

KOMKAR'ın son dönemde yaptığı girişimler sonucu WDR, Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'ni kapsayacak

şekilde, haftada bir gün 20 dakikalık Kürtçe yayın yapmaya başlıyor.

Radyo yayınları her *Perşembe saat 22.20'de UKW 103,20 m.* (diğer bir deyişle Köln Radyosu'nun Türkçe yayın yaptığı metre) üzerinden yapılacak.

WDR Radyo Yayın Konseyi Başkanı Reinhard Grätz, konuyla ilgili olarak KOMKAR'a yazdığı mektubunda şöyle diyor:

"Nordrhein-Westfalya Eyalet Meclisi Başkanı Bay Denzer, WDR'de sürekli Kürtçe yayın yapılmasını içeren mektubunuzu bana iletmiş bulunuyor.

Radyo program konseyimiz 9.2.1989 tarihli toplantısında "Radyo Dortmund Enternasyonal'in Kürtler için yaptığı yayını WDR'in üstleneceğini ve yabancı dillerde yapılan yayın kanalından eyalet düzeyinde sürdürüleceğini sevinerek öğrenmiş bulunuyor. Bunu, size bildirmek istiyorum. Program komisyonumuz, bu girişimi oybirliğiyle selamlıyor."

KOMKAR'ın 1985 yılından bu yana F. Almanya ve Batı Berlin'de yaşayan Kürtlerin taleplerine ilişkin sürdürdüğü kampanya böylece kimi alanlarda sonuçlar vermeye başladı.

KOMKAR'ın 1985 yılından bu yana F. Almanya'da yaşayan Kürtlerin "ana dilde ders, radyo ve TV'de Kürtçe yayın, sosyal danışmanlık ve isim seçme özgürlüğü" gibi istemlerinin hayata geçirilmesi için çalışmaları da sürüyor.

8 Mart ve Iraklı Kürt Ana

Eğer 3 çocuk sahibi bir ana, 2 çocuğunu kurtarmak için 1 çocuğunu feda etmek zorunda kalırsa, acaba hangi yavrusunu feda eder? Zayıf ve hasta olanını mı? Tombul olanını mı, ya da ötekilerine nazaran daha az sevdiği yavrusunu mu?

Bu satırları okuyan kadınlar belki "böyle birşey olamaz" veya hiçbir ana çocuklarından birini feda etmek için seçim yapamaz" diye itiraz edeceklerdir. Ama Irak Kürtlerinden bir ana böylesi durumla karşılaştı. Çocuklarından birini, öteki 2 çocuğunu kurtarmak için feda etti. Nasıl mı? Şöyle:

Süleymaniye ve İran sınırına yakın olan "Dola Cafeti" mıntıkasında YNK (Kürdistan Yurtsever Birliği)nin merkezi üsleri bulunuyordu (Şimdi bu bölge devletin kontrolünde). Ayrıca bu kurtarılmış bölgelerde, Saddam rejiminin zulmünden kaçan insanlar, peşmerge aileleri özgürlüğün tadını çıkara çıkara yaşıyorlardı.

1988 kışında, bölgedeki dağlara bir hayli kar yağmıştı. Herhangi bir saldırı anında geri çekilme güzergahı olan bu dağlar, bu kış yol verme niyetinde değillerdi. İşte böylesi şartlarda kanlı Baas diktatörlüğü, sözkonusu bölgeye "Enfal-1" adını verdiği büyük saldırıyı başlattı.

Tank, top, uçak ve kimyasal silahların kullanıldığı bu saldırı, kadınıyla, erkeğiyle, yaşlısıyla, çocuğuyla bölgede tüm insanların imha edilmesini amaçlıyordu. Zaten "Enfal" kelimesi de bu anlama geliyordu.

Hemen hergün uçakların saldırısına uğrayan, top atışlarına tutulan "Dola Cafeti"de şiddetli çatışmalar Şubat'ın ortalarında başladı. Peşmergeler ve halk günlerce modern ve kimyasal silahlara karşı yiğitçe direndiler, birkaç kez düşmanın saldırılarını püskürttüler. Yerlerini terketmek istemeyen halk, her ihtimale karşı geri çekilme güzergahındaki karları küreklerle temizliyordu. Ama gündüz temizlenen yol gec erüzgarın etkisiyle tekrar doluyordu.

İşte bu imha savaşında geri çekilme anında belki bir şehid eşi, belki de bir başka cephede savaşan bir peşmerge eşi olan bir Kürt kadını, birlikte götürdüğü 3 çocuğundan birini, yolda gücü takatı kesildiği için dağlarda bırakmış öteki ikisini sırtına vurduğu gibi "emin" bölgelere ulaşmıştı.

Geri çekilen bir peşmerge birliği çocuğu birbirine sarılıp can veren yeni evli çiftin cesetleri başında dolaşırken, "Oy dayê can" diye ağlarken bulmuş ve birlikte getirip anasına teslim etmişlerdi.

Ne dersiniz? Ana seçimde hangi ölçütü kullanmıştı. Geride bıraktığı çocuğunu daha mı az seviyordu? Yoksa ötekilerine nazaran o daha mı ağır ve tombulcaydı?..

F. Almanya'da Neonazi Partileri, Artan Saldırılar ve KOHL Hükümeti

Hitler'in 100. doğum yıldönümü olan 20 Nisan günü, başta Hamburg, Berlin olmak üzere daha birçok şehirde, Neonazi Partileri'nin "NAZİLER Geliyor" sloganıyla bildiri dağıtmaları, göçmen işçilere, başta TÜRKİYE'lilere korkulu anlar yaşattı.

Eisenberg'te hemen herkes evlerine kapandı. Çocuklar okullarına gidemedi. Şehir adeta savaş sonrası görünümündeydi.

Hitler yıkılalı 45 yıl oldu, 50 milyonu aşkın ölü, yüzbinlerce yaralı ve sakat, yıkılan yakılan kültür miraslarıyla bir tarih suçlusu olduğunu hemen bilmeyen yok. Peki nasıl oluyor da günümüz F. Almanya'sında tekrar örgütlenip, vahşice saldırabiliyorlar?

Gerici ırkçı partiler, örneğin sözde Cumhuriyetçi Republikaner, son yapılan seçimlerde, sürpriz bir sonuç aldı.

Bu sonuca nasıl gelindi?

Alman ırkçılarının seçim propagandalarında kullandıkları en insancıl afişlerden biri!: *"İlticalar durdurulsun", "Seçimlerde yabancılara oy hakkı yok."*

Kimler yardım etti?

Parti kimin zamanında ve nerede kuruldu?

"REP'in Başkanı Schönhuber CDU/CSU gibi sağcı partilerin üst düzeylerinde çeşitli kademelerde görev yaptı. Bavyeya Radyosunda yönetici olarak uzun yıllar çalıştı. Nazi ordusunda gönüllü çalıştığını hiç gizlemedi. Şimdiye kadar 15.000 satan "BEN BİRLİKTEYDİM" adlı kitabında Nazi dönemini ve kendisinin rolünü anlatıyor.

F. Almanya Anayasasında faşist partileşme yasaklanmışken Neonazi olduğu bilinen Refublikaner REP. 1983 yılı sonlarında Bayvera'da kuruldu. Bavyera'da ise o dönemde iktidar partisi sağcı Straus'un partisi CSU'idi. Bu parti Bavyera'da hâlâ iktidardır.

Savaş sonrası dönemde neofaşist, şovenist ve ırkçı partiler yapılan yerel seçimlerde ilk kez parlamentolara gir-

"Irkçılık": Her yerde kötülüğün simgesi!...

diler. Batı Berlin'de Repubiklaner, % 7,5 (90140 oy aldı). Batı Berlin Parlamentosu'nda 11 koltuk kazandı. Böylece Batı Berlin'de yaşayan 2 milyon ikşinin yaşamında söz sahibi oldu. Fedaral Parlamento'ya da gelecek dönem iki milletvekili gönderme yetkisi elde etti.

1987'deki Bremerhafen eyalet seçimlerinde Deutsche Volks Union (Alman Halk Birliği) (DVU) ve Alman Milliyetçi Partisi (NPD) ile seçim bağlaşıklığı yaptılar. Oyların % 5,4'ünü alarak şehir meclisine 2 koltuk ile girdiler. 12 Mart 1989'da yapılan Hessen eyaleti seçimlerinde neonaziler oylarını arttırdılar. NPD oylarını % 6,6'ya yükselterek Frankfurt şehir meclisine 7 milletvekili soktu, yine Frankfurt'un "am Bügel" seçim bölgesinde oyların % 17,4'ünü aldı. Cumhuriyetçiler ise (REP) Rheingautaunus bölgesinde oyların % 10,5'ini aldı. Şu anda F.Almanya'da Neonaziler'in en uç noktasını oluşturan REP'in yanında, resmi rakamlara göre 70 neonazi grup ve dernek bulunuyor. Bunlara bağlı 9 basımevi, 15 propaganda kurumu ile 9 milyon basım kapasitesine sahip. Neonazi grupların en eski ve en fazla üyeye sahip olanı Alman Halk Birliği (DVU)dur.

Münih'li basımevi sahibi Dr. Gerhardt Frey DVU'yu kontrolü altında tutarken, "Deutsche Nationalzeitung" (Alman Milliyetçi gazetesi) ve "Deutsche Wochenzeitung" Alman haftalık gazeteleri aracılığıyle faşist ajitasyon ve propaganda'nın öncülüğünü yapıyor.

Hitler faşizmini yukarıda saymaya çalıştığımız ırkçı partilerin yabancı düşmanı programlarıyla karşılaştırabiliriz.

"Yahudiler Bitti - Sıra Türklerde", Türkler Dışarı, Almanya Almanlarındır." sloganlı duvar yazılarını Fedaral Almanya'nın her yerinde görebiliriz. Kaldı ki şiddet eylemlerinde Alman Demokratlarıyla yabancılara yönelik saldırılar "Özgürlükçü İşçi Partisi" (FAP) tarafından yönetiliyor. Bu partinin yöneticisi eski bir faşist subay olan Kühnen'dir.

Bu tehlikeli gidişe karşın sağcı Kohl Hükümeti ne yapıyor?

4 milyondan fazla değişik uluslardan işçinin yaşadığı F.Almanya'da (Kürt'ler 300 binin üzerinde tahmin ediliyor), Kohl'ün "burası göçmenler ülkesi değildir" demesi, ırkçı partilere doğrudan yardım etmiş olmuyor mu? Diğer uluslar gibi eşit haklara sahip olması gereken Türk ve Kürt işçilere yönelik yasalar yabancı düşmanlığını körüklüyor; Türkiye'liler ister istemez ırkçı partilerin hedefi oluyor. Aile bütünlüğü, geri dönüş teşvik yasası, vergi yasası ve vize gibi sorunlar en can alıcı olanlarıdır.27.4.1989 tarihinde Alman birinci Televizyonu (ARD) de Jürgen Engerdt tarafından sunulan programda, (Dazlakların) neonazilerin eline ölüm listeleri verildiği, Özgürlükçü İşçi Partisi (FAP) ve Milli Cephe (NP) örgütleri tarafından solcuları öldürtmek için ölüm listeleri verildiği açıklandı. Yine aynı tarihte, Sosyal Demokrat Parti (SPD) lideri **VOGEL,** Hükümetin ırkçı partilerle olan işbirliğine karşı olduklarını ve alternatif bir politika izliyeceklerini açıkladı.

En temel haklarımızın ayaklar altında çiğnenmesi karşısında F.Almanya'daki Türk ve Kürt göçmen işçiler birleşmeli.

8 milyon üyeli Alman Sendikalar Birliği (DGB)nin, Sosyal Demokratlar, Yeşiller, Kiliseler, Sosyalist ve Komünistler'in, başta yabancı düşmanlığı olmak üzere haklarımızın kazanılması için verdikleri mücadeleyi destekliyelim.

Mustafa Irgat

ÖZGÜR GELECEK

Güzelse yaşam

Uğruna anlamlı ölümlere gidilen

Özgür ve mutlu gelecekler adına

Ne demeli

Savun öyleyse

Daha bir inatla

O güzelim yaşamı

En güçsüz halinle bile...

H.Elçi

LEYLO GELİN'İN AĞIDI

Her yerde
Sıcaklığı tüten bir acı
Her yerde
Yürek dağlayan bir ağıt
sarıp sarmalamış ömrümüzü

Köyler viran
Ocaklar sönmüş
şîvan düşmüş evlere
Leylo gelin ağıt yakar
"De lo" yükselir damlardan

Sen
Umudunu sakla
Yüreğinde
Paslanmasın
Sevda taşı
Geleceğe geçmişten

Nazlı yar
Türküsün sen güneşe
Unutma...

H. Metin

NAZİLLİ E TİP[illegible]'AEVİ'NDEN DUYURU

Tüm ceza evlerinde olduğu gibi NAZİLLİ E TİPİ CEZAEVİ'nde de 40 günü bulan açlık direnişleri ve demokratik kamuoyunun haklı tepkileriyle uygulama imkanı ortadan kaldırılan 1 AGUSTOS GENELGESİ, verilen sözlere rağmen, direnişlerin hemen arkasından yürürlüğe konulmaya çalışılmış ve hak gaspları devam etmiştir.

Her geçen gün, yeni keyfi kısıtlamaların yaşandığı NAZİLLİ E TİPİ CEZAEVİ'nde kurumlaştırılmaya çalışılan baskılara karşı, direnişin bedeli, keyfi hücre cezaları, da-yak, infaz yakma tehdidi ve uygulamalarıdır.

İnsanlık onuruna yönelik işkence ve baskıları protesto etmek ve haklarımızı almak için 24 NİSAN 1989 tarihinde süresiz AÇLIK GREVİ'ne başladık.

Demokrat Kamuoyunu onurlu direnişimizde bize destek vermeye çağırıyoruz.

GÜLAY KERİMOĞLU, ZEKARİYA ÇELİK, SEZAİ EKİNCİ, HÜSEYİN ARLIER, HASRET KUŞ, HÜSEYİN GÜREŞ, ZAFER KOÇ, ALİ BİÇER, SÜLEYMAN KARAKURT, ALİ FAİK ÖZKAN, METİN KAPLAN, MEHMET BAŞER.

MEKTUPLAR

Demokratlardan Yapıcı Yaklaşım Bekliyoruz

Saygıdeğer Arkadaşlar;

Derginizin birinci sayısını okudum. Konu seçiminizi çok beğendim. Dergi bu kapsamını koruyabilirse büyük bir boşluğu dolduracağına inanıyorum. Ulusal sorunlara daha fazla yer ayırmanız en büyük dileğim.

Sizlere [illegible] çalışmalarımdan bir bölüm gönderiyorum. Elbette şiirin sanatsal bir değeri yoksa basılmamalı. Size gönderdiğimiz bu yazı veya şiirin yayınlanması gerekmez. Sadece bütün demokrat insanların da ulusal sorunumuza yapıcı bir yaklaşım içinde olmalarını istiyoruz.

En içten saygılarımla.

Baran Nehir

Not: Şiirde belli bir düzeye ulaşan okuyucumuzun şimdilik bir şiirini vermekle yetiniyoruz.

HAZÂL
Hazâl;
sesin duyarım
acımasız
talan rüzgârlarında.
Uyuyamam;
ağıtların yankılar kulağımı
yabanıl tepelerde.
Hazâl;
kokun alırım
ölümcül
sınır boylarında.
Yüzemem;
acın bürer yüreğimi
boyladığın nehirlerde.

Baran NEHİR / 88

Tıp Konularına da Yer Verilmeli

Derginizi akşam yemeğine davetli bir dostum eli boş olmasın diye beraber getirdi. Elime alır almaz, derginin sayfalarını karıştırdım. Çok hoşuma gitti. İçimden hemen bir mektup yazmak geldi.

İlk sayısı da olsa ve içeriğini çok güzel bulmama rağmen bir eleştiride bulunacağım. Şiir'e çok fazla yer vermiş, diğer taraftan sanatın çok dalları, bilim, tıbbi sorunlar v.s.'ye hiç veya çok az yer vermişsiniz, bu bir eksikliktir. Meselâ tıp konularında sizlere yardımcı olabilirm.

Herşeye rağmen uzun ömürlü olmanız dileğiyle! Fakat ön yargısız, gemişteki bazı dargınlıkları, ayrıcalıkları dostluğa çevirmeniz, her türlü haksızlığa parmak basmanız, gerçek anlamda demokrat olmanız bekleniyor, bekliyorum.

Şairimizin dediği gibi:

Halay çeker, türkü söyler gibi yana yana

.....
.....
.....

Sizlere kanım kaynadı. Şartsız değil tabii.

Dr. F. Adsay / Almanya

Not: Özgür Gelecek olarak okuyucumuzun tıp biliminin toplumsal boyutlarını irdeleyen katkılarını beklediğimizi vurgulayalım.

Özgür Gelecek Emekçileri;

Ne kadar da güzel bir diliniz var
Ne kadar da korkusuz bir yüreğiniz...

Aydınlık dolu kafanızdan ilâç ilâç düşünce ve görüşlerinizle çıkardığınız derginizin tüm barajları yırtarak çıkması ne onurlu ve ne kadar güçlü!

Yaralı, kanlı, aç-susuz, yolsuz-dilsiz, kaçak ve sürgün, yasal(!) ve yasadışı sorunları tüm dikenleriyle kucaklıyarak çıkardığınız ilk sayılardan ötürü kutlarım hepinizi.

Yaşama geçirdiğiniz bu güzelliğin anlamı exilde yaşayanlar için bir başkadır. Onlar, yüreklerinde dolup taşan nefreti ve umudu, sancı ve rahatlığı, uzaklığı ve yakınlığı gün ışığına çıkardığınız dizelerinizde okudukça bir kez daha kavgaya saygı ile eğilir, bir kez daha tüm çelişki ve çirkinliklerine rağmen yaşama sıkı sıkıya sarılırlar...

Başarılar ve dostça selamlar

Zılal / F.Almanya

ANLAT BENİ

-I-

anlat beni dünyalara
mutlu kalır beni bilmekten
mutluluğu istiyorum..
anlat beni
    sahiplerimi
    yalnızlığımı
güzelliğim dünya içindir
    aynalara bakamadım
    nehirlerimse bulanık aktı hep
    göremedim dalgalarında kendimi
    anlat beni.

-II-

anlat oğullarımı
    destanlarını
kızlarımın sırma halılara işledikleri
    sevdalarını anlat
    her seferinde erinin peşinde koşarken
    yüreğinin vuruşunu...
    onların türkülerini yankılayan dağların
    düşman toplarıyla vuruluşunu...

-III-

dünyaya kavuşmak isterim
ona söylenecek çok sözüm,
türkülerine katacağım nice türküm var
gül bahçelerime çiceklerini yollasın
coşkun ırmaklarım
    karışsın istiyorum onunkilere
    komşu köyleri yutmadan...
kaç gelinim
ve nice genç kızım
kayboldular Dicle'de
    Xabur'da ve
    Fırat'ta
değdiremeden ellerini
    sevdiklerininkine...

-IV-

nice zelzele altattım
nice tufanlar
hızlı süvariler dövdü nazik toprağımı
yaşamını toprağımın
dizdim türkülere
    sazlara, destanlara
    masallara ve govendlere
sığmadım dünyama
anlat düyaya...

-V-

ve de ki:
güllerimin dikenleri büyüdü artık
bir ses yüklemiş kendini
    bahar şenliklerine
vadilerden derelere bir çığdır yürüyen
dayanamayıp güneşin alevine
toprağın üstünde bu sefer
    başka bir zelzele...
dünyaya haber ver:
bir bayram eklendi
bayramlarına

Zılal

www.arsivakurdi.org

"TEMPO'NUN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ: "ÖZÜ KÜRT, SÖZÜ TÜRK" MÜZİK YA DA "TÜRKÇE SÖZLÜ KÜRT HALK MÜZİĞİ"...

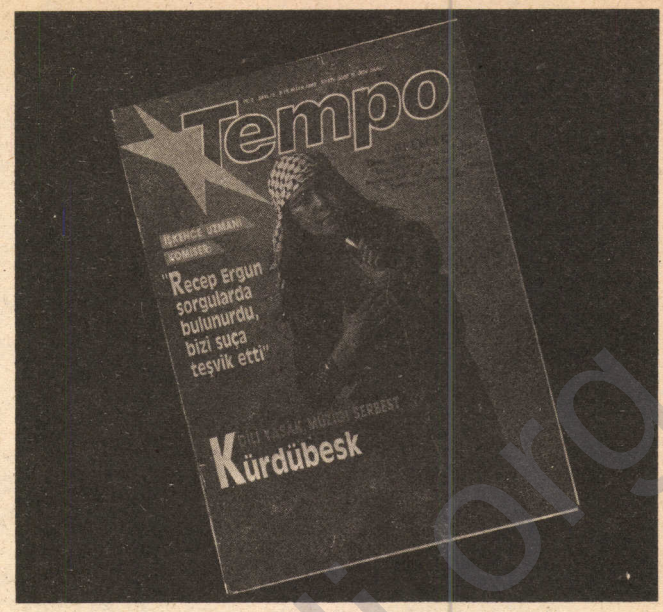

Tempo Dergisi 9-15 Nisan 1989 tarihli 15. sayısında çoğu kişinin düşünüp ya da bilip söyleyemediği bir gerçeği, kendi deyimleriyle **"Kürdübesk"** ya da **"Özü Kürt, sözü Türk"** müzik olgusunu gündeme getiriyor.
Bu, gerçekten başta müzikle ilgilenenler olmak üzere çoğu kişinin bildiği ancak çeşitli nedenlerle söyleyemediği bir gerçekliktir. Bu nedenle Tempo'yu bu olumlu katkısından dolayı kutlamak gerekiyor...

Sözkonusu inceleme, birçok çağrışımı da beraberinde getirdi. Ancak şimdilik ayrıntısına girmeden bir mesaj vermesi açısından derginin deyişiyle **"Kürdübesk"**, bizim nitelendirmemizle, **"Türkçe sözlü Kürt halk müziği"**nden bazı örnekleri vermekle yetinelim:

ÜNLÜ KÜRDÜBESK ÖRNEKLERİ

- Yek momik (Anonim)-Bir mumdur (B.Ayseli-İ.Tatlıses)
- Le dotmam (Muhammet Şexo)-Ben yetim (İ.Tatlıses-K.Emrah)
- Gülé rabe sübeye (Anonim)-Güle uyan sabahtır (Atakan Çelik)
- Oy firat firat (Şivan)-Oy fırat fırat (İ. Altınmeşe)
- Ez kewokım lé lé (Hasan Cızravi)-Hele yar zalim yar (S.Alpay-İ.Altınmeşe)
- Welle gowend ranabe (Anonim)-Can mercan (Burhan Çaçan)
- Diyarbakır paytaxte (Saide Hamo)-Ben de gidem paytahta (İ.Altınmeşe)
- Gülizer, derdémın yek bu buye sed hezar (Anonim)-Gülizar (İ.Altınmeşe)
- Daykamın (Anonim)-Maden dağı dumandır (İ.Altınmeşe)
- Ende vere paytahte (Eno Dino)-Mardin kapı şen olur (Anonim)
- Hat kervané Mardiné (Fahri Bamırne)-Mektebin bacclan (Muazzez Türüng)
- Sallama sallama meçe berawé (Türkçe-Kürtçe karışık türkü) (Emin Turgay)
- Lè Nazé lé nazliye (Anonim)-Le Naze (İ.Altınmeşe)
- Reka Mıdyadé kaşe (Anonim)-Karanfil eker misin (Celal Güzelses)
- Ber çem ber çem diçume (Anonim)-Esmerim biçim biçim (Z.Müren, B.Ersoy, E.Sayın, İ.Altınmeşe)
- Çotyar (Tahsin Taha)-Beyaz gül karmızı gül (İ.Tatlıses, H.Subaşı, A.Rıza Gündoğdu, H.Süer)
- Lé lé hané (Eno Dino)-Hayde hane göreyim seni (Anonim)
- Hey hey gıdiye heyroké (Şivan)-Hey hey gidiye güzel yar (Atilla Kaya)
- Eware eware rabe Nariné (Anonim)-Ay doğdu suya düştü Narine (Celal Yancı)
- Sinemé (Anonim)-Zap suyu (Celal Yancı)

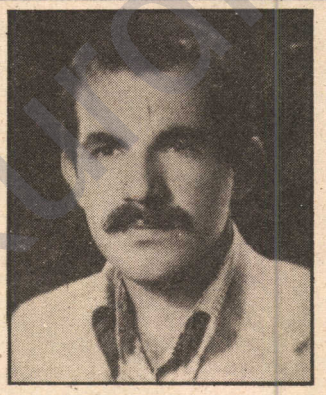

Hamdullah Erbil'in Cezasının Ertelenmesi ve Tedavisi İçin Çağrımızdır

12 yıldır cezaevlerinde yatan arkadaşımıza kan kanseri (kronik myelositik lösemi) teşhisi konmuş ve kendisi Ankara'ya gönderilmiştir.

Böylesine ciddi bir hastalığın cezaevi revirinde ve koşullarında tedavisinin mümkün olmadığı bir gerçektir.

Kemik iliği nakli yapılmış olsa veya klasik tedavi şekli ile tedavisine devam edilmiş olsa bile cezaevi koşullarında oluşan bu tedavi şekillerine hastanın olumlu cevap veremeyeceği bir gerçektir.

Bu nedenle tüm demokrat kişi ve kuruluşlar ile HAMDULLAH ERBİL'in tedavisi ile görevli insancıl tabiplerimizi HAMDULLAH ERBİL'in cezasının ertelenmesi ve tedavisi için girişimde bulunmaya ve girişimleri desteklemeye çağırıyoruz.

Gaziantep Özel Tip Cezaevi'nde Yatan Tüm Devrimci Hükümlüler Adına
Ferit Barut - Halil Özpolat

www.sivaklubi.org

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ İSTANBUL ŞUBESİ

İŞKENCE BİLGİ FORMU

A. İŞKENCE GÖRENE İLİŞKİN BİLGİLER

1. Adınız ..... Soyadınız .....
2. Doğum tarihiniz ..... Doğum yeriniz .....
3. Nüfus kütüğüne kayıtlı olduğunuz yer .....
4. Mezun olduğunuz okul .....
5. İşkence yapılmadan önceki durumunuz:
   a) Bir işte çalışıyor muydunuz?
      aa) İşyerinin ismi .....
      bb) Göreviniz .....
      cc) Bir okulda okuyor muydunuz? Adı? .....
      dd) Sınıfınız .....
   b) Mesleğiniz .....
6. Nerede ve ne zaman işkence gördünüz?
   a) İl ..... İlçe ..... Köy ..... Tarih .....
   b) İl ..... İlçe ..... Köy ..... Tarih .....
   c) ....
   d) ....
7. İşkence yapılan yer (Örn.DAL, 1. Şube, cezaevi, köymeydanı...)
   .....
8. Hakkınızdaki suç isnadı neydi?
   .....
9. Suç insadı ile ilgili olarak hakkınızda dava açıldı mı?
   Tarihi ..... Mahkeme ve dosya no: .....
10. İşkencede kullanılan yöntemleri tek tek belirtiniz (Fiziki ve/veya psikolojik)
    .....
    .....
    .....
11. Bu süre içinde avukatınızla görüşmenize veya haberleşmenize izin verildi mi? .....
12. Bu süre içinde yakınlarınızla görüşmenize veya haberleşmenize izin verildi mi?.....
13. İşkence yapanlar hakkında suç duyurusunda bulundunuz mu? (Veya birileri sizin için bulundu mu?) .....
14. İşkence yapanlar hakkında dava açıldı mı? .....
    İlgili Mahkeme: ..... Dosya No: .....
15. İşkenceden ne gibi zararlar gördünüz? .....
    .....
16. Bugüne dek kalan izler var mı? (Belirtiniz)
    .....
    .....
17. Sizin durumunuzla ilgili olarak yakın akrabalarınıza işkence veya kötü muamelede bulunuldu mu? Nasıl?
    .....
18. Soruşturma sırasında yasal susma hakkınızı (suçlamaya yanıt vermeme) kullanabildiniz mi?

B. İŞKENCE YAPAN(LAR) BİLİNİYORSA:

1. Adı ..... Kurumu ..... Bugünkü işleri .....
   Adı ..... Kurumu ..... Bugünkü işleri .....
   Adı ..... Kurumu ..... Bugünkü işleri .....
   Adı ..... Kurumu ..... Bugünkü işleri .....
2. Suç duyurusunda bulunuldu mu?
   Merci ..... Tarih .....
3. Suç duyurusunda bulunulmadıysa neden? .....
4. Dava açıldı mı? .....
   İlgili Mahkeme: ..... Dosya No: .....
5. Dava nasıl sonuçlandı ?.....
6. Dava açılmadıysa neden? .....

C. İşkence gördüğünüze ilişkin belge (doktor raporu, tanık beyanı, mahkeme kararı) varsa fotokopisinin gönderilmesi...

Adres: İHD İSTANBUL ŞUBESİ
İZLEME KOMİSYONU
Asmalı Mescit Cad. Curnal Sok.
No: 4/4 80050 Tünel/İstanbul Tel: 149 51 48

Yazışma adresi .....
.....
.....

İHD İstanbul Şubesi "İşkence Gören Bize Başvursun" kampanyasını başlattı. Gerek işkence görenlerin susma baskılanmasını kırmak gerekse derneğin çalışmalarına belge olması amacıyla İşkence Bilgi Formu'nun işkence görenler tarafından doldurulması bekleniyor. İşkence Bilgi Formları İHD Şubelerinden sağlanabilir.

www.hrsnakurdi.org

Baba gider oğul gelir
Salkım saçak çoğul gelir
(...)
Yandırmışız özümüzü
Döndürmüşüz yüzümüzü
Tanda esen yele doğru...
-Ozan Telli-

Soğumadan sevdanın sıcağı
Bir şiir daha yazmalıyım sana
Sesimizi saklıyordu sesler
Rüzgar bizim için esiyordu
Yüreğin konuşuyor
Dilin susuyordu
Ve bozkır gecelerinin yıldızlı hüznü vardı gözlerinde...
-Ozan Telli-

Çocuklar çocuk olmalı
Aç bakmamalı sevgiye
Çocuklar bazen bir ülkedir
Gözleri gökyüzünde...
-Yılmaz Odabaşı-

Ve haber haber olmalı
Ölümün sesi toktur
Çocuklar duymamalı...
-Yılmaz Odabaşı-

www.sivakitap.com